అహల్యా సంక్రందనము.

సముఖము వేంకట కృష్ణప్పనాయకుఁడు.

శృంగారకావ్య గ్రంథమండలి ప్రబంధపరంపర — ౩

అహల్యా సంక్రందనము.

సముఖము వేంకట కృష్ణప్పనాయకుఁడు.

PUBLISHED BY

K. G. MURTHY

FOR SRUNGARA KAVYA GRANDHA MANDALI.

MASULIPATAM.

తొలికూర్పు.
ఆషాఢం, 1960
వేయి ప్రతులు.

ముద్రణము.
రామా ఆర్టుప్రెస్,
మచిలీపట్టణము.

*

శ్రీకామేశ్వరకవి సత్యభామా సాంత్వనమును బ్రకటించునప్పుడే మాకు, మధురనాయకుల యాదరణమున వర్ధిలిన సారస్వతమును తెలుఁగునాట వ్యాప్తిఁగావించవలయుననెడి తలంపుగల్గినది. తంజావూరు మహారాజుల రాసిక్యము చలువను వెలసిన కావ్యగ్రంథములు, చాల కాలముక్రిందనే ముద్రితములై జనాదరణమును బడసినవి. మధుర వాఙ్మయమునకు, మాయోపిన సేవలనొనరించి, యుద్ధరించుటకు సారస్వతాభిమానుల ప్రోత్సాహ, ఆదరణముల నర్థించెదము.

విజయరంగచొక్కనాథుని దళవాయిగానుపడిన ప్రసిద్ధ దాతృత్వాతుఁడు సముఖ వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుఁడు, స్వయముగా కవియై, కవులను పోషించుచు, తన యేలిక జాడలను, వదాన్యత్వవైఖరుల ననుగమించి, చిరప్రతిష్ఠనందినవాఁడు. అతనికృతులలో మిగుల నుత్తమమగు నహల్యా సంక్రందనము పాఠకులకు, శృంగార కావ్యగ్రంథమండలి తృతీయప్రచురణ ముగా నందించుచున్నారము. మఱియు, అనుబంధములుగా- నాకవియే రచియించెనన్న రాధికాసాంత్వనము నేకాశ్వాస శృంగార ప్రబంధమును, వచన సారంగధర నుండి, యాతని రచనాసైపుణిని జదువరులెఱుంగుటకు రసవద్ఘట్టము నొకదానిని, వచన జైమినిభారతము నుండి, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషదధిపతులు, శృంగారమయమని, తమప్రచు రణమున విడిచినభాగమును—నీమూఁటినిఁ గూడ జేర్చినారము.

గ్రంథ పాఠ పరిశోధనావసరముల మా కత్యంతము నుపకారకులైన మిత్రుల కియ్యెడఁ గృతజ్ఞతఁ దెలుపవలసియున్నది. శిరోమణి తిరుమల వేంకట రంగాచార్యులవారు (ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, మదరాసు.) ప్రాచ్యలిఖితభాండాగారమునందున్న రెండుప్రతులను బట్టి మా 'అహల్యా సంక్రందనము' ను బరిష్కరించుట యే గాక, రాధికాసాంత్వనమును వ్రాసిపంపినారు. శతాధికగ్రంథకర్తలగు మద్దూరి శ్రీరామమూర్తి కవిగారు, తీరిక జేసికొని, మాకోరికను మన్నించి, ఆంధ్రసాహిత్య

షరిషత్భాండాగారమునుండి, రాధికాసాంత్వనము, సారంగధర, జైమినీ భారత భాగములను, శ్రీమపడి, వ్రాసి యొసఁగినారు. సాహిత్య పరిషత్ గౌరవ కార్యదర్శి యగు శ్రీకొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు, మాకు వలసిన గ్రంథములు వ్రాయించుకొనుటకు, తగిన సదుపాయములు చేసినారు. ఈసారస్వతజీవను లందరకు మావినతులు మఱి యొకమారెఱుకపఱచుచున్నాము.

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు భాండాగారమునందలి,

సారంగధర చరిత్ర వచనము (శిథిలమైన ప్రతి) నెం. 62

అహల్యా సంక్రందనము (అసమగ్రము) నెం. 2

వచన జైమిని భారతము నెం. 142, 308

రాధికాసాంత్వనము నెం. 177

ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారమునందలి,

రాధికా సాంత్వనము	కాగిత ప్రతి	నెం. R 199
అహల్యా సంక్రందనము	కాగిత ప్రతి	నెం. D 386
డిటో	తాళపత్ర ప్రతి	నెం. D 387

పై వాని యాధారమున, ముఖ్య ప్రబంధమును, అనుబంధములును బరిష్కృతములై ముద్రణము నందినవి. సారస్వతాభిమానుల యొద్ద నింక పాఠభేదములుగల ప్రతులున్న మాకు దెలియఁజేసిన ద్వితీయ ముద్రణమున వానిఁ జేర్చెదము మఱియు నిటువలె నుత్తమశ్రేణికిఁ జెందిన యముద్రిత ప్రబంధములను సాహితీపరులు మాకు దయతో నొసఁగిన వానిఁ బ్రకటించుట కెల్లప్పుడును సంసిద్ధులము.

చదువరులు, మాకృషికిఁ దగిన ప్రోత్సాహమును సర్వదా యొసఁగుచు నింకోధికముగా మాచే నాంధ్రవాణి నర్చనల నోలలాడించి చరితార్థతం బ్రసాదింతురుగాక, యని మనవి.

వ్యవస్థాపకుఁడు.

ఒక కొమ్మనే రెండుపూవులు పూసినప్పుడు, ఆకారవిశేషాల్లో, అందచందాల్లో గోరువాసి ఒకదానికొకటి తీసిపోయినా, పరిమళం హాయి చిమ్మేసౌరస్యం రెంటికీ సమానంగానే అలవడి ఉండటం సాధారణంగా సహజం. చుక్కల మినుకు మినుకుల్లో అంతదూరాన్న ఎక్కువ తక్కువ లెవరెంచుతారు, వెలుగుకు ముచ్చటపడటమే కాని!

—అటు తంజాపూరులో, సర్వజ్ఞుడు, సకలకలారసికుడు, రఘునాథరాయలు: ఇటు మధురలో వరాంగనా అనంగ సర్వస్వమూర్తి రసికరాజు తిరుమలేంద్రుడు. రెండురాజ్యాలూ ఒకదానికొకటి క్షాత్ర మర్యాదలలో, వైరాలలో, పంతాలుసాధించుకుంటూన్నా, సారస్వతంలో జోడుపంచకల్యాణుల బారుగా హెచ్చుతగ్గుకాని కదను చూపించినవి. కన్నడ సామ్రాజ్యవైభవాలలో వారసత్వంగా చిక్కించుకున్న కావ్య వినోదపారవశ్యం, దక్షిణదేశాన, హొయిసల సామంతులకు జన్మహక్కు అయిపోయి, తరతరాలుగా, తామరతంపరగా ఫలించినది.

ఇద్దరు రాజులూ, తమపేరు నిలువబెట్టి తమ అంతవారయే సంతతి కలుగుతూండవలెనని, కోరుకోవడం ఉచితమేకదా: రఘునాథరాయల వైభవం విజయరాఘవునిలో కోటికి తీరి కొండెక్కింది. తిరుమలేంద్రుని మనుమడు * రాజ్యమునకువచ్చిన తరువాతగాని, మధ్యా తొలికాలపు వెలుగు జ్యోతిగా మెరయలేదు.

పితామహి మంగమ్మదేవి గారాబాలు చెల్లే పెంపకంలో, తిరుమలేంద్రుని మించగలవు అనే పెద్దల ఆశీర్వాదబలంతో చొక్కనాథుడు యుక్తవయసున రాజ్యానికి వచ్చి, ఆహోదా నిలువబెట్టగలిగాడు. సమ

---

*కురుగంటి సీతారామయ్యగారు తమ గ్రంథాన, మధురరాజుల వంశావళి యిస్తూ, తిరుమలుని కొమారుడు, ముద్దువీరప్ప, అతని కుమారుడు చొక్కనాథుడు అన్నారు. సత్యనాథ అయ్యర్ గారి ఆంగ్ల మధుర నాయక చరిత్రములోనూ ఇలాగేఉన్నది. మరి రామయ్యపంతులుగారు మనుమడి మనుమడని రెట్టించారు. ఎందువల్ల?

రాల్లో, సారస్వతవిషయాల్లో తనను మీరేవారు, ఆకాలంలో మరొకరు లేరనిపించాడు. సామ్రాజ్యపోషణలో అప్రమత్తుడుగా కళాసామ్రాజ్యాన్నికూడా తోడుచూపుల్లో వర్ధిల్లచేశాడు. దేశంలోప్రజల కన్నులూ మనసులూ ఆనందంతో విప్పారించాడు.

సముఖ వేంకట కృష్ణప్పనాయకుడు † చొక్కనాథుని దళవాయి. కావ్యగీతావినోదాల్లో ఆతనితో సరిసమానుడుగా అరమరికెలు లేకుండా

---

†......జైమిని భారతమునందుగూడ నీతనివంశావతారమభివర్ణింపం బడియుండునుగాని, పరిషత్తునకు దొరకిన ప్రతుల యందు నవతారికాభాగము పోయినది. శేషము వేంకటపతికవి తనవంశావతారమును వర్ణించి న్యూనగా నొక్కరీతిగా సారంగధరచరిత్రయందు, నహల్యాసంక్రందనము నందును, వర్ణించుకొనెన యాతని వంశక్రమ మిట్లని తెలియుచున్నది.

కేశవప్పనాయడు (మూలపురుషుడు)
|
వేంకటనాయడు
|
పెదగురవప్పనాయడు
|
ఎల్లిసెట్టినాయడు
|
వేంకటనాయడు = వేంకటాంబ
|
మీనాక్షినాయడు = అలమేలమ్మ
|
వేంకటకృష్ణప్పనాయడు.

—జైమిని భారతభూమికతే, ఆం. సా. పరిషత్.

పాలుగొంటూండే నెచ్చెలి. స్వయముగాకవి, కవుల శాశ్రియము ‡ నిరంతరం రాజసముఖావనే ఉండటంవల్ల తిరుమలేందు్రిని కొలువులో,

---

‡ఇక్కవి యైదాశ్వాసముల జైమినిభారత వచనకావ్యమునే గాక సారంగధరచరిత్రమను మూఁడాశ్వాసముల వచనగ్రంథమును, అహల్యా సంక్రందనమను మూఁడాశ్వాసముల శృంగారప్రబంధమును, రాధికా సాంత్వనమనియెడి యేకాశ్వాస శృంగార ప్రబంధమును రచియించెను. ఇందు మొదటిది, పాండ్యమండలాధీశ్వరుఁడగు విజయరంగచొక్కనాథున కంకితమొనర్చి మిగిలినవానిని శ్రీరంగస్వామికిఁగృతియొసంగెను.

ఇందుజైమినిభారతము నైదాశ్వాసముల యాద్యంతములందును,

శ్రీరాధా వర చరణాం
భోరుహ భృంగాయమాన భుజకరవీరా
ధారా ఖండితశాత్రవ
శూరా శ్రీవిజయరంగచొక్కవజీరా!

ఇత్యాదిగాఁ గృతినాయక వర్ణన పద్యంబులును, బ్రత్యాశ్వాసాంతమునను,

'ఇది శ్రీపాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథ మహీనాథ కరుణా కటాక్షసంపాదిత గజతురంగ మాందోళికాప్రముఖ నిఖిల సంపత్పారంపరీ సమేధమాన సముఖమీనాక్షీనాయక తనూభవ ...' ఇత్యాదిగా గద్యములు నుండుటంబట్టి యితండు విజయరంగ చొక్కభూపాలునకు సమకాలికుఁడై యాతనికిఁ గృతినిచ్చిన కేవల కవియనియే కాక, యహల్యాసంక్రందనములో శేషము వేంకటపతి కవిచెప్పినట్లుగాఁదన్ను వర్ణించుకొనిన, 'ధైర్యమా శౌర్యమా ... శౌర్య సాంద్ర!' (1–40) అనుపద్యముంబట్టి యితఁడు పాండ్యభూనాథుని యాస్థానమందలి ముఖ్యసామాజికులలో నొకఁడైనట్లును దెలియుచున్నది. మఱియు—

తే. గీ. ... 'రంగధరపతి నేను సారంగధర చ
రిత్ర వచనము చేసి తత్కృతిని నాకు

మీనాక్షినాయకుని † యింటిపేరు సముఖమని మారి అప్పటినుంచీ ఆకోవకు అదేనిలిచి పోయిందని వాడుక. నిశ్చయించే ఆధారాలు స్పష్టంగా

నంకితము సేయుము శుభంబు లగును నీకు

(సారంగధర ప్రస్తావన)

శా. 'వాసిన్ రంగవిభుండ నేను ... ... నీకు మేలానికన్.

(అహల్య 1–15)

—'అని యానతిచ్చుటయు నేనును దోడనమేల్కాంచి పురోహిత భృత్యామాత్య సామాజిక వర్గంబులు గొలువం గూర్చుండి యుభయ భాషాకవితా విశేషులైన శేషము వేంకటపతి, బుణిగె శ్రీకృష్ణ కవీంద్రులు మాకాప్తసఖులు గావునం బిలిపించి, యాశుభస్వప్నంబు వినిపించుటయు ...' అని సారంగధరచరిత్రమునందు, నహల్యాసంక్రంద నమునందును దనకుంగూడ భృత్యామాత్యసామాజిక వర్గము గలదని వ్రాసికొనుటంబట్టి పూర్వగద్యములో వ్రాయబడినట్లుగా నీతఁడు విజయరంగచొక్కనాథుని దయచే సామంతరాజై కొన్నిగ్రామముల కధిపతియైనట్లు కూడఁ దెలియుచున్నది.

శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథుఁడు 1704–31 నడుమఁ బాండ్య మండల మేలినవాఁడగుటచే (ఆం. సా. ప. ప. సంపు: 2– 220) మన కవి కూడ నక్కాలముననే యుండెననుట స్పష్టము.

[—జైమిని భారతం పీఠికలో మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు.]

† మీనాక్షినాయకుడు ... తిరుమలనాయకుని మంత్రిగానుండెనని యొకప్రతీతి కలదు. వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుడు తిరుమలనాయకుని మనుమని మనుమడగు విజయరంగచొక్కనాథుని యాస్థానమున నుండెను. ... దీనినిబట్టి తండ్రికిని గుమారునికిని నడుమ నంతరమధికముగా గను పట్టుచున్నది. వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు మీనాక్షినాయకుని వృద్ధదశలో బుట్టినవాడనియు, విజయరంగచొక్కనాథుని రాజ్యకాలమునందు వేంకట

లభించడం లేదుకాని, వేంకట కృష్ణప్పనాయకుని వంశక్రమం చెపుతూ, వెంకటపతి, పూర్వీకుల, నామములు మాత్రమే తెలుపుతూ, మీనాక్షి నాయని దగ్గరకురాగానే యింటిపేరు కలపడం, పై ఆలోచనకు కొంత ఊతయిస్తూన్నది.

విజయరంగ చొక్కనాథుడు విలాసచతురుడైన దక్షిణనాయకుడు అని ప్రసిద్ధిలో ఉన్న చాటువులు ఋజువుచేస్తున్నవి.

కృష్ణప్పనాయకుడు కూడ వృద్ధుడుగా నుండెననియు నూహించినచో నీయంతర మత్యధికముగా దోపకపోవచ్చును, గాని, వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని తల్లియగు అలమేలక్క 'మంగమ్మసాకుడుకూతు' రను ప్రతీతి యుండుటచే, నామెభర్తయగు మీనాక్షినాయకుడు విజయరంగచొక్క నాథుని పితామహి యగు మంగమ్మదేవిక్రింద మంత్రిగానుండెనని యూహించుటయే సమంజసముగా గన్పట్టుచున్నది. ఈ మంగమ్మదేవి, 1689–1704 వరకు విజయరంగ చొక్కనాథుని సంరక్షణ కర్త్రిగా రాజ్యము చేసెను.

మీనాక్షి నాయకుడు మధురమీనాక్షి యాలయమున కెదుట నొక మండపమును గట్టించి, యఖండ దీపముగూడ నిల్పెనట. విజయ రంగచొక్కనాథు డనేకధర్మకార్యములు చేసెను. శొంఠిగున్నయ్య యను నాంధ్ర బ్రాహ్మణున కొక యగ్రహారమిచ్చెనట. ఈ బ్రాహ్మణుని సంతతి వారిప్పటికిని నాయగ్రహారమనుభవించుచు పెరియకొళ గ్రామమందున్నారు.

విజయరంగచొక్కనాథుడు గతించిన పిదప నాతనిభార్య మీనాక్షమ్మ 5, 6 సంవత్సరములు మాత్రమె రాజ్యము చేసెను. అనంతరము దేశము తురుష్కాక్రాంతమాయెను. అప్పుడు వేంకట కృష్ణప్పనాయకుని కుటుంబమువారు తమబంధువగు వడగరై జమీందారు నాశ్రయించి, యచ్చటనే నివసించిరి ...'

—జైమినిభారత భూమికలో జయంతి రామయ్యపంతులుగారు.

'రమ్మనెరా తనదే నే
రమ్మనెరా పంచశరుని రాపోర్చుట భా
రమ్మనెరా నీవేతన
సొమ్మనెరా విజయరంగ చొక్కవజీరా!
'మాటికి మాబోటిని నొక
చోటికి రమ్మనుచు నెనయ జూచితి...'

ఇత్యాదులు చాలాలభిస్తూన్నవి. రసికుడైన కవి- ప్రభువు సము ఖాన మెలగే సదస్యులకు రాజప్రీతికని కాని, స్వయముగానే కాని, ఆ ధోరణులు, ఆపోకడలు అలవాటు అయిపోవడంలో వింతఏమీలేదు. వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు ఒకవంక ప్రభువుతో సమానంగా అన్నివిధాల భోగాలూ అనుభవించాడు, శేషము వేంకటపతి మొదలైన కవులను పోషించాడు, తాను కావ్యాలు రచించాడు. మరోవంక, యుద్ధాలలో గడిదేరి సంగరసవ్యసాచి అనే బిరుదందుకున్నాడు.* విజయ రాఘవ రాయులను ససైన్యంగా రూపుమాపి, తంజావూరు రాజ్యాన్ని కూలద్రో

* వేంకటకృష్ణప్పనాయకునికి 'సంగర సవ్యసాచి' 'సంగర కిరీటి' అనేబిరుదములుండేవని, శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రకటించిన 'తంజావూరు ఆంధ్రరాజుల చరిత్రము' అనే ప్రాచీన వచన గ్రంథాన్ని బట్టి తెలుస్తున్నది. కాని, శేషము వేంకటపతి వర్ణించి వట్లుగా ఉన్న అహల్యాసంక్రందనం అవతారిక పద్యాలలో ఎంతవరకుచూసినా, వేంకట కృష్ణప్పనాయకునికి 'లీలా మనోజాకృతీ!', 'కంతుజయంతరూప' 'కవి కల్పక' 'భాషాఫణి గ్రామణీ' ఇలా సందర్భానికి సరిపోయే విశేషణ గౌరవములే కనపడుతూన్నవి కాని, సంగరసవ్యసాచి, సంగర కిరీటి_ పీటిప్రశంసేలేదు. 'రిపుజయాధార' 'శౌర్యసాంద్ర' యిలాగని పరాక్ర మాన్ని కూడా అభినందించడం మరువనివాడు, ముఖ్యవిషయములను ఎందుకు వదలివేశాడో తెలియకుండాఉన్నది. బహుశః అప్పటికింకా ఆ బిరుదులు లభించి ఉండవనుకోవలెనా?_ కురుగంటిసీతారామయ్యగారు, తమ ఉపన్యాస సంగ్రహములో, ఈ మాట ఎత్తనేలేదు.

శాడు.* వీటన్నింటినీమించే మరోగౌరవం పొందాడు. వాగ్గేయ కారుడు క్షేత్రయ వేంకటకృష్ణప్పనాయకునిమీద పదములు రచించాడు†. ఈవిషయంలో మహారాజుకన్న కూడా ధన్యుడు.

ఈతడు విజయరంగచొక్కనాథునివల్ల సమస్తమర్యాదలూ పొందుతూ, మహావైభవంగా రాజు సెబాసనే క్రీవితో ఆతనికి కుడిభుజమై ఉండేవాడు.

వచన జైమినీ భారతము వేంకటకృష్ణుని రచనలలో మొదటిది. తరువాత సంకల్పించిన అహల్యా సంక్రందనంలో దీనిప్రశంస ఉంది. నరాంకితము చేసిందల్లా దీనిని ఒకదానినే: కృతిపతి, విజయరంగ చొక్కనాథుడు.

అహల్యాసంక్రందనమును కోరి కృతిపుచ్చుకున్నది, కులదైవము ప్రభువుతో నామసారూప్యమున్న, ప్రభువుల ప్రభువు-శ్రీరంగనాథుడు సారంగధర, ఆదేవునకే.

---

*ఈ ప్రశంస కూడా, వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని గ్రంథములలోకి ఎక్కకుండా, చరిత్రాంశంగానే నిలిచిపోనడంచూస్తే, విజయరాఘవుని జయించడంతో కాని, సంగర సవ్యసాచి సంగరకిరీటి బిరుదములు రాలేదేమో; అప్పటికే గ్రంథములు రచించడంముగిసి చాలాకాలమైందేమో?

†'రమ్మనవే సముఖానరాయబారమేటికే' మొదలైన మూడు నాలుగు పదాలు వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని మీద క్షేత్రయ చెప్పాడని వినికిడి. తిరుమలేంద్రుని ఆస్థానాన్ని ఆ మహాకవి పావనంచేస్తూ మధురలో నివసించు తూండేనాటికి, వేంకటకృష్ణుడు అప్పుడే అంకురించిన యౌవనంలో విలాసవిహారాలకు కాలుదువ్వుతూండటం; ఆతనిచక్కనివిగ్రహం అంతకన్న చక్కని రాసిక్యం, గమనిస్తూ క్షేత్రయ ముగ్ధుడై పోయి, ఆతనిమీద పదములల్లడంవిని, పండుముదుసలి అయిన తిరుమలేంద్రుడు ఎంతో మెచ్చుకుని, మీనాక్షీనాయడు ఏమీ కంటగించుకోకుండా సర్ది చెప్పాడనీ, దక్షిణదేశంలో భరతాభినయవిదుల సంప్రదాయంలో నిలిచిపోయినకథ.

అహల్యా సంక్రందనము.

వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని రచనల్లో ఉత్తమమైనది. ఆశ్రియమిచ్చి, ఆంధ్రవాణీవిలాసములను అంత అలజడిరోజులలోనూ వన్నెతరగకుండా కాపాడుకుంటూవచ్చిన ప్రభువులమనసు వచన కావ్యముల మీాదికి మరలినప్పటికిన్నీ, రాచ బాటనే, కావ్యనిర్మాణం విషయాల్లో, అనుచరులు అనుసరించవలసిఉన్న ప్పటికిన్నీ, నిరంకుశత్వం పరిపాలనలోనేకాని, కావ్యాలాపాలమీాదికి మహా రాజులు దుమికించనందువల్ల, కవులకు, తామేర్చి కూర్చిన కుసుమాలతో, తమ మనసుకు నచ్చేరీతుల్లో మాలలల్లి కావ్యకన్యకు నేపథ్యశృంగారపు అందాలుదిద్దడానికి వీలైంది. ఆశ్రియుడైన రసికమూర్తి వచనకావ్యములు కృతులందుతూ, కృతులుగానిర్మించుతూ ఉంటే ఆశ్రితుడై ఆతనిచేత బహువిధముల సన్మానింపబడుతూ ఉన్న కవి-సేనాని, పద్యప్రబంధాలు భగవదర్పణచేసి ప్రశంసలందు తూండటంకలిగింది. రాజుతలచుకొంటే, రక్తరహదారులనే ముక్తిమార్గాలుగా మార్చగలుగుతాడుకదా!

ఇతివృత్తము, ప్రఖ్యాతంగా ఉన్నదానినే, ప్రఖ్యాతిలో, ప్రామాణికములుగా ఉన్నగ్రంథాలలోంచి సంగ్రహించుకొని, కల్పనలలో,కథా-గమనచాతుర్యంలో, మాత్రం తమపనితనంచూపించడం ప్రబంధకవులలో చాలవరకు పరిపాటిగా వస్తూఉన్నది. వేంకటకృష్ణుడు తెనుగునాటను తెనుగుమీారిపోయి అన్నిమూలలా అల్లుకుపోయిన పురాణగాథను తీసుకుని, ఏదృశ్యానికి ఆదృశ్యంచదువరులకు కళ్లయెదుట మెరసేలాగా, అన్నిదృశ్యాలూకలసి ఏకచిత్రంగా చమకితమయే జాణతనపు ఔచిత్యం ఈప్రబంధము రచనలో ప్రదర్శించాడు. అందువల్లనే రసప్రవాహంలో, శాస్త్రరీత్యా గమనానికి ఎప్పటికప్పుడు అడ్డుతగులుతూండవలసిన విస్తర వర్ణనలు, విప్రలంభోపాలంభ ఉపన్యాసాలు, గాలించినా ఇక్కడ కాన రావు. మామూలు మహాప్రబంధాలు, మోడులు క్రిక్కిరిసి దార్లకు వచ్చేనదులవరదలు అయితే, అహల్యాసంక్రందనం, గాలికిచెదరిరాలే కొండ పూవులను అలలమీాద తేలికగా తేల్చిమోసుకుంటూ, అలసగమనంతో పరవళ్లుపోయేసెలయేరు. తిక్కనను మించిపోయింది ఈతని 'దర్శకత్వం.'

వస్తువును విశేషంమార్చకుండా, ఇతరపురాణాలలోనుంచి విచిత్ర సందర్భములేమి అతుకుపెట్టుకోకుండా, రామాయణంలో పద్మపురాణంలో, అగుపించే కథనేతీసుకున్నాడు. గౌతమునియిల్లాలిని, ఏలాగైనాపొందాలని, అంతకుపూర్వంవివాహసందర్భములో విఫలమనో రథుడై పరితపించుతూన్న దేవరాజు, రాయబారాలునడిపి, అహల్యతన యందు అనురక్త అని తెలుసుకుని, మగనిని కోడికూతతో, అర్ధరాత్రివేళ స్నానానికి సాగనంపి, ఆఅవకాశంలో, మనసుతీర్చుకుంటాడు. చేసిన పనికి, ఇరువురికీ శాపాలుతగులుతవి. ఇదీపద్మబంధంలోఉన్న కథ. ఈసంద ర్భములో అహల్యాకథనుగురించి కావ్యరసికులెరుంగవలసిన విశేషాలు చాలాఉన్నవి.

• వాల్మీకిరామాయణంలో ఉన్నకథే, ఉత్తరకాండలోనూ వస్తుంది. నిజానికి సందర్భముఅంతగాలేకపోయినా, బ్రహ్మదేవుడు ఇద్రజిత్తుకోరిన వరాలుయిచ్చి ఇంద్రుడిప్రాణాలుదక్కించినప్పుడు గ్రహచారందాటడం ఎవరితరమూకాదని ఊరడించుతూ, వెనుకటిగౌతమశాపకథను మళ్లీ ఒక మారు ఏకరువుపెట్టి ఉరిసిన పుండుమీద ఉప్పు కారముచల్లినట్టు, శచీం ద్రుని అమాయకంగా ఆయాసపరచుతాడు.

అహల్య—అంటే సర్వాంగసుందరి: అవయవములలో ఆకారంలో ఏవిధమైన ఒచ్చెములున్నూ లేనిది అనిఅర్థమట, బ్రహ్మఅభిప్రాయంలో: ఒకేఅచ్చులో అసంఖ్యాకమైన ప్రజనుసృష్టిచేసి విసిగి, వాణీపతి, లో పాలులేని క్రొత్తదనపురామణీయకం సంకల్పించి కరువునబోసి, అహల్యను నిర్మించడం కలిగింది: కుమారిలభట్టు, ఈకథ సాంకేతికమని, అహల్య— రాత్రి, ఇంద్రుడు—సూర్యుడు ఇలా తీసుకోవలసిందంటాడు. అహల్య అంటే ఊషరక్షేత్రం—ఇంద్రసమాగమంవల్ల, అంటే వర్షం కురిసి, తడిసి, ఫలించడం: ఇదో నిర్వచనం వైదికవివరణంగా ఉన్నది. బ్రాహ్మ ణంలో అహల్యాజారుడన్న మాటనుపట్టి, తరువాత పురాణాల్లోకి కథలు కల్పించ బడినవని, మీమాంసకుల అభిప్రాయం.

ఆంజనేయుని కథలన్నీ ఒకచోటకూర్చిన పుష్పగిరి తిమ్మన్న సమీరకుమార విజయంలో అహల్యావృత్తాంతం చిత్రంగాచెపుతాడు. ఎలాగంటే.

బ్రహ్మ, అహల్యను నిర్మించి, గౌతమమునికి భార్యగాయిచ్చిన కొంతకాలానికి ఇంద్రుడు చీకటి తప్పచేసి, భంగపడుతాడు. గౌతముడు భార్యమీద నిప్పులుచెరగడం మొదలుపెట్టడం ప్రజాపతికి తెలిసి ఆశ్రమానికి పరుగెత్తుకుంటూవచ్చి, కొంతచమత్కార ప్రసంగంచేసి *అల్లుడి

---

*మ. పవడంపున్ జిగివాతెఱన్ సుధయు, రంభామోహనస్ఫూర్తి యూ
రువులన్, మందగతిన్ సితేభవిభుతీరున్, దంతసంపత్తి వ
జ్రవిలాసంబు దగన్ స్వవస్తుచయవిభ్రాంతిన్ సురాధ్యక్షుఁ డీ
నవలా మేకొనె నేరికేల కినియన్ నాతప్పెగా కింతయున్.

సీ. వదనలోచన కైతవమున రాకాచంద్ర
కమలంబులకు బొందు కలుగఁజేయ
మందస్మితోష్ఠ దంభంబున జంద్రికో
దయ రాగములకు బాంధవ్య మునుప
గమనలీలా వలగ్న చ్ఛలంబునను మ
త్తకరి కేసరులకు సఖ్యంబు నెఱప
సరసభాషా రదచ్ఛద్మంబునను శుకీ
దాడిమీబీజాళి దగులు వఱప

తే. గీ. నేఁ బ్రయత్నంబు చేసి యీ యిందువదన
సృజన చేయుట దెలియక జేసెదలుక
కుమ్మరికి నొక్కయేడును గుదియ కొక్క
పెట్టనెడు మాట నిజము గాన్పించె నిపుడు.

తే. గీ. మందయానల డెందంబు మంద మలుకఁ
జెందనేటికి నాపల్కుఁ జిత్తగించి
యువిద కిదిగాక నేరంబు లొకటిరెండు
గావుము...

—సమీర కుమారవిజయం, ప్రథమాశ్వాసము 182—84.

అలుకతగ్గించి, ఆతప్పు కాయించడమేకాకుండా, ఉత్తరత్రి ఒకటి రెండాలాటి తప్పటడుగులుపడినా, సహించేటట్టు మాటపుచ్చుకుని, తిరిగివెళ్ళిపోతాడు. కొంతకాలానికి, గౌతమునికి అహల్య అంజన అనే ఒకకూతురిని కంటుంది. ఆపిల్లను, ఇంద్రుడికి మొదటకన్న, వాలి అనే పిల్లవాణ్ణీ పెంచుకుంటూ, ఆదంపతులు ఖులాసాగా సంసారంచేస్తూండగా, ఒకనాడు ఋతుస్నాతఅయి, కొలనుఒడ్డున తల తడి ఆరబెట్టుకుంటూ నిలుచున్న అహల్యమీద, అప్పుడే ఉదయిస్తూన్న సూర్యుడికన్ను పడు తుంది. ఆతడికి మనసుచెదిరి, రథం ఆకాశంలోవిడిచి, చల్లగా క్రిందకు వచ్చి, ఇంద్రుని తాతననిపించిపోతాడు. ఆప్రణయం పండి సుగ్రీవుడు పుడతాడు. మానికి ఈసంగతి తెలుస్తుంది, కాని అన్నమాట తప్పేం దుకు వీలులేదుకనుక, సూర్యుడికిశాపం — శాపమోక్షం మర్యాదలు జరిగించినా అహల్యవిషయంలో చూసీచూడనట్లు ఊరుకుంటాడు. తర్వాత కొంతకాలానికి, ఇంద్రుడికి అహల్యమీద మళ్లా మనసుమళ్లి, కోడికూతకూసి ఆమెతో కోరికతీర్చుకుంటాడు. ఈ విషయం పసిది అంజన కనిపెట్టి తండ్రి స్నానముచేసిరాగానే ఆయనకుచెపుతుంది. అహల్య, తాను మనఃపూర్వకంగా వ్యభిచరించలేదనీ, గౌతమ వేషంలో వచ్చియింద్రుడు మోసగించటంవల్ల, ఒప్పడంలో, పాతివ్రత్యం నెరపు తూన్నానన్న సదభిప్రాయమేకాని, వేరుయోజనలేదనీ, చెప్పి కోపగించ వలదని మగనిని వేడుకుంటుంది. కాని లాభముఉండదు. భార్యను శిల అయిపొమ్మని శపించి, ఆధూకుడుగా ఔచిత్యము మరచిపోయి, వాలి సుగ్రీవులను, వానరులుగా పుట్టవలసిందని అనేస్తాడు. దీనివల్లనే ఇంతకు మూడిందికదా అని, వాలీ అహల్యకలసి అంజనను కోతిరూపై పోతా వని శపించి వాళ్ళకసి యిలా తీర్చుకుంటారు. సుగ్రీవుడు, చెల్లెలిని ఆదరించి, భయంతీరేమాటలు చెపుతాడు.

ఇంద్రునివల్ల అహల్యకు రెండోసారి కలిగిన కొడుకు శతానందుడు. ఆపుత్రవాణ్ణి గౌతముడు వెంటబెట్టుకునివెళ్లి జనకుడియింటి పౌరోహిత్యం కుదిర్చి, అక్కడనుంచి తపస్సుచేసుకునేందుకు హిమాలయాల్లోకి వెళ్లి పోతాడు. — ఈ కథ నిజంగా కవులు అవలంబనముగా తీసుకో

వలసినది. చక్కని కావ్యము, అంతకన్న చక్కని నాటకము తయారు చేయడానికి ఎన్నో వీల్లు ఉన్నవి. అహల్యా మనోగతిని, ప్రవృత్తులను వ్యాఖ్యానించి, పాపకళంక మంటని రసమూర్తినిగా చిత్రించవలసవుతుంది.

జైనభిక్షువు ఎవడో రచించినటుల ప్రచారంలో ఉన్న ధూర్తాఖ్యాన మనే నిబంధనంలో, ఇంద్రుడు గౌతమశాపంవల్ల శరీరమంతా స్త్రీ చిహ్నాలు కలిగి, తిరిగి దేవలోకానికిపోవడానికి సిగ్గుపడి ఆశ్రమ ప్రాంతాన తచ్చాడుతూండగా, బ్రహ్మాచారులు అవిచూసి చెడిపోతూండటం మూలాన, బలవంతాన అక్కడనుంచి ఆతన్ని తరిమివేశారని ఒకవిచిత్ర కల్పన ఉన్నది.

ఇలా చమత్కారాలు, ఉంటూంటవి వానికేమిగాని, అహల్య రాయిగా మారిపోయిందా, లేక రాయి అయిపోయిందా, అనేవిషయం విచారించతగినది. రామాయణంలో, మారిపోయినట్లుగాలేదు. గిరీశబాబు తననాటకంలోనూ, ఆలాగే తీసుకొన్నాడు-నవనవోల్లాసాలతో, ఎప్పుడూ విరిపూతలతో మాతృప్రేమ-మరందధారలవుతూండవలసిన మనసు, మోడై పోయింది, గుండె రాయై పోయింది, అని: పద్మపురాణంలో -'సా తతస్తస్య రామస్య పాదస్పర్శాన్మహాత్మనః, అభూత్స్వరూపా వనితా సమాక్రాంతా మహాశిలా' అనిరాయి అయిపోయినట్టుగా ఉన్నప్పటికినీ, లక్షణార్థాన్నే తీసుకోవడం ఉచితం.

వాల్మీకి, ఇంద్రుడహల్యను అంటుపరచినది ఒకమారేనని ముక్తసరిగా వదలిపెట్టేశాడు: శతానందుడు గౌతముని ఔరసుడని- రామాయణోక్తం.

అహల్య యిన్ని చీకటితప్పులూ బుద్ధిపూర్వకంగా చేసిందా? అలా అని ఘట్టిగా అనడానికి వీలున్నదా? ఒకటి రెండుసార్లు ఓపికపట్టి ఊరుకుని, చివరకు, అంతకుముందల్లా లేనిది అప్పుడే ఏదో మహోముంచుకు వచ్చినట్టు శాపాయుధం ఝుళిపించిన గౌతముని చేతకు-సని అయిన అర్థంఉన్నదా?

తత్వార్థాధిగమనము ఇక విరమించి, ప్రస్తుతముగా వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని శిల్పాన్ని పరిశీలించనెంచును. ఆతడు కవిమాత్రముకాకుండా దర్శక చాతుర్యములు కూడా అలవరచుకొన్నవిన్నాణి. అహల్యను ప్రజాపతి సృష్టిచేయవలసిన అవసరం కల్పించేందుకు ఇంద్రసభలో, ఋషులందరిచేత ఒకనాటకం ఆడించుతాడు. తగవులతో మొదలుపెట్టిన కథ చివరవరకూ అలాగేనడవడం, మునుల శృంగారకళాభిప్రాయాలను పురస్కరించుకొనివచ్చిన అహల్యా రూపకల్పన, తుదకు, మునిమండలిలో ఒక అమాయకునకు విషప్రాయం కావడం, తపసుకు ఫలంగా అనుభవించుతూన్న స్వర్గవిలాసినుల ప్రౌఢతనాల హెచ్చుతగ్గులమీద వాదాలు తెగని మానుల ప్రచ్ఛన్న శృంగార-ప్రకటనలకు ఫలితం గౌతమునికి గార్హస్థంలో శృంగార సాహచర్యం కొన్నియుగాలవరకూ లోపించడం. విధి నిర్ణయక్రమంలో ఒడిదుడుకులు-భర్తమీద భక్తీ, పరాయివానిమీద వలపూ, రెండూనరితూగినప్పుడు హృదయం ఉన్న కామిని అనుభవించే అంతరక్షోభ; ఇవన్నీ-కావ్యం చదువుతూన్నప్పుడు భావనను గిలిగింతలు చేస్తూ తోచే సన్నివేశాలు. ఇలా అనుకునేందుకు ఆస్కారం కలిగించే రచనా ప్రాగల్భ్యం వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని సొమ్మైనది. స్థూలంగా, ఆలోచించినప్పుడు, ఇంతతోచదు. నాలుగువందలపద్యాలతో మూడాశ్వాసములుగా, చక్కనికవిత్వములో ప్రబంధము నిర్మించినాడు అనే అనిపించినా, మానసికంగా, కావ్యరసాన్ని అనుభవంలోనికి రా జేసుకున్నప్పుడు, కవి కల్పనలోవుండేసత్తా, ప్రయోగాలు చిగిరించే అర్థశక్తి ద్యోతకమౌతుంది. అర్థవైభవం కలిమిగాఉన్న మహాకవి, శబ్దాడంబరమును లక్ష్యముచేయడు అనడానికి 'అహల్యా సంక్రందనము' ప్రమాణము.

ఈ కథనే తీసుకుని సంగమేశ్వరుడు 'అహల్యా సంక్రందన విలాసం' అనే ప్రబంధాన్ని రచించినాడు. ఆతడు ఇంద్ర అహల్యా సంగమముతో కథను, తాననుకొనినటుల మంగళాంతముగా, గౌతముడుస్నానానంతరము-సూర్యోదయమగుదాకా ఎక్కడో-గడిపి యింటికి తిరిగివచ్చి,గొడవలేమీ తెలియకుండా, తెలుసుకోకుండా, సుఖంగా ఉంటూన్నాడు, అని

మునించాడు. ఇలా చేయడం ఉచితమానా? అహల్య అనుభవించిన తీయందనము, చివరకు అనుభవించిన బాధ మీదుగా చూస్తేనేకాని, సంపూర్ణముగా అవగతముకాదే! హృదయం వెన్నెలలో పండించు కునేందుకు, కామభోగిని, చేయగల త్యాగం, లజ్జావతి అయిన కులపాలిక చూపించగల నిర్లక్ష్యం, సహించగల యాతన, అప్పుడుకాని-ఆనందానికి విలువ కట్టేందుకు వీలుపడదే! హర్షపండితుడు నలుని కథ తుంచివేశా డంటే, అక్కడసబబున్నది. ఆపోలిక యిక్కడ పనికిరాదు.

వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని ప్రబంధము ఏవిధమైన అనౌచిత్యాని కిన్నీ యెడమీయదు. పాకమా, ముదిరి కటువు పడదు: శృంగారమా, సభ్యతను ముంచివేసి ఉచ్ఛృంఖలముగా అతివేలముకాదు: కల్పనలా, బింకము తప్పవు-సర్వమధురమైన సద్గ్రంథము.

ముద్దుపళని, 650 పద్యాలతో, రాధామాధవ విలాసాన్ని కథగా తీసుకుని ప్రబంధముగా రచించినది. ప్రతాపసింహుని ఉంపుడుకత్తె అయిన ఈమె రచన, తంజావూరు సారస్వతములో చివరగ్రంథము-అని వ్రాసిన పండితుడి అభిప్రాయం. ప్రస్తుతం దొరుకుతూన్న ఏప్రతిలోగాని 605 కు మించి పద్యములుండక పోవడం వల్ల అంకెలు తారుమారుగా పడినవేమో అనిసమాధానము చెప్పుకోవచ్చును. తంజావూరు నాయకరాజుల చల్లని యేలుబడిలో వెలసిన కావ్యగ్రంథాలలో నిదే చివరదానో కాదో, రూఢిగానిశ్చయించడానికి ఆధారములు లేవు.

రాధికా సాంత్వనము.

ముద్దుపళని, స్వతంత్రముగానే గ్రంథము రచియించినది, అని యింతవరకున్నూ ప్రసిద్ధిఉన్నది. ఆమెవలలో చిక్కిన రాజగురువు వీరరాఘవాచార్యుడు, గ్రంథరచనలో, అంతోయింతో సాహాయ్యము చేయుకుండా ఉండడని, అసలు ఆతడే రచియించి, ఆ వలపుగత్తెపేర వెలయించి ఉండటానికి కూడావీలున్నదనీ, ఇలా, నిందెలు తప్పకుండా వస్తూన్నవి. వానికి తోడు, ఇప్పుడూ వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు ఈ రాధి కాసాంత్వనము రచించాడని అంగీకరించేటట్లయితే, ముద్దుపళనికి ఇంత

వరకూ సారస్వతంలో, ఎవరి నిర్వాహకత్వం వల్లనైతేనేమి, సంక్రమించి ఉంటూన్న ప్రతిష్టయావత్తూ మాసిపోయి, గ్రంథచౌర్యం చేసిన నీచు రాలు అని అనవలసి వస్తుంది. ఎందుచేతనంటే, పద్యాలన్నీ ఒకటే- ఉన్నంతవరకూ: సంభోగవర్ణన, అహల్యాసంక్రందనంలో ఉన్నవచనమే! కథలో, ఉపనాయిక, ఇక్కడ సత్యభామ-ఈ రవంత భేదమే తప్ప.

కాని, ముద్దుపళనికి, ఈఅపవాదుతొలగించేందుకు, సదుపాయ ములు, కనబడుతూన్నవి. ఏమనంటే,

సముఖ వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు, రాధికాసాంత్వనము ఏకాశ్వా సప్రబంధముగా నిర్మించాడు అనేందుకు, ఇతరగ్రంథాలలో కాని, ఆతడు రచించిన గ్రంథాలలోనైనా కాని, ఎక్కడా ఆప్రశంస కనబడదు.

ముద్దుపళనికావ్యం ద్వితీయాశ్వాసంలోనుంచి మొదలుకొని కొన్ని పద్యాలుఏరి, చివర అహల్యాసంక్రందనము వచనమూ, ఆశ్వాసాంత గద్యమూ, కలిపి, ఇళఅన్నచోట సత్యభామ అనిమార్చి, కలగాపుల గంగా, ఎవరో చిలిపితనానికి, వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడికి ఈ అనవసర ఖ్యాతీ, ముద్దుపళనికి అపఖ్యాతీకలిగించడానికి చేసినపని అనిపిస్తుందే కాని, రెండుకావ్యాలూ పరిశీలనగా చదివితే, ఒకరు సంగ్రహంగా కూర్చినదానికే మరొకరు వెనుకాముందూ అదుకులువేసి, గ్రంథ మంతా కేవల స్వకపోలకల్పితమనే ప్రతిష్టకలిగించుకునేందుకు ప్రయ త్నించారు, అనిసూచనగా అయినా కనబడకపోవడమే కాకుండా, స్పష్టంగా, ఈవిషయంలో ముద్దుపళనికి అన్యాయంజరిగిందని తెలు స్తుంది. జయంతి రామయ్య పంతులుగారు ప్రకటించిన జైమిని భారత భూమికలో రాధికా సాంత్వనము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని కృతి అని వ్రాయబడినది. నిడదవోలు వెంకటరావుగారు, సత్యభామా సాంత్వనం భూమికలో, ఆలాగే అన్నారు. కాని ఎవరున్నూ అలా అనడానికి కారణములు ఏమిఉన్నవో చెప్పారుకారు.

ఇలా సందేహాస్పదంగాఉన్నా, రాధికాసాంత్వనమును ప్రస్తుతం ఈసంపుటంలో ప్రకాశకులు చేర్చడం, ముద్దుపళని కవిత్వం తీయదనంతో

మరోమారు చదువరుల నోరూరించే సాధుప్రయత్నమేకాని, ఆ రస మోహిని ప్రతిభను కళంకితము చేయాలనికాదు, అని సమాధాన పడవలసి ఉంటుంది.

పడుచుతనంలోఉండే కుమారుడికి సంసారసౌఖ్యం కలిగించడానికి పూనుకుని, ఆ ఉత్సాహం ఆత్మీయంగా విషమంగా అనువదించుకుని, భంగపాటు వచ్చినప్పుడు, చెదరినమనసులతో, యావనులైన వృద్ధులు ఇహపరదూరులయేటట్టుగా చేసే హంగామాలో కవుల కల్పనకు తులతూగకలిగిన ఇతివృత్తలక్షణం తరతరాలుగా, మనదేశంలో, విలాయతీ సారస్వతాల్లో అనేకరూపాలలో గోచరమ్మాతూనేఉన్నది. ప్రకృతికి విరుద్ధగమనం తీర్చడానికి యత్నించినందువల్ల రేగే ప్రళయజ్వాలలు సారంగధర కథలో ప్రత్యక్షమాతూన్నవి.

సారంగధర చరిత్రము.

ఈకథంతా మనదేశంలోనే జరిగిందా. ఇంతపరీహాసపాత్రమైన పని, తెలుగువారికి భారతంప్రసాదించడానికి పూనుకున్న రాజనరేంద్రుడు చేసి ఉంటాడా? నమ్మవీలులేదు - నమ్మవలసిన అవసరమున్నూలేదు. చరిత్రలో రాజనరేంద్రుడి కుటుంబంలో, సారంగధరలో వచ్చే పేరు లున్నవాగేలేరు. పోనీ, ఇదేమంతచరిత్రలోకి ఎక్కతగిన ఉత్తమ సందర్భం అని, సారస్వతంలో నిలిచిపోలేదేమో అనుకుందామన్నా, భారతం ఉపక్రమణికలో కాకపోయినా, వచన గ్రంథముగా అన్నా వెలయకుండా మానేదా? అప్పకవికి పూర్వం ఎవరూ ఈఘటనను తల పెట్టనేలేదు. ఆతని మాటల్లో నిజాయితీ ఉండేదీ లేనిదీ, తనకు నన్నయ భట్టీయం సిద్ధప్రసాదమని తేల్చడంకోసం అసందర్భంగా ఆతడు ఆడిన అబద్ధాలే ఋజువుచేస్తూన్నవికదా? తెలుగులో, ఈకథను పద్యకావ్యంగా రచించి, తంజావూరు రఘునాథరాయలకు అంకితంచేసిన చేమకూర వెంకన్న కథ మాళవదేశానికి సంబంధించిందికాని, తెలుగునాట జరిగింది కాదనీ, చిత్రాంగి రాజనరేంద్రుని భోగస్త్రీకాని, మహిషి కాదనీ చెపుతూండటంలేదా? వంగదేశంలో ప్రచారంలో ఉన్న, కథలో, సారంగధరుడు, పూర్ణుడనేభక్తుడు: చిత్రాంగి, లూనా అనే ఛమర

వనిత. మహాకవి గిరీశచంద్రుడు, పూర్ణచంద్రఅనేనాటకం వ్రాశాడు ఈఇతివృత్తం తీసుకుని. — శ్యాలకోటను, శాలివాను డనే రాజు పరిపాలించుతున్నాడు. ఇచ్ఛా అనే ఆమె ఆతని మహిషి. పూర్ణుడు, కుమారుడు: కొంతకాలానికి రాజు, లూనా అనే మోసగత్తెను రాణిగాచేసుకుని, అసలుభార్యను విడిచిపెడతాడు. లూనా, ఆమెతండ్రి, జాంగలికుడైన జంబూ, వీళ్లుఇద్దరూచేరి, రాజ్యం అపహరించాలి ఏలాగైనా అని కుట్రలు చేస్తూంటారు. లూనా, పూర్ణుడు తనను బలాత్కరించాడని రాజుతో అబద్ధముచెప్పి, కళ్లుపొడిపించి పాడు నూతిలో కూలదోయిస్తుంది. -ఇక రాజును కడతేర్చడానికి, విషం పానీయంలో కలిపి త్రాగించపోయే సమయానికి, గోరక్షనాథుడనే పరమ శివరూపుడైన సిద్ధుడిఅనుగ్రహంవల్ల కళ్లువచ్చి, సన్యాసి అయిపోయిన పూర్ణుడు అక్కడకు వచ్చి తండ్రిని కాపాడుతాడు. రాజు, లూనా చేసిన ద్రోహం అప్పటికి పూర్తిగా గుర్తించినా, ఆమె అదృష్టంవల్ల, పూర్ణుని బోధలలో రాజుమనసు కరిగి ఆమెను క్షమించుతాడు. వలచి, ఆతడే దైవమనినమ్ముకుని, సమాగమంకోసం వేచుకుని ఉన్న సుందరా రాణి వలపును ధన్యంచేయకుండా,ఆమెకూ, తల్లికీఉపదేశంచేసి వారి అనుజ్ఞ తీసుకుని పూర్ణుడు, జీవితం సన్యాసిగానే గడపుతాడు.

ఇది, గిరీశబాబు నాటకం కథాసంగ్రహం. సారంగధరుని కథ — కథలలో, నామములలో తేడాలతో హైందవ సారస్వతంలో విశేషంగావ్యాపించి ఉన్నది.* వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు, చేమకూరవానిని

---

* నవనాథుల చర్యలకు ప్రధానరంగము మహారాష్ట్రదేశభాగముగా గనబడుచున్నది. శివపుత్రుడగు మీననాథుడు తండ్రివలన నధ్యాత్మవిద్యోపదేశమును బొంది, ధరణిపై జరియింపబొమ్మన, నాతని యాజ్ఞవడసి, భూలోకమున సులలిత యోగాబ్ధిచంద్రుడై, సకలదేశంబులునుదిరిగి, మాళవదేశంబున, రాజమహేంద్ర నరేంద్రపరిపాలితంబగు మాంధాతపురంబున దొలుత విడిసిన వాడయ్యెను. ఈసందర్భమున నీతడు తిరిగినదేశములలో నాంధ్రదేశమున్నట్లు చెప్పబడియుండలేదు.

అనుసరించి, మధురమైనశైలిలో వచన సారంగధరచరిత్రను రచించాడు. ముద్రింపబడవలసిన గ్రంథములలో ముఖ్యముగా ఇది ఒకటి.

ఈతడు తొలుత వాసమేర్పఱచుకొన్నట్లుగా చెప్పబడినది, మాళవదేశము నందలి మాంధాతపురముగాని, యది యాంధ్రదేశము నందేపట్టణమును గాదు.

ఈ మాంధాతపురాధీశుండగు రాజమహేంద్రుని కుమారుడు, సారంగధరుడు. ఈతనికథయంతయు, నీమాలవదేశగతమగు మాంధాత పురముననే జరిగెననియు, తత్ పురసమీపమునందలి కొండలలో వాస మేర్పఱచుకొనియున్న మీననాథుని యనుగ్రహమువలననే యాతనికి గాలుసేతులు మరల గలుగగా, 'చౌరంగి' యనునామమున సిద్ధుడై యాతని శిష్యులలో నొకడయ్యెననియు, నీరాజమహేంద్రుని యాలమంద లనుగాచు గోరక్షకుడుగూడ, నాతని ముఖ్యశిష్యులలో నొకడై, యోగ సామ్రాజ్యపట్టభద్రుడయ్యెననియు జెప్పబడినది....

... మీననాథుడుకాని, యాతని వెంటనంటియున్న సారంగ ధరుడుకాని, యాంధ్రదేశమునకు వచ్చినట్లులైన గనబడదు. ఇట్లీ నవ నాథుల కథలన్నియు హిందూదేశమున బశ్చిమతీర భాగమునకు సంబం ధించినట్లగపడుచుండగా నిందుప్రధానపురుషులలో నొక్కడును మీన నాథుని తొలిశిష్యుడును నగు సారంగధరుని గూర్చినకథ యాంధ్రదేశము నకును, నందు నాయకరత్నమునుబోని రాజమహేంద్రవరమునకును సంబంధించినదిగా జిరకాలమునుండి యీదేశమున దలంపబడుచుండుట యాశ్చర్యకరము కాకమానదు...

సారంగధరుని గూర్చిన కథలు:— మత్స్యేంద్రనాథుని యనుగ్రహమువలన సిద్ధుడై చౌరంగి యనుపేరు వహించిన యీసారంగధరుని కథ భిన్నరీతులగానవచ్చుచున్నది. మహారాష్ట్రభాషలోని నవనాథచరిత్రను బట్టి రచింపబడిన తెలుగుగ్రంథములో, నీచౌరంగి పేరు కృష్ణాగరుడని కలదు. ఈతడు కౌండిన్య నగరాధిపుడగు శశాంగనృపాలుని పుత్రుడు. ఈతని పట్టమహిషి మందాకిని. వీరికి చిరకాలము సంతానములేకుండుటచే

జైమిని భారతము:—

'...ఇందు బ్రమీల యర్జునుని రాక విని, యాతని మదిలో గామించుటయు యుద్ధముజేసి యాతనిని వశపఱచుకొని యింటికి

వీరు మాధవుని ధ్యానించి, సంగమేశ్వరమున నాతనిబూజింప, నాపద్రేశమున నొకనాడు రాజు అర్ఘ్యంబిడుసమయంబున శివవీర్యబలంబుచే నాతని యంజలీభాగంబున నర్భకుడుద్భవించెను. ఆతని దెచ్చి రాజు భార్యకొసగి కృష్ణాగరుడని నామకరణంబొనర్చెను. పిదప నీతనికి వివాహముజేయ, రాజు ప్రయత్నముచేయు సమయంబున మందాకినీదేవి మరణించుటయు, రాజు, కొమరునికై యుద్దేశించిన చిత్రకూటనగరాధిపుని కుమార్తెయగు భుజావంతిని దానె వివాహమయ్యెను. ఈమె యొకప్పుడు నవయౌవనుడగు కృష్ణాగరుని జూచి మోహించి, రాజు మృగయావినోదంబున నరణ్యంబునకేగినతఱి, యొక చెలికత్తెను బంపి యాతనింబిలిపించి, తనచిత్తంబునగల చిత్తజునితాపమును వెలిబెట్ట, నాతడతికృద్ధుడై యామెప్రార్థనమును దిరస్కరించి, తనయింటికిబోయెను. పిదప, నీవిషయము కృష్ణాగరుడు తండ్రికెఱిగించునేమో యనుభయముచే, బరితపించుచుండు సమయంబున దన చెలికత్తెచేసిన దుర్బోధనలచే, నేరంబు కుమారునిపై వైచి, రాజునకు గోపము పుట్టించి, కరపాదఖండనము జేయించెను. అప్పుడా యూర దిర్గుచున్న గోరక్షనాథు డీవిషయము మత్స్యనాథునికి దెలిపి, కృష్ణాగరుడు శివవీర్యోద్భవుడగుట యెఱింగి, చతురంగ పీఠముపై కరచరణంబులు ఖండింపబడిన కతంబున నాతనికి చౌరంగనాథ నామంబిడి తండ్రికెఱిగించి వానిం దోడ్కొని, బదరి కాశ్రమంబునకుజని, యచ్చట ఘోరతపోనియమంబున, గరచరణంబులతో గూడ, మహాసిద్ధుల నాతడు బడయునట్లుచేసి, యనుగ్రహించెను.

చేమకూర వేంకటకవి సారంగధరచరిత్రకు బీఠిక వ్రాయుచు నందా కథకు మూల మనదగిన చౌరంగికథ నవనాథచరిత్రములందిట్లు కలదని, యీక్రింది కథను వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులుగారు ఇచ్చియున్నారు.

దీసికొనివచ్చి. యాతనితో గ్రీడించుటయు ఖిక్కిలి పెంచివ్రాయ బడినది. ఆ భాగము ఇప్పటి లోకమునకు రుచింపదని యిందు ముద్రించుట

రుద్రపురమున భులేశ్వరుడను రాజు కలడు. ఆతనికి, చంద్రావతి, శోభావతి యను నిద్దఱుభార్యలు. శోభావతి, సవతిని వేలార్చుటకై, యామెపై అంసలుమోపి, గర్భిణియగు నామె నరణ్యమునకు వెడలగొట్టించెను. ఒకశివాలయముకడ నొకగంధర్వకన్య యామెను మత్స్యేంద్రవ్రత ముపదేశించెను. చంద్రావతియు, మునుల యాశ్రమమున నొకసుతునిగని, చంద్రశేఖరుడని మునులచే నామకరణము చేయబడిన యాతనికి మత్స్యేంద్రోపాస్తి నుపదేశించెను. ఒకప్పుడు, భువలేశ్వరుడు, యజ్ఞముచేయుచుండగా, మునీశ్వరులతోగూడి యాకుమారుడచ్చటకు బోవుటయు, యజ్ఞభూమికడ మునిశిష్యులతో బంతులాడుచున్న యీకుమారుని, శోభావతి చూసి మోహించి, యాతని బంతి తనచేటికచే దెప్పించుకొనెను. బంతియడుగబోయిన చంద్రశేఖరునికిని శోభావతికిని, పావురమడుగబోయిన సారంగధరునికి చిత్రాంగికి జరిగినవృత్తమే జరిగినది. శోభావతీప్రేరణంబున రాజు చంద్రశేఖరుని కాలుసేతులు తలారులచే దణిగించెను. మత్స్యేంద్రనాథ స్మరణముచే నాతడు కాలుసేతులు మరలబడసి తల్లియొద్దకు బోయెను. రాజు తథ్యమును దెలిసికొని శోకింప, మత్స్యేంద్రనాథుడాతనిచే ప్రాయశ్చిత్తముగా నొకశివాలయము నిర్మింప జేసెను. అదియే బదరికాశ్రమమున భులేశ్వర మనుపేరనున్న దేవాలయమట.

వీనిని బోలిన కథ యొకటి కొంతభేదముతో గన్నడభాషలో గూడ, 'కుమారరాముని కథ' యనుపేరుతో బొడసూపుచున్నది.

— పదునాల్గవశతాబ్దిని కంపిలిరాయుడను రాజొకడు హాంపీ సమీపమున గల కంపిలినగరము పాలించుచుండెను. ఈతనికి గుమారరాముడను కుమారుడొకడుకలడు. ఈతడు మహాశూరుడు, బాహుబలపరాక్రమశాలి. దిగ్విజయార్థము బయలుదేరి, యనేకులగు రాజులనోడించి, తండ్రికి గప్పముగట్టునట్లుచేసెను...

మానివేసినారము. ఇదిగాక పరిషత్తుకువచ్చిన రెక్కడపత్రితులలో నొక్క ప్రతియందుమాత్రమే, యట్టివిశేష వర్ణనము కనబడుచున్నది.'— ఇలా

ఒకనాడు కంపిలిరాయడు వేటకై యరణ్యమునకు బోయియున్న సమయంబున కుమారరాముడు స్నేహితులతో జెండ్లాటనాడుచుండ నా బంతి, విధివశమున రాజు రెండవభార్యయగు రత్నాజి మేడపై బడెనట. దానిని తెచ్చుకొనుట కతడచటికి పోయి యామెనడుగగా, నామె యాతనిని మోహించి, క్రీడాగృహమునకు రమ్మనుచుయు, నాతడా పాపకార్యమున కంగీకరింపక, విదిలించుకొని పాఱిపోయెను. రా జరణ్యము నుండి యింటికిరాగానే, రత్నాజి, కుమారరాముడు తండ్రి యింటలేని సమయముజూచి, తనమేడకువచ్చి తన్ను బలాత్కరించెనని కొండెములు జెప్పగా, రాజామె మాటలను నమ్మి కుమారునికి మరణదండనము విధించెను. మంత్రియగు బైచప్ప రత్నాజి చేసిన మోసమును దెలిసికొని, కుమారు నొక పాతాళగృహమున దాచి, యాతని వధించితినని రాజుతో జెప్పి, యాతనిని సమ్మతింపజేసెను. రా జన్యాయముగా గుమారుని చంపించెనన్న వార్త లోకమున వ్యాపించెను. ఈసందర్భమును, ఢిల్లీ సుల్తాన్ దెలిసికొని, కంపిలిరాజ్యమును స్వాధీనము చేసికొనుటకై కొంతసైన్యముతో బహదూర్ ఖానుని బంపి, యాతడద్దానిని సాధింపలేకపోగా, తానె స్వయముగావచ్చి కోటనుముట్టడించెను. అప్పుడు కుమారరాముడు జీవించియున్నచో, శత్రువును సులభముగా పాఱదోలి కోటను రక్షించి యుండెడివాడని, జనులందరు రాజును నిందింపసాగిరి. ఆసమయమున బైచప్పమంత్రి భూగృహమునుండి కుమారరాముని దీసికొనివచ్చి, యాతని ముందిడుకొని, కోటవాకిలి దెఱచుటయు నా కుమారరాముడు శత్రుసేనలను జెండాడి, యావలికి బాఱదోలెను. కాని, ఢిల్లీసుల్తాన్ సేన లపారముగా నుండుటచే, వారితో బోరాడుచూ, కుమారరాముడు రణరంగమున బ్రాణముల విడువ వలసినవాడయ్యెనట.

...ఢిల్లీసుల్తాన్ గానున్న తుగ్లక్ కంపిలిరాయనిపై దండెత్తి యానగరమును స్వాధీనపఱుచుకొనినట్లు, చారిత్రిక నిదర్శనములు గలవు. రాజమహేంద్రవరమందు వలెనె అచ్చటను, గొన్నిస్థలములను

ముద్రిత జైమిని భారతపీఠికలో ఉంది. లోకం అంతటికీ ఒకేరుచి కాదని, మనకు సిద్ధాంతంగా అంగీకార్యం అవుతూన్నప్పుడు, ఒకేటకరు, అభిరుచి విషయంలో ఆధారం లేకుండా యావత్తు లోకానికీ ప్రాతినిధ్యం వహించడం అంతసజావుకాదేమో; ఏమైనప్పటికీ, ఉన్నఆఒక్కప్రతినే ఆధారంగాచేసుకొని, వీలైనంతవరకు స్ఖాలిత్యములు రానీకుండా, పరిషత్తువారు విడిచివేసిన భాగం ఈ సంపుటంలో ముద్రించినందువల్ల, స్వల్పగ్రంథపాతములు మినహాగా, జైమినిభారతమ్మును ఇంచుమించు సమగ్రంగా, లభించే అవకాశం కలిగింది. వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని రచనను-అనౌచిత్యము, అశ్లీలత — వీనికెడమీాయని భాగాన్ని అకారణంగా, తోసివేసే రసనీరసత్వం లోకులకు అంటగట్టడం భావ్యము కాదుగదా!

'చిత్రాంగిమేడ, రత్నాంగిమేడ యున్నస్థలము' లని చెప్పి చూపుచుండు వాడుకయు గలదట...

మఱియు, బౌద్ధజాతకములలోఁగూడ, వీనిని బోలిన కథయే గలదట—

[— గౌరన ద్విపద నవనాథచరిత్ర పీఠికలో, కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు.]

ఠీ ఇది అయిదాశ్వాసముల వచనకావ్యము... ఈకవి అధ్యాయ క్రమమున గద్యము వ్రాయుటబట్టి సంస్కృతాశ్వమేధ పర్వమునుగూడ చూసినాడని చెప్పవలసివచ్చినది. కాని, వచనరచనమంతయు, బదములు వాక్యములు సమాసములు ప్రయోగించుటలోఁ, గూడ, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుని పద్యకావ్యమునే వచనశైలిలో వ్రాసెనని చెప్పగలదు. కాని, కవి యందందు, విశేషముగా శృంగార వర్ణనాసందర్భములందును సామాన్యముగా యుద్ధవర్ణములయందు, నాసంస్కృతాంధ్ర కావ్యములను రెంటిని గూడమీఱి, యథేచ్ఛముగా గల్పనము గావించి, స్వకవిత్వమును గూడ గొంతవరకిందు జొనిపెను. మఱియు. మూలమును, నాంధ్రపద్యకావ్యమును గూడ మీఱి వర్ణనాతిరేకంబునను, గథిత కథనంబునను గ్రంథ మామూలాగ్రముగా బెంచివ్రాసెను...

[— జైమిని భారత పీఠిక]

అనురాగ విలాసభావనలు నురుగుల తరగలై యౌవనపూర్ణవికాసంలో మానసాంబుధిని అల్లకల్లోలంచేయడానికి తలపడిన పారవశ్యవేళల్లో, కలాచైతన్యంతో అందాల మెరుపులు స్పందించే నీ తరుణజీవనం, శాపంతో, జడమైపోయి, లాస్యము పేరుకుపోయిన చావరాయిగా అయిపోయిందే! ఆనందజ్వాలామాలికలు, పాషాణ శీతలత్వానికి దిగిపోయినవే.

గౌతమముని కోపతాపం విసురుతో, ఆదిమూర్తి అయిన క్షమాదేవి, ఓదార్పు కౌగిలింతలోకి నీవు చేరుకొని, కళంకలేశాన్ని, సర్వమూ పునీతంచేసే మృత్తికాస్నానంతో, గోటమీటే శావు. నీకు సంక్రమించిన దోషము, శాంతమూర్తి అయిన ముని హృదయకమలంలో, నీవునేరక చేసిన తప్పిదంతో, ఔర్వాంగారాలని రగుల్పడమే. కాని, ఆతని అనుగ్రహంలో, ఆగ్రహానికికూడా సవ్యమైన వినియోగం కలిగించేనేర్పు, తనశాంతిలో, నీకుశాంత — స్థిరావాసం — మోక్షఫలంగా ప్రసాదించడంలోనే కనిపించడంలేదా?

పతి ఈర్ష్యాతపంలో, యౌవనవైభవ— జీవితకుసుమాలు వాడిరాలిపోయినవి, కాని, అంకురఫలితంకోసం బీజరూపములుగా, వృంతాలువీడిపడి, నవనవోదయ ప్రాభవం దక్కించుకున్న పరువం వానికి ఉన్నందువల్ల, నీవు రత్నగర్భలో మరుగుపడి ఉన్నంతకాలమైనా, విశ్వాలోచనులైన కవుల మానససీమలను విడనాడలేక పోయినావు.

"నీవు జాణవుకావా? ప్రియులను గికు రించే ప్రౌఢతనపు జాడలు ఎరుగని ముద్దరాలవా? శిలవై, బాహ్యాసంచార ప్రవృత్తులు అరికట్టుకున్నా, అంతర్వాహినిగా గమకించే జీవనకళల్లో లినీ సీకర రహస్సేచనములతో దోహదాలుదిద్ది, ఆచలువలతో, లతాళీ – ఆళీజనాన్ని వెలయించుకుని, వాని వికసన హాసాలతో, పురాతన ప్రియుడైన సూర్యుడికి, వెనుకటి శృంగారగాథలు పుల్కరింతలుజేసి, నీవు ఆ వోద్యానికి మురిసిపోవడం నేర్చుకోలేదా?

పాతివ్రత్యపు వలలో, లోకమోహిని నైన నీ అలవికి మించిన అందాలని ఒడిసివేసి, ఇతరులు తేరిచూడకుండా, చీకటిపాతరలలో నిక్షేపంలాగా పదిలపరచుకున్న గౌతముని స్వార్థతపస్సమాధికే ఋజుధిక్కారమేనమ్మా – నీ నవపల్లవ హృదయం ఇనకరాస్పోదాన తహతహతో కోరకించడం: యామినికి వశంగతుడై, నీకు ఆలోకనభాగ్యం అస్తమింపజేసుకునే దినరాజు త్రపాఅరుణమైన ముఖబింబం శోణ – పాండిమాభాసంతో, విప్రలంభ – దైన్యం నిట్టూర్పుగా, లయ కలిపించుకుంటుందమ్మా. ఫలరూపానికి తెచ్చుకోలేని, ప్రణయకాంక్షలు, తారకాసంతానాన్ని నీకు ప్రదర్శించి, నీమాతృహృదయాన్ని ఒరుసుకుపోయి చీకటితెరలమీద వెలుగులజాలరులు అల్లి, అరుణోదయందాకా, నిన్ను ఎంత అలయించుతా యమ్మా.

మానవలోకానికి హితోపదేశంగా అల్లుకుని పోయినా, నీప్రణయం దేవరహస్యమన్నమాట నీమనసు ఒకటే ఎరుగునేమో? – చీకటిలోనేకాదూ, మునిపాదపరిచర్యలతో నవసిపోయిన నీకోమలాంగుళులు, సౌందర్యమూర్తి సంస్పర్శనకు నోచుకున్నవి. తిమిరావకుంఠనం మరుగునసేకాదూ, నీమనసునిండిన ప్రణయం నీవుకోరిన తీరుల్లో పండింది! నీవుచేసింది చీకటితప్పుకాదు: అంతవరకూ, నీకన్నెతనాన్ని ఆశ్రమప్రాంతాలలో వెన్నెలగా కాయించిన, ఆతప్పు-చీకటిది.

నీదీ తప్పిదమని ఎవరుఆగ్రహించారు? మాధవునికే స్వీయలైన వనదేవతలు, ప్రణయానికి ఆహుతి అయిపోయిన, నీధీరతనానికి కుసుమాంజలులుగా, వర్ణమయములైన వనసీమలను

విడిచి, నీవు ఉనికి కాజేసుకున్నందువల్ల ప్రణయపుణ్యభూమి అయి పోయిన ధూసరక్షేత్రానికి, ఫలకేదారాలను విడిచిరాని వసంతుని తర్లించుకునివచ్చి, అడవితీవెల పెనయల్లికలుగా, నిన్ను కౌగిలింతలతో సమాశ్వసించలేదా? ధరిత్రీదేవి, రంగురంగుల కీటకాల అలలు రేపి, భ్రమరగానాలు సన్నివేశరోదసిని మూర్ఛనల తేల్చేవిధానం కలిపించి, ఆశ్రమప్రశాంతికి, ప్రణయాస్థాన విలాసములు అలవరచి నీ వంటరి తనంలో, మధురభావనలు తీయతేనియల ధారలుగా ఊరించలేదా? అంధ కారము, జడశాంతి— నీరాగహృదయంలో ప్రణయంనాటిన వెలుగుతీవలు నవలుసాగడానికి, విరులై కోరికలు సుప్రసన్నంగా విరియడానికి, కాము పాలికలు, అర్థవంతంగా, నిలిపిన రక్షలు.

కాని, ఆవెలుగులు మళ్లా వెలుగులో కాని విప్పారవా? అందుకోసమేనా, ప్రణయపరిపూతమై చంద్రకాంత స్వచ్ఛమైన, నీమూర్తిలో, జీవన విద్యుత్ప్రభలు నింపుకోవాలని, ఆమహామహుండి స్పర్శకు కాచుకుని, అలికిడికి తలఒగ్గి, యుగాలుగా, రవంతఅయినా చలించని ఉత్సాహంతో, ఉండటం?- పాపము అని అనరాదు, ఎందుకనీ, అదే నీ కలుషాన్ని అంతా కడిగివేసింది. శాపము- నీకు నూతన శుభ్రజీవనానికి అవకాశం కలిగించింది.

నవనవోదయ విలాస విభ్రమాలు, నీ పునరుజ్జీవిత మూర్తిలో, వెలుగులుగా మెరసినా, వాటి తారళ్యాన్ని, చమకితంచేయడానికి అని అయినా, ఆ అంతులేదనుకున్న చీకటి కను కొలకులనుండి జారిన మంచుబిందువుల బరువులు, నీ కనురెప్పలు నీలో త్పల దళాలుగా వ్రాయక తప్పదు. నీ కైశ్యము, దీర్ఘవర్షా-శైవాల పుంజాలకు మెరుగులు పెడుతూండక తీరదు.

నీవు చీకటులు తెమల్చుకుని వెలుగులో తలఎత్తడంలో- నీప్రబుద్ధమూర్తిలో, అతి-ప్రాక్తనత, నవ-నవీనత,చిత్ర రీతిలో మిళితమైపోయినవి. విరిసీ విరియని, విరికన్నెలాగా తరుణివి అవుతావు: నగరాణి లాగా, అనాదివై ఉంటావు.

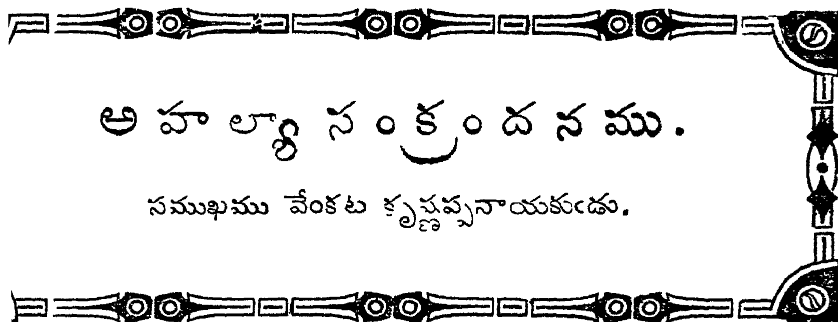
* * *

మహాకవి రవీంద్రుడు, అహల్యా శాపకథా కథనంలో, సుప్త భారత దేవీమూర్తికి, ప్రబోధగీతం ఆలాపించాడు. ఆయనరచనను, వివరణగా విస్తరించుకుని, ఇలా భావమును వ్యాఖ్యానించుకున్న సమాలోచనలలో, శాపాహుతికి ప్రణయారంభాన్ని ఆహుతి యిచ్చుకున్న పాపరాశికి, స్మరణమాత్రాన పాపపరిహారంచేసే దివ్యప్రభావం, పాతివ్రత్య బలంచేత దక్కించుకున్న పుణ్యమూర్తులతో జత కలిపి, పంచకన్యలలో ఒకదాన్నిగా గౌరవించిన, పురాణమునుల భావ ఔదార్యం, భావనా-ఔచిత్యం, విస్పష్ట మౌతుంది.

వంకలు మిగిలిపోని అందాలకు నూతనములైన చందములలో అవయవ సారూప్య సహయోగానికి అయి, సాఫల్యం ప్రసాదించి వైదిక విజ్ఞానాన్ని అన్వర్థమయిపోయేటట్టు నిలుపుకున్న పుత్రికాపతి, మనసార కన్న సంతానం, కానక కానక, కనిన మోహనమూర్తికె వశం అయిపోయిన నిరంతర-ప్రణయ యోగరూఢినికాని, కామ-సామగానం, ఉదాత్త ధోరణీ ముఖరితముగా ఉద్గీథ - ప్రణయ ప్రణవోపాంశువు కాలేకుండా ఉండేది.

అహల్య మధుర ప్రణయ మధుమోహిని. ఆమెకు మనస్సైన పొలయలుకల కలిమినంతా, కావ్యకన్యకు సింగారపు మురిపెములు అందగించడానికి, రాసిక్య పణంతో విలుచుకున్న మధుర నాయకుడి కృతి, మధుర కృతులకు నాయకమే అని కావ్యానందులు అంగీకరించి తీరవలసింది.

రామకృష్ణశాస్త్రి

అహల్యాసంక్రందనము.

సముఖము వేంకట కృష్ణప్పనాయకుఁడు.

శ్రీరస్తు.

అహల్యాసంక్రందనము.

ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ సొబగొందు నిందుసర
సీసరసీరుహా కేసరద్యుతిన్
వీసరవోక మీసరపు
నిగ్గుల జగ్గుల దుప్పటిన్ దటి
ద్భాసితనీలమేఘు మన
భాసిలు రంగనివాసుఁ గౌస్తుభో
ల్లాసు రమాధివాసు సవి
లాసమతిన్ నిరతిన్ నుతించెదన్.

ఉ. రంగమహీశుకొమ్మ జిగి • రంగులబంగరుబొమ్మ సంపదల్
పొంగుచు నిచ్చు గుమ్మ పతి • ఱొమ్మెడబాయని ముద్దుగుమ్మ య
య్యంగజుఁ గన్నయమ్మ శర • ణార్థికి వేలుపు మ్రానికొమ్మ నె
మ్మిం గరుణించి యిచ్చు నెల • మిన్ గలిమిన్ బలిమిన్ దిరంబుగన్. 2

ఉ. బంగరుగట్టు సింగిణియుఁ ♦ బంకజలోచన దివ్యబాణమున్
రంగుగఁ దాల్చి వ్రేల్మిడిఁ బు♦రంబులు ద్రుంచి జగంబుఁ బ్రోచు ప్రాక్
జంగము క్షీరవారిధి ని♦షంగము భక్తజనావనక్రియా
చంగముఁ గీర్తిరంగ మల ♦ సౌందరలింగము నాశ్రయించెదన్. 3

చ. కరమునఁ జిల్కఁ బల్క జిగి♦కమ్మలు చెక్కులఁ గుల్కఁ గన్నులన్
వరకృప చిల్క మోవిఁ జిఱు♦నవ్వుల వెన్నెల దొల్క ధాత్రికిన్
వరమొసఁగన్ గదంబవన♦వాటిఁ జెలంగెడిమేటి సుందరే
శ్వరుని వధూటిఁ గొల్తుఁ గృత♦బంధవిమోచనఁ బద్మలోచనన్. 4

ఉ. అంబ జగత్త్రియంబును ద♦యం బరిపాలనచేయు సద్గుణా
లంబ సహాసకోమల క♦పోలలితాననచంద్రబింబ హే
రంబుని గన్నయంబ సుర♦రత్నసమాధరబింబ మాకు ని
త్యం బఖిలాండనాయిక జ♦యం బనయంబు నొసంగుఁ గావుతన్. 5

ఉ. ప్రాంచితవేదనాదము స♦మంచితమున్ నలుమోములన్ మరుత్
ప్రాంచిత కాంచనాచల గు♦హాంచలతన్ రహిమించ నీరుఁబ్రోల్
పంచు గురాని వేడ్క మిగు♦లన్ నడిపించు విరించి నెంచి భా
వించి నమస్కరించెద స♦మీహితసాహితి సేకరించఁగన్. 6

ఉ. సారతరంగిణీ కనక♦సారసరాజమరాళి కైవడిన్
హారి హిరణ్యగర్భ వద♦నాంతరసీమ వసించువాణి శృం
గార సరోజపాణి నవ♦కంధరవేణి విలాసధోరణిన్
వారక నిచ్చ నిచ్చలు ని♦వాసముచేయు మదీయజిహ్వకన్. 7

చ. కుడుములు చాల మెక్కి కలు♦గుంబలులాయపుఁదేజి నెక్కి ప్రా
నుమునుల వన్నె కెక్కి మహి♦నూల్కొను విఘ్నములెల్లఁ జెక్కి య
య్యుడుపతి మౌళిపాదముల ♦ కున్నత భక్తిని మ్రొక్కి భక్తులన్
విడువక ప్రోచు భవ్యమతి ♦ విఘ్నపతిన్ సుమతిన్ భజించెదన్. 8

సీ. రామకథా సుధా♦రసములు వెదచల్లు
సర్వజ్ఞు వాల్మీకి ♦ సన్నుతించి

బహువేదశాఖలఁ ♦ బల్లవింపఁగఁ జేయు
భారతకవి వ్యాసుఁ ♦ బ్రస్తుతించి
నవరసవర్షణా♦నంద హేతువులైన
కాళిదాసాదుల ♦ గణనచేసి
తెనుఁగున భారతం ♦ బొనరించి మించు న
న్నయ దిక్కమఖి నెఱ్ఱ♦నం దలంచి
తే. గీ. ఇలను సకలరహస్యముల్ ♦ దెలుపఁజాలు
భాస్కరుని సోము నెంతయుఁ ♦ బ్రస్తుతించి
అర్థి ఘనమార్గదర్శను♦లైన కవుల
సంతతంబును మన్మాన♦సమున నెంతు. 9

ఉ. మందున కేల రంభ ; కడు♦జారున కేల కులప్రచింత ; పా
షండున కేల సాధుజన♦సంగతి ; కష్ట నికృష్ట లోభియౌ
చండికినేల నిర్మల య♦శంబులు ; వేశ్యకు నేల సిగ్గు ; దు
ష్పండితు డైనవానికిని ♦ సత్కవితారసగోష్ఠి యేటికిన్ ? 10

వ. ఇవ్విధంబున నిష్టదేవతావందనంబును సుకవిజనానందనంబును గుకవినిందనంబునుం గావించి సకలకలికలుష తిమిరభాస్కరోదయంబును, నుల్లసితసంపత్పల్లవ వాసంతికావాసంబును, నవరసనిగూఢగంభీరంబునుంగా నెద్దియేనియు నొక్క మహాప్రబంధంబు రచియింపఁ బూనియున్న యుప్పు డొక్కనాఁటి ప్రభాతకాలంబున: 11

ఉ. కస్తురిబొట్టు నెన్నుదుటఁ ♦ గౌస్తుభరత్నము పేరురంబునన్
బ్రస్తుత శంఖచక్రములు ♦ బాహువులన్ నతనాభిఁ దమ్మియున్
సిస్తుగ నొప్ప భూసతియు ♦ శ్రీసతియున్ దనుఁజేరి కొల్వఁగాఁ
గస్తురిరంగసామి కలఁ ♦ గానఁబడెన్ గరుణాతిభూమియై. 12

వ. ఇవ్విధంబునం గనుపట్టిన యద్దేవునింగాంచి సముంచిత వినయసంభ్రమంబులు మనంబునం బెనంగొనఁ బులకితగాత్రుండనై సాష్టాంగ దండప్రణామం బాచరించి కరకమలపుటంబు నిటలతటంబున ఘటియించి

యానందభరితుండ నై యుండనన్నుఁ గనుంగొని యద్దేవుండు గంభీరమధుర భాషణంబుల నిట్లనియె. 13

తే. గీ. సముఖమీనాక్షినృపగర్భ విమలజలధి
చంద్ర, వేంకటకృష్ణేంద్ర, శౌర్యసాంద్ర,
మునుపు జైమిని భారత మనఁగ వచన
కావ్య మొనరించినట్టి సత్కవివి గావె! 14

శా. వాసిన్ రంగవిభుండ నేను, ధరణిన్ వాక్ప్రౌఢిమన్ నీ వహ
ల్యాసంక్రందన మన్ బ్రబంధము రసోల్లాసంబుగాఁ జేయ బే
రాసం గోరి వినంగ వచ్చితిఁ బ్రియం బౌనట్లు నాపేరిటన్
భాసిల్లం దగ నంకితంబు నొనగూర్పన్ నీకు మేలౌ నికన్. 15

వ. అనియానతిచ్చుటయును దోడన మేలుకాంచి మేలుకాంచినహృద యంబున నుదయంబునఁ గాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి యంత దండడి మెఱయ బురోహిత భృత్యామాత్య సామాజిక బంధువర్గంబులు గొలువం గూర్చుండి యుభయభాషాకవితా విశేషులైన శేషము వేంకటపతి, బుణిగె కృష్ణకవీంద్రుఁడు నాకాప్తసఖులుఁ గావున వారిం బిలిపించి, యీశుభస్వ ప్నంబు వినిపించుటయు, వారలు సంతోషభరితాంతరంగులై శ్రీరంగ వల్లభుండు శ్రీభూమీసమేతుండై నీకుం గనుపట్టెంగావుననితోధిక ధనధాన్య కరితురగ భటకదంబకాది నానావిధసంపదలును, బహుగ్రామభూములునుం గలుగు; సప్తసంతనంబులలో నతిశ్లాఘ్యంబైన ప్రబంధసంతానంబు నిర్మింపు మనియెం గావున శీఘ్రంబె మీతండ్రికి నీవు జనియించినచందంబున సకల గుణాధారులైన కుమారులు నీకుంగలుగుదురు; స్వామిహితకార్యఘటనా ధుర్యుండవు, బంధుజనపోషకుఁడవు, శ్రీరంగపతిపదారవిందమిళిందాయమా నమానసుండవుం గావున నీ కిట్టిశుభస్వప్నంబు గలిగె; భవదీయవంశావ తారక్రమంబు వర్ణించెద మాకర్ణింపుమని యిట్లనిరి: 16

కం. శరణంబులు జగముల కా
భరణంబులు వేదములకుఁ బంకజలక్ష్మి

కరణంబులు నారాయణ
చరణంబులు నెసఁగు శూద్ర♦ జాతికి నిరవై. 17

కం. నాలవవర్ణం బనియెడి
పాలసముద్రంబునందు ♦ భావుకలక్ష్మీ
లోలుఁడు లోకావనకరు
ణాలీలుఁడు[1] కేశవప్ప ♦ నాయఁడు వెలసెన్. 18

ఉ. ఇంద్రుఁడు భోగసంపద, ను♦పేంద్రుఁడు రూపముచేత, నా హరి
శ్చంద్రుఁడు సత్యవాక్యమునఁ, ♦ జంద్రుఁడు కాంతినిరూఢి, చాపని
స్తంద్రత రామచంద్రుఁడు, ల♦సన్మతిచాతురిచేత శేషభో
గీంద్రుఁడె యంచు భూమిజను ♦ లెన్నఁగఁ గేశవనాయఁ డొప్పగున్.

కం. ఆ కేశవనాయనికిన్
రాకేశవదాతకీర్తి ♦ రాజితపుణ్య
శ్లోకుఁడు వేంకటనాయుఁడు
శ్రీకాంతున కబ్జభవుని ♦ చెలువునఁ గలిగెన్. 20

ఉ. చందురు బొమ్మమెట్టి యర♦చందురుతాలుపు నజ్జుగట్టి యా
నందిని ముక్కుగుట్టి సుర♦నాయకదంతిని జెక్కుగొట్టి య
స్పందితలీల సీరి యొడిఁ ♦ బట్టి చెలంగుచుఁ గీర్తి వీనులన్
విందొనరించు నార్యులకు ♦ వేంకటనాయఁడు భూపమాత్రుఁడే! 21

కం. పెదగురువపనాయఁడు త
త్సదమలమూర్తికిని బుట్టి ♦ శాశ్వతకీర్తిన్
గుదురై యీవిని జదురై
యెదురైన విరోధినృపుల♦నెల్ల జయించెన్. 22

కం. అతనికిఁ గలిగెను బాడా
నతశాత్రవుఁ డెల్లిసెట్టి♦నాయఁడు రేఖా

(పాఠాంతరము.) 1 శీలుఁడు

రతిపతి భాషావాచ
స్పతి భోగానుభవమున ది♦వస్పతి యనఁగన్. 23

కం. శంకరకైంకర్యపరుం
డంకభయంకరుఁడు గల్గె ♦ నతనికి నుర్వీ
సంకటహరసాయకుఁ డగు
వేంకటనాయకుఁడు భువన♦విశ్రుతయశుఁడై. 24

సీ. ధన్యుఁడై నృపతిమూ♦ర్ధన్యుఁడై నిర్ధూత
దైన్యుఁడై నృపసంఘ♦మాన్యుఁ డగుచు
గేయుఁడై సుజనాళి♦గేయుఁడై దానరా
ధేయుఁడై విద్వద్వి♦ధేయుఁ డగుచు
ధీరుఁడై కనకాద్రి♦ధీరుఁడై కదనహం
వీరుఁడై సద్గుణ♦హారుఁ డగుచు
శీలుఁడై హరిభక్తి♦శీలుఁడై సంగీత
లోలుఁడై కవిబృంద♦పాలుఁ డగుచు

తే. గీ. సకలబాంధవసంతోషి ♦ సత్యభాషి
స్వామిహితకారి స్వజనర♦క్షణవిహారి
వెలయు బహుసంపదలచేత ♦ విబుధభాగ్య
దాయకుండైన వేంకట♦నాయకుండు. 25

కం. ఆనరపతి వేంకటమా
మానినిఁ బెండ్లాడి వరకు♦మారునిఁ బడయన్
దానతపోధ్యానాదు ల
నూనగతిన్ బెద్దకాల ♦ మొనరించుతఱిన్. 26

కం. భూనుతు లాదంపతులకు
మీనాక్షీసుందరేశ ♦ మృదుపదపద్మ
ధ్యానాక్షయవిభవుం డగు
మీనాక్షయనృపతి గల్గె ♦ మేదురయశుఁడై. 27

సీ. మక్కువ మీఱంగఁ ♦ జొక్కనాథస్వామి
తనమహాలింగమ♦ధ్యంబు వెడలి
చంద్రరేఖాజటా♦శార్దూల చర్మాహి
డమరుత్రిశూలముల్ ♦ కొమరుమిగులఁ
గలలోనఁ గనుపట్టి♦కరుణాకటాక్షముల్
చెలఁగఁ గటాక్షించి ♦ చేరఁ బిల్చి
కేలిశూలమ్ము డా♦కేలఁగై కొని హస్త
మస్తకసంయోగ ♦ మాచరించి

తే. గీ. ఆయురారోగ్య పుత్రపౌ♦త్రాభివృద్ధి
ధనకనకవస్తువాహన♦తతుల విమల
తత్త్వ విజ్ఞాన మొసఁగె నే♦ధార్మికునకు
నతఁడు కేవలనృపుఁడె మీ♦నాక్షివిభుఁడు. 28

సీ. కప్పమీఱినకంది♦పప్పులకుప్పలు
రాజ్యంబు వెలసేయు ♦ నాజ్యములును
బహుపుణ్యఫల పరి♦పాకముల్ శాకముల్
నిచ్చమెచ్చుల నిచ్చు♦పచ్చడులును
విప్పడంబుల నొప్పు ♦ నప్పడంబులరాసు
లతిరసంబులు వఱ ♦ లతిరసములు
చంద్రమండలసుప్ర♦సన్నము లన్నముల్
ప్రతిసుధారసములు ♦ పాయసములు

తే. గీ. వెలయమృష్టాన్నసత్రముల్ ♦ వెట్టె సేతు
బాట నల్లూరు లోపలఁ ♦ దేటతీయ
నీటిమేటితటాకంబు ♦ నిధి యొనర్చె
మేదినీశ్వరమాతృఁడే ♦ మీనవిభుఁడు. 29

సీ. ఈలంపునీలంపు ♦ మేలికంబంబులు
కులశైలజాలంబు ♦ కొమరుఁదాల్ప

రంగారుబంగారు ♦ వ్రాఁతచిత్రంబులు
కిన్నరనరసురా♦కృతులు గాఁగ
నేతులజోతుల♦నెఱి దీపమాలికల్
తారకాగ్రహముల♦దారి మీఱ
నెఱమట్టుకట్టిపట్టు ♦ నిగ్గుచందువపొందు
ఘనఘనాఘనముల ♦ గరిమఁబూన
తే. గీ. నింపుమెండున బ్రహ్మాండ♦మండలంబు
రహి మహామంటపంబు స♦ద్భక్తియుక్తి
సుందరేశ్వరసన్నిధిఁ ♦ జందమొంద
నమరఁ గట్టించె సముఖమీ♦నాక్షివిభుఁడు. 30

కం. బంగారుబొమ్మయుం బలె
రంగారఁగ వన్నెవాసి ♦ రాణింపంగా
రంగగు నలమేలమయను
నంగన నాఘనుఁడు పెండ్లి♦యై విలసిల్లెన్. 31

చ. కులమును శీలముం గ విభుని♦కూర్మియు బాంధవపోషణంబు ని
శ్చలపతిభక్తి సత్యమును ♦ జక్కఁదనంబును గల్గి యొప్పుచుం గ
జలధరనీలవేణి నవ♦సారసపాణి మనోజ్ఞవాణి యా
మెలఁతలమేలుబంతి యల♦మేలమయింతి చెలంగెఁ గీర్తులన్. 32

సీ. పంకజాతము డించి ♦ పతిడెంద మలరించి
కలుముల వెదచల్లు ♦ కమలపాణి
వృత్తభేదములేక ♦ విభుసమ్ముఖాలోక
మాన్యయై పొలుపొందు♦మంజువాణి
వామవర్తన డించి♦వరు నైక్యముంజెంది
మహనీయయగు సర్వ♦మంగళాఖ్య
ఒకచాయఁ జేయక ♦ యొగి నాథుఁ బాయక
రాజద్గుణాఢ్యయగు ♦ రమ్యసంజ్ఞ

తే. గీ. యనుచుఁ బొగడఁగఁదగిన తొ◆య్యాలులమిన్న
సరసవాగ్జితనవమాధ్వి ◆ పరమసాధ్వి
ఘనయశోవల్లి యాశ్రిత◆కల్పవల్లి
మహితగుణపేటి యలమేల◆మావధూటి. 33

సీ. వలికెనా కపురంపుఁ◆బలుకులరాసులు
ఘుమఘుమవాసించి ◆ కొమరుమించుఁ
గనువిచ్చిచూచెనా ◆ కలికల్వరేకుదొం
తరవసంతములసం◆తనలు మీఱుఁ
జిఱునవ్వునవ్వెనా ◆ నెఱచందమామ వె
న్నెలకన్న మిన్నవ◆న్నెలు చెలంగు
కలికినెన్నడ ముద్దు◆గులికెనా రాయంచ
కొదమజొంపముల సం◆పదలుపొడలు

తే. గీ. సరససంగీతసత్కళా◆శారదాంబ
వినుతపాతివ్రతిఁ గుమారుఁ ◆ గనినయంబ
సకలజనమాన్య సాధుర◆క్షణవదాన్య
వెలయు నలమేలమకు సాటి ◆ కలిమిబోటి. 34

శా. ఆరామామణి మీనభూవిభుఁడు దా◆మత్యంతభక్తిన్ సదా
శ్రీరాజిల్లఁగ వేంకటాచలపతిన్ ◆ శ్రీకృష్ణునిం గొల్వఁగా
వీరాగ్రేసర, నీవు గల్గితి జగ◆ద్విఖ్యాతకీర్తి ప్రభల్
మీఱన్ వేంకటకృష్ణభూప సుకృతీ ◆ లీలామనోజాకృతీ! 35

సీ. చిగురుజిరారౌతుఁ ◆ జెనఁకుచక్కఁదనంబు
కదనంబు రిపులఁ బు◆ల్లరవఁజేయుఁ
జేయుదన్వత్కర్ణ◆శిబిదానశీలంబు
శీలంబు ధర్మదా◆క్షిణ్యశాలి
శాలిధాన్యసువర్ణ◆సహితమ్ము భవనమ్ము
నమ్మువారికి నిధా◆నమ్ము మాట

మాటఁజూచును ధైర్య♦మహిమ జాల్వాగట్టు
గట్టురాయల్లునిఁ ♦ గదుముఁగడఁక
తే. గీ. కడకనులయందె వసియించుఁ ♦ గమలవాస
వాసవ పురారి మురవైరి ♦ భక్తిదొరలు
దొరలు నీసరి యగుదురె ♦ దరహాసముఖ
సముఖవేంకటకృష్ణేంద్ర, ♦ శౌర్యసాంద్ర! 36

సీ. చదువఁగానేర్తువు ♦ శారదాశారదా
జ్ఞాననానూపురా♦ర్భటుల ధాటిఁ
బాడఁగా నేర్తువు ♦ పండితాపండితా
కర్ణనానందసం♦ఘటన పటిమఁ
బలుకఁగానేర్తువు ♦ భావజాభావజా
టోపగాటోపని♦రర్గళోక్తిఁ
దగ వ్రాయనేర్తువు ♦ తారకాతారకా
నీకరేఖాసమా♦నేక లిపుల
తే. గీ. మెచ్చనేర్తువు కవితల♦మేల్మిఁ దెలిసి
యిత్తు వేనుఁగుపాఁడిగా ♦ నెలమిఁగవుల
కన్నిగుణములు నీయందె ♦ నమరె నౌర!
రిపుజయాధార వేంకట♦కృష్ణధీర! 37

ఉ. ఎంతయొయార మెంతసొగ♦సెంతపరాక్రమ మెంతరాజసం
బెంతవిలాస మెంతనయ ♦ మెంతవదాన్యత యెంతఠీవి మేల్
సంతతశౌర్యధాటి విల♦సద్గుణపేటికిరీటి వన్నిటన్
కంతుజయంతరూప, కవి♦కల్పక, వేంకటకృష్ణభూవరా! 38

సీ. వింటివా నీవంటి♦వింటివాని ధరిత్రిఁ
గంటి నే నల్లము♦క్కంటి నొకని
సారిగా నీ వొక్క♦సారి గాటపువీథి
దూరుచోఁ బొదలలోఁ ♦ దూరు రిపుఁడు

వింతమీఱంగ నీ ♦ వింత మీఱినఁ దేజి
మంతుకృద్వైరిసా♦మంతు నణఁచు
వేదండమెక్కి నీ ♦ వే దండ వచ్చినా
వే దిక్కుఁజొచ్చు దా ♦ వేది పరుఁడు,

తే. గీ. ఉన్నతోన్నతి నెన్నఁజో ♦ మిన్నవీవె
నిన్ను సన్నుతిసేయును ♦ బన్నగపతి
విమలచారిత్ర, మీనభూ♦విభునిపుత్ర
సముఖవేంకటకృష్ణేంద్ర, ♦ శౌర్యసాంద్ర! 39

సీ. ధైర్యమా శౌర్యమా ♦ దాక్షిణ్యమా పుణ్య
మా నయమా జయ♦మా ప్రతాప
మా శుభరూపమా ♦ మహితవిజ్ఞానమా
దానమా భోగమా ♦ శ్రీనిమాఢ
యోగమా యాశ్రిత♦వ్యూహసంరక్షణ
రాజద్విలాసమా ♦ రమ్యమంద
హాసమా మహితసౌ♦హార్ద స్వభావమా
భావమా భూరిప్ర♦భావమాన్య,

తే. గీ. నీకె తగునంచుఁ బాండ్యభూ♦నేత విజయ
రంగచొక్కేంద్రుఁ డత్యంత♦రంగసభహు
మానసామాజికత్వ మిం ♦ పూన నొసఁగె
సముఖవేంకటకృష్ణేంద్ర ♦ శౌర్యసాంద్ర! 40

మ. నలనాసత్యవసంతులం(?) గెలుచు సౌం♦దర్యంబు ధైర్యంబు దో
ర్బలముం స్వామిహితానువృత్తి దయయుం♦ బ్రౌఢత్వముం విద్యయుం
వెలయం బాల్యమునందె నీవు మధురో♦ర్వీనాధు మెప్పించవా
భళిరా, వేంకటకృష్ణభూవరమణీ, ♦ భాషాఫణిగ్రామణీ! 41

కం. అందముగ నహల్యాసం
క్రందనముం రచనసేయఁ♦గా నేరుతువౌ

పొందుగ మధురిమ జగదా
నందము ఘటియింపు మనుచు ♦ నను నిట్లనఁగన్. 42

వ. నేనును బ్రమోదభరితమానసుండనై. 43

— ♦ షష్ఠ్యంతములు ♦ —

కం. హారికి నవనవనీతా
హారికి సకలగుణరత్న ♦ హారికి మురసం
హారికి మందరధారికి
శ్రీరమణీమణిమనో ♦ సారికి హరికిన్. 44

కం. హాటకమయచేలునకున్
ఘోటకచటులప్రచార ♦ గుణశీలునకున్
పాటితరిపుజాలునకున్
నాటితనానాప్రపంచ ♦ నటజాలునకున్. 45

కం. చూటీకుడుత్త నాచ్ఛా
ర్వాడాసంబంధగంధి ♦ సుమసరధృతికిన్
క్రీడావల్లవపతికిన్
నీడజకులసార్వభౌమ ♦ నిర్భరగతికిన్. 46

కం. అభిసరణరమిత నిచుళా
ప్రభుకన్యామణికిఁ గైట ♦ భద్విషన్మణికిన్
నభసదురస్థలశుభకౌ
స్తుభవాసరమణికి దమిత ♦ దుర్దమఫణికిన్. 47

కం. శస్తునకున్ రక్షణకృత
హస్తునకున్ వాసవునకు ♦ నాత్మీయతనూ
విస్తారితభువనునకున్
కస్తూరీరంగపతికిఁ ♦ గరుణాకృతికిన్. 48

♦♦

వ. అంకితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన యహల్యాసంక్రందనంబను మహాప్రబంధంబునకుం గథాక్రమం బెట్టిదనిన: 49

శా. శ్రీరంజిల్ల నహల్య మానినతియై ♦ వృత్రారిపై మోహమే
దారిం గూరిచెఁ దానఁ గల్గిన దురం♦తంబైన శాపంబునున్
శ్రీరామాంఘ్రిరజంబు లెవ్విధము దీ♦ర్చెన్ బల్కు మంచీసమా
చారంబున్ జనమేజయుం డడుగ వై♦శంపాయనుం డిట్లనున్. 50

మ. పదియార్వన్నియ రెక్కపక్కినొకరా♦బాబావజీరుండు సాం
ద్రదయాంగీకృతయావరాజ్యభరతన్ ♦ రక్షింప లోకత్రయీ
విదితంబై యమరావతీపురము శో♦భిల్లున్ వియద్వాహినీ
మృదువాతూల వినీత దివ్యయువతీ♦క్రీడా పరిశ్రాంతియై. 51

చ. సురమణి ముద్దుమోవి సుధ♦చొక్కపునవ్వు బలారివాహముల్
కురులు, సురద్రుగుచ్ఛములు ♦ గుబ్బలు, వేలుపువాఁక యచ్చపున్
మెఱుఁగు మఱుంగునై, చికిలి♦మించఁగఁ దత్పురలక్ష్మి కాంతివి
స్ఫురణభవిష్ణు విష్ణుపద♦భూషణమై చెలువొందు నిచ్చలున్. 52

తే. గీ. మండలీభూతశక్రకో♦దండ మనఁగ
దైత్య చక్రాంగకంపనో♦ద్దండ మగుచు
రమ్యఘృణిజాత నూత్నచి♦రత్నరత్న
ఝాటమై దీటుమీఱు న♦వ్వీటికోట. 53

ఉ. రాణఁ జెలంగునప్పురవ♦రంబున నుండు జనుల్ నిజాశ్రిత
త్రాణధురాధురంధరులు ♦ దానయశఃపరిశోభితాత్మకుల్
ప్రాణిదయాళు లౌట యొక♦బాధమె యచ్చట నుండునట్టి పా
షాణము వృక్షముల్ పసులు♦సైత మభీష్టము లిచ్చుచుండఁగన్. 54

సీ. అచ్చటికలభంబు ♦ లజుపీఠకమలంబుఁ
జేనంటి నైపాద♦శిక్ష నుడుగు
నచ్చటి తురగంబు ♦ లభ్రకేశునిమౌళిఁ
గుప్పించి సాదులు ♦ ద్రిప్ప మరలు

నచ్చటి యరదంబు ♦ లవ్విష్ణురథమును
దలమీఱి సారథుల్ ♦ నిలుప నిలుచు
నచటిభటు లజాండ ♦ మవియవ్రేయఁ దలంచి
యది నీరు బుగ్గయం ♦ తనుచునెంతు
తే. గీ. రచటి పాత్రిలు నృత్తవి♦ద్యానిరూఢిఁ
బూని శారద వెలవెల ♦ వోవ నాడి
యాదిగురువని మ్రొక్కుదు ♦ రమరపురముఁ
గోరి వర్ణింపఁబూన నె♦వ్వారితరము? 55

చ. వసువులకెల్ల సంతతని♦వాసము విశ్వవిభూతి కాశ్రియం
బెసఁగు ననంతరత్నముల♦కిమ్ము మహాసుమనఃప్రికాండ సం
వసతి మరుద్గణాంచితము ♦ వల్గుసుధర్మము సౌమ్యజీవహ
ర్షసదనమై చెలంగు నమ♦రావతి నెన్నఁదరంబె యేరికిన్? 56

మ. వరబృందారక గర్భయా పురరమా♦వామాక్షికిన్ బ్రహ్మ భీ
కరదైత్యగ్రహశాంతికై సలిలచ♦క్రివ్యాజ వర్ణాంకశం
ఖరథాంగాంకిత శుద్ధరూప్యమయ ర♦త్నోపట్టికన్ గట్టెనా
హరిపాదాంబుజసంగ గంగయె యగ♦డ్తైయొప్ప నవ్వీటికిన్. 57

సీ. కలిగించు నొకకొమ్మ ♦ కలమాన్నపరమాన్న
బహుపూపఘృతసూప♦పానకములఁ
గల్పించు నొక కొమ్మ ♦ ఘనసారహిమనీర
పాటీరకాశ్మీర♦పంకములను
దొరకించు నొకదళం ♦ బురుహేమమణిదామ
శాటికాపేటికా ♦ సముదయముల
నిచ్చునొక్కొకసుమం ♦ బెలమించుతుల మించు
ప్రాయంపు గరువంపుఁ ♦ బద్మముఖుల
తే. గీ. నీగతి సమస్తవస్తువు ♦ లీఁగఁ దివురు
వేల్పుమానులుఁ దీవలు ♦ వేనవేలు

దనర విలసిల్లుఁ దత్పురో♦ద్యానమగుచు
నందనంబు జగత్త్రియా♦నందనంబు. 58

ఉ. శ్రీలుదయింప దిక్పతులు ♦ చేతులు మోడ్చి భజింపఁ దమ్ముఁడై
శ్రీలలనామనోహరుఁ డ♦శేషభరంబును నిర్వహింపఁ బా
తాళమువట్టి శాత్రవులు♦తద్దఁ గృశింప నిలింపపట్టణం
బేలును భోగసాంద్రుఁడు సు♦రేంద్రుఁడు భూరి మహాదిసేంద్రుఁడై. 59

సీ. వృత్రగర్వస్ఫూర్తి ♦ విదళించినయినుండు
సాకసామజమదో♦త్పాటనహరి
పరమహీభృత్తుల ♦ భంజించు జిష్ణుండు
తఱియైన శరవృష్టి♦గురియు ఘనుఁడు
మఘశతయాజియౌ ♦ మహితసుధర్ముండు
భువనైకభారంబుఁ ♦ బూనువృషుఁడు
కరమున శతకోటి ♦ గలస్వస్థజీవనుఁ
డమరభోగినులతో ♦ నలరుభోగి

తే. గీ. శచికుచంబుల మకరికా♦సముదయంబు
వ్రాయు లేఖర్షభుం డన♦వద్యహృద్య
మాఘ్యవిచికిలరుచిరస♦మాఖ్యగాంచు
దేవతాసార్వభౌముండు ♦ తేజరిల్లు. 60

చ. అతఁ డొకనాఁడు కుందనపు♦టందపుదుప్పటి వల్లెవాటుతో
సతతముఁ దావులీను హరి♦చందనపుఙ్ జిగి మేనిపూఁతతో
నతుల కిరీటహారకట♦కాంగద ముఖ్య విభూషణాళితో
రతిపతిమీఱుసోయగము ♦ రాజసముఙ్ దళుకొత్తు ఠీవితోఙ్. 61

చ. చిలుకలకొల్కియొక్కరుతు ♦ చేరి పరాకు పరా కటంచనఙ్
జలరుహపాణి యొార్తు సర♦సఙ్ కయిదండ యొసంగ ముంగలఙ్
హాళహళి నొక్కగంధగజ♦యాన బరాబరి చేయు వాలునుం
బలక కలాంచి కుంచె యడ♦పం బొకకొందఱుఁ బూనికొల్వఁగఙ్. 62

సీ. వేవన్నెబంగారు ♦ వింతగోడలచాయ
పగలింటి యెండల ♦ భ్రమ లెసంగ
ఇంద్రనీలస్తంభ ♦ సాంద్రరోచిచ్ఛటల్
బహుళాంధకారవి ♦ భ్రాంతి నీయఁ
బద్మరాగాంకుర ♦ ప్రాంశు వితర్దికల్
జ్వలదగ్నిమండల ♦ జ్ఞప్తి నింప
నిర్మలవజ్రమ ♦ ణీకుట్టిమంబులు
స్వచ్ఛాంబుపూరసం ♦ శయము నింప
తే. గీ. నుద్యదితరేతర ప్రతి ♦ యోగవస్తు
సంగతులు శక్రకార్ముక ♦ శక్తి యొక్కొ
యనఁదగిన కాంచనాంచిత ♦ యవనికావి
తాన పరికర్మమైన ♦ సుధర్మయందు. 63

చ. కరమునఁ గంకణాలు విడి ♦ గాజులు గల్లనఁ బల్లవాధరల్
వరుసగ నిల్చి చామరలు ♦ వైవ మహోన్నతభద్రపీఠిపై
సురగరుడాహిచారణ వ ♦ సుప్రముఖుల్ శుచి ధర్మ దైత్యరా
డ్వరుణ సమీర యక్ష పుర ♦ వైరులు సూరెలఁ జేరి కొల్వఁగన్. 64

కం. కొలువున్నతఱిఁ బరాశర
కలశోద్భవ కణ్వ కండు ♦ కవి గాధేయా
దులు వచ్చి యతనిచే మ్రొ
క్కులుగొని కనకాసనములఁ ♦ గూర్చుండిరటన్. 65

తే. గీ. నలపురూరవు లాదిగాఁ ♦ గలుగు చక్రి
వర్తులు పదాఱుగురు రాజ ♦ వర్యు లమిత
కీర్తిధుర్యులు వైభవ ♦ స్ఫూర్తి మెఱయ
నన్నగాహితుసభను గూ ♦ ర్చున్నతఱిని. 66

సీ. అతిరాత్రయాజుల ♦ యరిదిసుండలములు
మెట్టి మించులుగాఁగ ♦ నెట్టుపఱిచి

సత్రియాజుల వెల్ల ♦ జన్నిదంబులు దీసి
సన్నగజ్జెలు గూర్ప ♦ సంఘటించి
ఉక్థయాజుల కన♦కోత్తరీయంబుల
మేలుముసుంగుగాఁ ♦ గీలుకొల్పి
అల వాజపేయయా♦జుల యాతపత్రంబు
లెండకుమఱుఁగుగా ♦ నేర్పఱచి

తే. గీ. తలిరువిలుకాని బిరుదుప♦తాక లనఁగ
నోరపైఁటలు జీర నొ♦య్యారమెసఁగ
వత్తు రిందుని కొలువుకు ♦ వారకాంత
లచ్చెరువునొంది సురలెల్ల ♦ మెచ్చి పొగడ. 67

సీ. "సోమయాగఫలంబు ♦ సుదతి నీ కిచ్చెను
మొగ మిటు దిప్పవే ♦ ముద్దుగాను
సోమపానఫలంబు ♦ భామ నీ కిచ్చేను
ఆనంగ నాకు నీ ♦ యధర మీవె
కలికిరో సాన్నాయ్య♦కలశాల ఫల మిత్తు
బటువైన కుచములఁ ♦ బట్ట నీవె
రమణిరో నా మహా♦వ్రతఫల మిచ్చేను
రతుల న న్నేలవే ♦ బ్రతికి పోదు"

తే. గీ. ననుచు శౌండిల్య కౌండిల్య♦ముని పరాశ
రాత్రి గార్గేయ గౌతమ ♦ చ్యవన భార్గ
వౌర్వ జమదగ్ని శాకల్య ♦ పర్వతాది
ఋషులు మోహింప నప్సర♦స్త్రీలు మఱియు. 68

సీ. "అషు ఇషు బోవకే ♦ యిషువులచే నిన్ను
విషమాస్త్రుఁడేచీని ♦ వెఱ్ఱిపఱుచ
వాజపేయఫలంబు ♦ వలదషే యో యోష
యిందుఁడే మిచ్చినియిషు నిలువవె

మేము శుంఠల మప్పే ♦ మీరు [1]నేర్చినపాటి
యెరుగ మప్పే వేద♦మెల్ల జదివి
యతివ నీవు [2]ద్వారోష్ట ♦ యయ్యేదినము లయ్యె
నగరికిఁ బోవకే ♦ నడుమ నెషులా ”

తే. గీ. అనుచు ఛాందసు లగు సోమ♦యాజినరులు
వెంట నంటంగ మధుమయ♦వినయభరిత
మంజుభాషల చేత స♦మ్మతులు చెప్పి
వెడలి రప్పుడు వేలుపు♦వెలవెలఁదులు. 69

మ. గొనబుంజందురుకావిపావడలపైఁ ♦ గొబ్బిమ్మించురాయంచడాల్
మినుకుంజీరలకుచ్చెలల్ గులుకఁగా ♦ మిన్నేటిపొందమ్ము ల
ల్లన వక్త్రాంబుజపాళికిన్ మెఱుఁగుగా♦హత్తించుచున్ గంతుమో
హనదివ్యాస్త్రములో యనన్ వెడలి రో♦య్యారంబుతో నచ్చరల్. 70

ఉ. చిన్నిమిటారులో చికిలి♦చేసిన మారునిచిక్కటారులో
వెన్నెలగుమ్మలో మెఱుఁగు♦వెట్టిన కెంపుకడానిబొమ్మలో
పొన్నలబంతులో మగుడఁ♦బోవనిమిన్నుమెఱుంగుకాంతులో
యెన్నఁగనంచు నభ్రిచరు ♦ లిచ్చలమెచ్చఁగ వచ్చిరచ్చరల్. 71

సీ. అశ్రాంతనవయౌవ♦నారంభ యా రంభ
శృంగారరసరేఖ ♦ చిత్రరేఖ
రతిరహస్యజ్ఞాన♦రాశియా నూర్వశి
అంగజాతాగ్నికి ♦ నరణి హరిణి
పాటలాధరజిత♦పానక మేనక
హాటక సమరోచి ♦ యా ఘృతాచి
తరుణులందెల్ల ను♦త్తమ యా తిలోత్తమ
మణితమంజులభాష ♦ మంజుఘోష

పా. 1. చదివిన. పా. 2. బహిష్ఠ (?)

తే. గీ. రామణీయకవిభ్రమ♦రామ హేమ
సరసనుతగీత నృత్యప్ర♦చార తార
మఱియుఁ దక్కిన వేలుపు♦మచ్చెకంటు
లెలమి నరుదెంచి రపుడు దే♦వేంద్రసభకు. 72

కం. అంజలులు సేసి వేలుపు
లంజెలు నిలిచిరి బలాసు♦రధ్వంసికడన్
రంజనఁ బూజించి రహిన్
గంజాస్త్రుఁడు నిలిపినట్టి♦కైదువు లనఁగన్. 73

ఉ. వారిజపత్రలోచనల ♦ వాసవుఁడల్ల నఁదేరఁ జూచి శృం
గారపు వింతలేనగవు ♦కన్గొనలన్ దళుకొత్తఁ గొల్వులో
వారల నెల్లఁ గాంచి "యిటు♦వచ్చిన యచ్చర గచ్చురాండ్రలో
నే రుచిరాంగి చక్కనిది ♦ యెవ్వతె విద్యలమేటి" నావుడున్. 74

కం. దేవేంద్రుఁ జూచి వరుణుఁడు
"దేవా! దేవరకుఁ దెలియ♦దే సకలంబున్
నీవడిగినచో నుత్తర
మీవలె నటుగానఁ బలుకు ♦ దేఁ దోఁచినటుల్. 75

ఉ. ఆటదియన్న నూర్వశి య♦థార్థము పల్కెదు నింతెకాని మో
మోటమి నాకు సైఁపదు బు♦ధోత్తమ! పాటల నాటలందు స
య్యాటలమేటి చక్కఁదన♦మా గొనమా యలబోటికే తగున్
పాటలగంధులెల్ల నల ♦ భామిని గోటికి సాటివత్తురే!" 76

చ. అనవుడు మిత్రుఁ "డౌనవు, జ♦లాధిపువాక్యము నిక్క మూర్వశీ
ఘనకచ రూపసంపద జ♦గన్నుత మెంతని సన్నుతింప నా
ఘనసయదేశ్య రక్తి పరి♦కల్పన యేరితరం, బదేమి యీ
మునివరు లిప్పురూరవుఁడు ♦ మున్నగు రాజులు ము న్నెఱుంగరే?".

కం. అనినఁ బురూరవుఁ డచ్చటి
జననాథుల మొగముఁజూచి ♦ "సర్వజ్ఞనిధుల్

ఘను లిమిత్రావరుణుల్
కని పలికిరి నిజ మిదే య♦ఖండిత" మనినన్. 78

శా. ఆకంధీశ్వరుమాటకున్ నగుచు య♦క్షాధీశపుత్త్రిం డనున్
"మీ కీయూర్వశిమీఁది యాస దురుసై ♦ మి మ్మిట్టు లాడించెనో
కాకున్నన్ గుణగుంభరంభను వినా♦గా నోర్తు నగ్గింతురా
నాకాధీశుఁడు తక్కువా రెఱుఁగరా ♦ నారీషురంభాయనన్". 79

ఉ. ఏచినపేర్మి యక్షసుతుఁ ♦ డీగతిఁ బల్కినఁ గండుమౌని దా
సైచక "యింద్రుసన్నిధి న♦సత్యములేలర, ప్రేలెదోరి, ప్ర
మోచకు నూరుకాండజిత♦మోచకు లేశము సాటి వత్తురే
ఖేచరసిద్ధసాధ్యఫణి♦కింపురుషామర చంపకాంగులున్? 80

ఉ. పున్నమచందురుం గెలుచు ♦ ముద్దుమొగంబును దేటమాటలున్
సన్ననికౌను మేనుజిగి♦చందముఁ దీయనిమోవియందమున్
కన్నులతీరు నీలముల♦కప్పును మించినకొప్పుసౌరు నా
యన్నులమిన్నకే తగు న♦టన్నది విన్నది లేదె యెన్నఁడున్. 81

కం. నాగంబుల నాగంబుల
నాగంబులఁ గెల్చు కురులు ♦ నాభియు నడలున్
భోగంబుల భోగంబుల
భోగంబులఁ దరుణియూరు ♦ బొమ చను లేలున్. 82

కం. చేరలకు మీఱుకన్నులు
బారెఁడుకీల్జడయు ఱొమ్ము ♦ పట్టుపుకుచముల్
బేరజముల నారజముల
నీరజముఖి లెనయె దాని ♦ నీటుకు" ననినన్. 83

చ. బలిమిని గండుమౌని నొక ♦ పక్కకుఁ ద్రోచి విభాండకుం డనున్
"నెలఁతలమేలుబంతి హరి♦ణీహరిణాక్షి యెయాలతాంగి దాఁ
గిలకిలనవ్వుచున్ దివిరి ♦ కిన్నరమాటుచు వచ్చుముచ్చటల్
కులుకులు పావురాలపలు♦కుల్ బెళుకుల్ మఱి కోటిసేయవే? 84

చ. పెదవిని వింతకావి నును♦పెక్కునకీల్జడతీవి కల్వలన్
జెదరఁగఁజేయు కన్నులును ♦ సిస్తగు జక్కవ నేలుచన్నులున్
మదకరినేలు నెన్నడలు ♦ మల్చినరీతిని నొప్పు నున్దొడల్
ముదముగఁ జూచినంత నల ♦ బోటికి జోటులు సాటి లేరెటన్. 85

ఉ. దాని యొయారపున్ సొగసు ♦ దాని మిటారి కటారి-చూపులున్
దాని కడానిమేనిజిగి ♦ దాని చనుంగవలో పటుత్వమున్
దాని గళంబుఠీవియును ♦ దాని కరంబుల సోఁగ వీఁగెయున్
దాని శిరోజకాంతియును ♦ దానికిఁ గాని మ ఱెందు లే దొకో". 86

కం. వార లిటుపల్కుపల్కులు
సైరింపక కౌశికుండు ♦ జడముడివీడన్
దూరంబున జపమాలికఁ
బారంగా వైచి యమర♦పతి కభిముఖుఁడై. 87

ఉ. "ఆనికచేసి పల్కెదహా♦హో, కసుమాలపుఁ బంజలంజెలన్
గానకళావిశారద మొ♦గానఁ గళానిధిఁబోలుచాన యా
మేనక యుండు దానిజిగి♦మే నకలంకసువర్ణకాంతికిన్
దానక; యింతి విభ్రమవి♦తానక మచ్చెరువిచ్చు నిచ్చకున్. 88

ఉ. కన్నులు చేరలన్ గొలువఁ ♦ గాఁదగుఁ గా నరపేద చన్నులా
కిన్నరకాయలంగెలుచుఁ ♦ గీల్జడబారకు మీఱు మోము క
ప్పన్నమచందమామ యొక ♦ పోలిక వాలికతూపు చూపు నా
కన్నులయాన, దాని కెన ♦ గాన జగాన మొగానఁ బల్కెదన్. 89

కం. భూమియు నాకాశంబును
గామినికటిరుచికిఁ గాను♦కాంతికి సాక్షుల్
పామును బట్టెద నే నా
భామిని నూఁగారు కెందుఁ ♦ బ్రతిలేదనుచున్. 90

చ. వదలనినిష్ఠ మీఱఁగఁ ద♦పంబున వర్తిలు మేము సైతమున్
మదిమదిదానితోఁ దగిలి ♦ మానము మానము నేటిపాలుగా

నదెయిదె జేఫుమా పసుచు ♦ హాయనముల్ [1]పడి యుంటి మన్న-చో
మదవతి రూపరేఖలను ♦ మాటికి మాటికి నెన్న నేటికిఁ?." 91

చ. అనుటయు మాండకర్ణిముని ♦ "యంద అటుండఁగనింపు మెంచుగా
జననుత కామజన్య సహ♦జన్య సరోచి ఘృతాచి యున్నత
స్తనకటిభార తార వని♦తాజనతానుతనామ హేమ ర
త్యనుపమలాలసాలస మ♦దాలస యిప్పరి పంచరత్నముల్." 92

కం. నావిని పరాశరుం డను
"నీ వేలుపుఁ జెలులు చిలువ♦యింతులు మర్త్య
స్త్రీవితతి దాశకన్యక
లావణ్యముఁ బోలలేరు ♦ లక్షాంశంబుఁ. 93

ఉ. మాటలు వేయు నేమిటికి ♦ మన్మథమోహనవిద్యయైన యా
పాటలగంధియూరు లల♦బంగరుబొమ్మవెడందకన్ను లా
గాటపుగబ్బిగుబ్బెతచొ♦కాటపునెన్నుదు రెన్నిచూచు-చో
నేటికి రంభ యాహారిణి ♦ యేటికి నాశశిరేఖ యేటికిఁ? 94

శా. ఫాలక్షోణి చెమర్పఁ గొనుబెళుకఁ ♦ బాలిండ్లు వ్రాంగార దో
ర్మూలంబుల్ దళుకొత్త నూరురుచి సొం♦పుల్‌గుల్క నేత్రప్రభల్
మీలందోలఁగ నేటవాలువగ న♦మ్మీనాక్షియామేటిలో
నేలేలోయని పాడు చోడఁగడపే ♦ యింపొక్కటే చాలదే?" 95

సీ. "అంజనాసతిఁ బోలు♦కుంజరగామిని
కలుగునే" యనె మరు♦ద్గణవిభుండు
"తప్పమాట లివేల ♦ దారుకావనినుండు
సతివలే యతివ" లం♦చనె హరుండు
"చాలించవయ్యా, సృం♦జయునికూఁతురి కెన
గారు పోపో" మ్మనె ♦ నారదుండు
"శరవణంబునను గొం♦దఱుకాంత లున్నారు
వారు మీసర" మని ♦ వహ్నిపలికె

[1] పా. 1, పడి

తే. గీ. మఱియు సభలోని మునులును ♦ సురలు నృపులు
దారుచూచిన చెలుల వే♦ ర్వేఱఁ బొగడి
"రంత రంతాయెఁగద మహా♦రాజసభ"న
టంచుఁ గంచుకి వారల నమరఁబెట్టె. 96

కం. అత్తఱిఁ బురూరవుం డను
"మెత్తురె యొకపాటిదాని ♦ మిత్రావరుణుల్
పుత్తడిబొమ్మకు గుమ్మకుఁ
జిత్తజుచార్వసికి నూర్వ♦శికి సరిగలరే?" 97

కం. ఆరాజరాజనందనుఁ
డారాజుంజూచి "కొంటె ♦ లనుకొంటేనే
నారీమణి రంభారం
భోరుకు నూర్ రోసినట్టి ♦ యూర్వశి సరియే?" 98

కం. అనుటయుఁ జందురు మనుమఁడు
కనుదమ్ములు జేవురింపఁ ♦ గరకరిమీఱన్
ధనరాజకుమారకునిన్
గనుఁగొని యిట్లనుచుఁబలికెఁ ♦ గాంతాళముతోన్. 99

కం. "ఉండ్రా, యక్షాధమ, నీ
తండ్రిం గని తాళుకొంటిఁ ♦ దగఁ గాకున్నన్
తీండ్రింబగు కత్తిని నీ
జీండ్రపు నాలుకదళంబు ♦ ఛేదింతుఁ జుమీ!" 100

చ. అనినఁ గుబేరనందనుఁ "డ♦హో"యని కెట్టుగఁ గేక వైచి క్రో
ధ్మనమినలీను కప్పజిగి♦మీసముపై జెయివైచి "రోరి ఛీ
చెనఁటి, గరాస, యీసభను ♦ జెప్పినటుల్ మఱి నీవు చేయకుం
డిన విడ రాచకోఁచ, ధగి♦డీ!" యని దిగ్గనలేచి వీఁకతోన్. 101

మ. రమణీరత్నము రంభఁ జూడ బురుసా♦రంగున్ జెఱంగున్ నెఱా
కొమరుం దుప్పటి కాసెగా బిగిచి జ♦గ్గుల్ మీఱు గొప్పం బైరుమాల్

జముదాడింబరుఁజంది యేది మఱి రా♦జా, లెమ్ము వా గ్రో"మ్మనన్
బామ లల్కన్ ముడివెట్టి వీరరసవి♦స్ఫూర్తిన్ విజృంభించుచున్. 102

కం. "రూకలకోమటికొడుకా,
పోకలఁ బోమెదవదేర, ♦ పోరా పోరా,
నీకున్ మత్తే కొరడా
చేకొని కొట్టింతుఁ గొంటె ♦ చెనఁటి గరాసా! 108

కం. "మొగమున మీసముఁ గలిగిన
మగవాఁడైతే కడింది♦మగఁటిమి మీఱన్
తెగఁబడిపోట్లాడవలెన్
బిగువేమిర, రాచములుచ ♦ విడుతునె నిన్నున్.

ఉ. "పందగులామ, నీవు నొక ♦ బంటవె? గెంటనికిన్కతోడఁ బో
రందరి చిక్కటారిని గొ♦లారిక మంపిననాఁటి కెచ్చటన్
పొందుగ దాగియుంటివిర ♦ పోర, ధనంబులు గూడఁబెట్టు వాఁ
డెందును సంగరంబునకు ♦ నేర్పడి ప్రాణము దెంపుచేయునే?. 105

ఉ. "బంటుతనంబు లాడుకొని ♦ పారకు; రావణుచేతి పెట్టునన్
కంటికి నీరు గ్రిమ్మఁ గల♦కంబడిపారెను నీదుతండ్రి నీ
యింటను లేదు పౌరుష మొ♦కింతయు; బీరములేల చేతిక
త్రంటకు కోడెకాఁడ! చురు♦కంటఁగ వెంటనె చెంపఁగొట్టెదన్." 106

చ. అని మొలవంక దుస్సి సమ♦రార్భటిఁ జావడిక్రిందికిన్ గుభా
లన దుముకన్ ధనేశసుతుఁ ♦ డట్లనె చేయ జయంతుఁ డిద్దఱన్
బనివడి రెండు బాహువులఁ ♦ బాయఁగఁ ద్రోయుచు "మీర లిర్వురున్
దనుజులమీఁద మార్కొని ప్ర♦తాపముఁ జూపుఁ" డటంచు నిల్పఁగాన్.

కం. "నీకేమి యాతఁ డాతఁడుఁ
బైకొని మార్కొనిన నిన్నుఁ ♦ బ్రార్థించిరటో
యీ, కొట్లాటలు దీర్పఁగ
నాకాధిపతనయ" యనుచు ♦ నారదుఁడనియెన్. 108

సీ. అపుడు విభాండకుం ♦ డాగ్రహంబున లేచి
బలిమిచేఁ దన కమం♦డలువుఁ గొట్టె
చెయిమించి మాండక♦ర్ణియుఁ జేతిదండంబు
పెళపెళాలనఁ ద్రొక్కి ♦ విఱిచివైచె
పొటుకునఁ బర్వత♦జటిలుండు జడచుట్ట
విదళించి యట త్రెంచి ♦ విసరివైచె
కండుమహాముని ♦ కడుఁగోపగించుక
పడుపాటుగాఁ గక్ష♦పాల చించె

తే. గీ. క్రుంద్ర నెఱచేసి పటపటఁ ♦ బండ్లకొఱికి
గోచు లెగఁగట్టి జందెముల్ ♦ కుఱుచబట్టి
అట్టహాసంబు లొనరించి ♦ యౌడుఁగఱచి
మునులు గుంపులుగూడుక ♦ మొనసిరంత. 109

సీ. 'తారతమ్య మెఱుంగ♦లే రిందఱ'ని లేచె
గాధేయుఁ డంత లో♦కములు బెదర
'నీవేమి తెలిసి వ♦ర్ణించితో మేనక'
యని యాతని విభాండుఁ ♦ డదిమెఁగేల
'హరిణితోఁ దిరిగిన ♦ యడవిమెకంబ వీ'
వని కండు వతనిమే ♦ నవ్వళించెఁ
'గండుపుకేకాని ♦ కాదు ప్రమ్లోచ'యం
చతని వెక్క దట్టె మ♦హర్షి యొక్కఁ

తే. గీ. డదియె పెదపెదమాటలై ♦ యలుకవాదమి
జడలు వీడఁగ వల్కలా♦చ్ఛాదనములు
జార దండకమండలుల్ ♦ పాఱవైచి
గజిబిజిగఁ బోరుచుండ నా♦ఖండలుండు. 110

ఉ. "అచ్చరమచ్చెకంటులకు♦నై కడుహెచ్చిన మచ్చరంబుతో
విచ్చలుగాను మెచ్చగువి♦వేకము లెల్లను వెచ్చపెట్టి

రిచ్చుట దొమ్మిగూడ కల♦హించినఁ దేరుగడేలపుట్టు నీ
రచ్చ లణంచఁగా వలయు♦రా" యని యింద్రుఁడు చేయమర్చుచున్.

ఉ. గాధిజుఁ జేరి వేఁడుకొని, ♦ కందుమహామునికిం బ్రియోక్తులన్
బోధనచేసి, శక్తిసుతు ♦ పొంతకుఁ బోయి, విభాండకున్ "వృధా
గాథ [1]య"టంచుఁ బల్కి భయ♦కారి మునీంద్రుని వాదణంచి స
క్రోధుల మిత్రు నప్పతిఁ బు♦రూరవు యక్షుఁ దాళఁ బట్టుచున్. 112

కం. "ఏకాంత ఎవరి కిత్తవో
యాకాంతను వారు పొగడు ♦ టదియుక్తం బే
మీకేల వాదు మీలో
'లోకోభిన్నరుచి' యనెను ♦ శ్లోకమువినరే." 113

చ. అనుటయు నొక్కతాపసుఁ "డ♦హో! పదివేలయినా తిలోత్తమే
వనిత" యనంగ, వేఱొకఁడు ♦ "వామ" యనంగ, నొంకడు "చిత్రరే
ఖ"న మఱికొంద ఱందుఁ "బద♦హాటక మాలిని భీమ పుండరీ"
కన, వెసఁ బుట్టెఁబెట్టు కల♦హంబులు నారదుఁ డుబ్బియార్వఁగన్. 114

కం. "రాజానుజుతో ధర్మో
నా జను లనుకొండ్రుగాన ♦ నవ్యప్రతిభన్
మాజగడముఁ దీర్పఁగను బి
డౌజా, నీవె"యని మౌను♦లందఱువేఁడన్. 115

కం. "నలువగల సృజించిన య
న్నలువ గలఁడు నిర్ణయింప ♦ నలినాక్షుల మి
న్నలువగ లటపోవుద"మని
నలువగలన్ శిఖిమెఱయు ♦ నగరిపుఁ డంతన్. 116

చ. ఉఱుముల బాడికండ్లొదవ ♦యొప్పగు వాల్మెఱుపుం బతాకలున్
చిఱుమెఱుపుం ధ్వజంబులును ♦ జేరుబలాకలబారు చామరల్

పా. 1. యి"దంచు

శరమణిచాపముల్ వెలయ ♦ సొరగు నభ్రభరథంబు నెక్కి భా
సురసురదుందుభుల్ మొఱయ ♦ సూరెల సూరులు సన్నుతింపఁగన్. 117

సీ. గంధర్వ లోకవంశ ♦ గాంధారపంచమ
బంధురగాంధర్వ♦పటిమఁ జూపఁ
జారణు లోకకేళిన ♦ ధోరణుల్ మీఱఁ గై
వారముల్ సారెకు♦సారెఁ జేయ
నచ్చర లోకచాయ ♦ హెచ్చుకోవుల మెచ్చు
లచ్చెరువుగాఁగ నా♦ట్యములు సలుప
సంయమి లోకయిక్క ♦ సామ జయస్తోమ
నామాభిరామమం♦త్రములు బొగడఁ

తే. గీ. త్రిభువనైకాధిపత్యంబుఁ ♦ దెలుపఁజాలు
గొప్పముత్తెంపు జంపుల♦గొడుగునీడఁ
దరుణు లిరుగడఁ దెల్లచా♦మరలు వీవ
వెడలె జేజేలరెకిమీఁడు ♦ వేల్పువీడు. 118

కం. కనవులు మేసియు నని మొన
నసువులఁ బాసియు విరోధు ♦ లలయంగ యశో
వసువులగు వసువు లుజ్జ్వల
వసువులొలయ వెడలిరపుడు ♦ వాసవుమోలిన్. 119

మ. కుడిగోత్రుంలగుబ్బచన్నుగని సి♦గ్గుల్ గుల్కు డాకంటితో
నెడదా కీల్జడపాటుఁజూచి పులకల్ ♦ హెచ్చంగ మువ్వన్నెప
చ్చడమొప్పన్ నెలవంకతోఁ గనకభా♦స్వన్నాగభూషాళితో
మృడులే తెంచిరి వేడ్కఁ బద్మభవునిన్ ♦ వీక్షింప జంభారితోన్. 120

తే. గీ. తరణికిరణంబు లచ్చర♦మెఱుఁగుఁబోండ్ల
మెఱుఁగుసొమ్ముల కొకవింత ♦ మెఱుఁగువెట్ట
బారసూరులు నలిపిరి ♦ బారు సూరు
లాగమంబుల నుతియింప ♦ నాగమంబు. 121

చ. అల వినువాక కుందనపు ♦ టందపుఁదామరతావిఁ గుల్కుచుఁ
జాలయు మరుత్కుమారకులు ♦ సొంపుమెయిన్ వెనువెంట నంటఁగా
నలకలు వీడఁ గౌను లసి♦యాడ సురాంగన లేఁగుదెంచి రు
త్పలశరుఁ డూర్ధ్వలోకముల ♦ పై నిగుడించిన యమ్ములో యనన్. 122

కం. నగరిపుఁ డివ్విధమునఁ జని
నగరీతివిశాలసాల♦నయనోత్సవదన్
పరిగుణిత నవరత్న ధగ
ద్ధగితన్ వాగ్జాని రాజ♦ధానిం గనియెన్. 123

సీ. ఏప్రోలు వాణీవ♦రేధితాశోకంబు
శోకంబు మోదంబు ♦ సుడియ డెందు
ఏపురి రవికోటి♦ఘృణియుతాభోగంబు
భోగంబు మోక్షంబు ♦ పొసఁగునెందు
ఏపురం బంబర♦శ్రీపరమాకల్ప
మాకల్పము వసింతు ♦ రార్యులెందు
ఏపూర్మతల్లి య♦హీనతరానంద
రానందదఘకర్మ♦రతుల కెందు
తే. గీ. సంతతవసంత సరసర♦సాలసాల
ఫలరసాలోలకీరాది ♦ పత్త్రిజాల
గదితబుగ్యజుషంబు ని♦ష్కల్మషంబు
నగుచు నప్పోడు జోడులే ♦ కలరు నెపుడు. 124

చ. వరజగదండభిత్తికల ♦ వన్నియకోట బహిస్థితాంబువుల్
పరిఘ లతఃపరప్రకృతిఁ ♦ బాదమహావనదుర్గమై తగన్
కరమరుదారు నేపురము ♦ కామరుషాపరుషారికోటులన్
దరియఁగనీయ దన్నలువ ♦ నాల్గుమొగాలఁ బరామృశింపఁగన్. 125

శా. ఆలోకంబునఁ గోటిసూర్యనిభది♦వ్యాస్థానమధ్యంబునన్
శ్రీలింపొందు చిరత్నరత్నవిలస♦త్సింహాసనాగ్రంబునన్

బాలాదిత్యమహాత్సహస్రవళయుక్ పద్మోజ్జ్వలత్కర్ణికన్
హేలాసృష్టజగత్త్రయుండు కొలువుం డెన్ ధాత చేతోధృతిన్. 126

సీ. క్షణకళాఘటికాది కాలంబు సాకార
మై గడియార మం దండ పల్క
గ్రహ తారకారాశి గణము ల్లలనఁ జేరి
పంచాంగదినశుద్ధిఁ బల్కరించ
సకలదిగ్దేవతల్ సభికుల నెల్లను
జోటులెఱింగి కూర్చుండ ననుప
పంచభూతంబులు ప్రణమిల్లి యే సృష్టి
నేమించునో యని మోముఁ జూడ

తే. గీ. వేదములు వందిజనములై వినుతిసేయ
శాస్త్రములు వేత్రపాణులై సంచరింపఁ
జెలఁగి కొలువున్న త్రైలోక్యసృష్టికర్త
నగరివాకిట నిజవాహనంబు డిగ్గి. 127

కం. ప్రతిహారి తోడరా న
ప్రతిహారివిభూతి మెఱయ నమ చేందుగ్రఁడు దా
శతధృతిసన్నిధికిం జని
నతిచేసి సమున్నతాసనంబున నుండెన్. 128

ఉ. సారసపత్రనేత్ర విలసన్నవనీరదగాత్ర పావనో
దారచరిత్ర కంసమురదానవజైత్ర రమాకళత్ర శం
పారుచినేత్ర బోధరసమాత్ర పృథాసుతమిత్ర భక్తహృ
న్నీరజబాలమిత్ర వరనీరజపత్రపవిత్రకీర్తనా! 129

కం. కస్తూరీతిలకాంకిత
నిస్తులముఖచంద్ర వదననిందితచంద్రా
అస్తోకద్యుతివిస్తృత
కౌస్తుభమణివక్ష విమలకమలదళాక్షా! 130

స్రగ్విణి

వారణాధీశదు◆ర్వార భీవారణా
ధారణా యోగిహృ◆ద్వాసనిర్ధారణా
కారణశ్రేణికా◆కల్పనా కారణా
చారణక్షేమవై◆శాల్య దోచ్చారణా. 131

—◆ గద్య ◆—

ఇది శ్రీమత్పాండ్య మండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగ చొక్కనాథ మహీ
నాథకరుణాకటాక్ష సంపాదిత గజతురంగ మాందోళికా ఛత్ర
చామర విజయకాహళ భూరిభేరీబిరుదధ్వజ ప్రముఖ నిఖిల
సంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖ మీనాక్షీనా
యక తనూభవ శ్రీమీనాక్షీదేవీ కటాక్ష
లబ్ధకవితాసాంప్రదాయక వేంకట
కృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన
యహల్యాసంక్రందనంబను
మహాప్రబంధంబునందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

అహల్యాసంక్రందనము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీకనకవిమానాంతర
కాకోదరరాజతల్ప ♦ కలితాపేక్షా
శ్రీకనకాంగీప్రేమ ధు
రాకలితవిశాలవక్ష ♦ రంగాధ్యక్షా !

వ. అవధరింపుము. 2

కం. ఆయెడ నవ్వాలికథ సా
ఖ్యాయతి జనమేజయుండు ♦ కరుణింపుమనన్
ధీయుతవర్యుఁడు వైశం
పాయనుఁ డిట్లనుచుఁ బలికెఁ ♦ బరమప్రీతిన్. 3

ఉ. ఆమెయిఁ జిన్నినవ్వు వన♦నాబ్జనివాసినియైన చానకున్
గోమలకాంతి వింతమెఱుఁ♦గుల్ ఘటియింప విరించి యిట్లనున్
"సేమమె నీకు సర్వసుర♦శేఖర ! భద్రమె దేవకోటికిన్,
ధీమహితుల్ మునుల్ సఖులె, ♦ నీ విటువచ్చినదేమి?" నావుడున్. 4

ఉ. "స్వామికటాక్షవీక్ష లని♦శంబును గల్గుటఁజేసి యేమెయిన్
సేమమె మాకు సర్వసుర♦శేఖర! నే నొకప్రశ్న చేసెదన్
నీ మును సృష్టిసేసిన య♦నేకవిధ ప్రమదాజనంబులో
నేమదిరాక్షి చక్కనిది ♦ యేర్పడ నానతియిమ్ము" నావుడున్.

కం. మోమునఁ జిఱునవ్వొలయఁగఁ
దామరచూ లనియె నముచి♦దమనునితోడన్
"నామనసుకు సరిపోయిన
భామామణిఁ గాన నీప్ర♦పంచములోనన్.

సీ. "రంభ యెన్నఁగ జడ♦ప్రాయ యూర్వశి నల్పు
జీవంబు లేనిది ♦ చిత్రరేఖ
వామన పొట్టిది ♦ వక్రాంగి శశిరేఖ
హరిణియటంటేమా ♦ యడవిమెకము
గానుగరోల్ చాయఁ ♦ గను నతిలోత్తమ
పగలు చూచినచో న♦భాస తార
ధాన్యమాలిని మోము ♦ దర్శించిన ఖరంబు
పాండువుమేనిది ♦ పుండరీక

తే. గీ. నాగకన్య లటంటేమా ♦ నడలు కుంటు
తక్కువారలచందంబుఁ ♦ దలఁపనేల
ముజ్జగంబులలో నున్న♦ముదితలందు
నొచ్చె మొకయింత లేనిది ♦ యొక తెలేదు!.

సీ. "కన్నులైతే సరే, ♦ కన్నవిన్నదిగాని
మించుఁదళ్కులు గుమ్మ♦రించవలదె!
చన్నులైతేసరే, ♦ స్మరరాజ్య పట్టాభి
షేకకుంభంబులై ♦ చెలఁగవలదె!
వదనమైతేసరే, ♦ వరమనోహర్షాబ్ధి
శరదిందుబింబమై ♦ మెఱయవలదె!

రూపమై తేనరే, ♦ చూపరకనులకు
నిర్వాణసౌఖ్యంబు ♦ నింపవలదె
తే. గీ. కాంతయైనంత సరియె ని♦ష్కాముఁడైన
మౌనివరుఁడైన మరునిబం♦దానుగాఁగఁ
జేయనలవదె యిటువంటి♦చిన్నిచాన
ముజ్జగంబులలోఁగాన♦బుధనిధాన! 8

మ. "కుమ్రై యొప్పులకుప్పయై తనువునం ♦ గోరంత యొచ్చెంబు లే
నిదియై నొవ్వని జవ్వనంబు గలదై ♦ నిద్దంపుటొయ్యారియై
మదనోజ్జీవితయై గరాగరికయై ♦ మాణిక్యపుం బొమ్మయా
మదిరాక్షిన్ సృజియింతునే నొకతె మ ♦ న్మాహాత్మ్యమున్ జూడుమా!"

కం. అనిపలికి పద్మగర్భుఁడు
తనగురుఁ డగు బద్మనేత్రుఁ♦దలఁచి ప్రయత్నం
బొనరఁ జతుర్దశలోకీ
వనితాజనతాతిశయిత♦వైఖరి యొసఁగన్. 10

సీ. చందురులో మైల ♦ జలజంబులో దువ్వ
యూడ్చి పోఁద్రోచి రెం ♦ డొకటిసేసి
అరుణాశ్మకాఠిన్య ♦ మమృతపాంసుగుణంబు
నుడిగించి యారెంటి ♦ నొకటిసేసి
అరులజో డెడయించి ♦ గిరులపరితాపంబు
పెకలించి యారెంటి ♦ నొకటిసేసి
యిభతుండచాంచల్య ♦ మిల ననంటులజాడ్య
మొడిచి యారెంటిఁ దా ♦ నొకటిసేసి

తే. గీ. కులుకునెమ్మోము కెమ్మోవి ♦ గుబ్బచన్ను
లరిదియూరులు నిర్మించి ♦ యంగజనకు
వింతకైదువుగా నొక్క ♦ దంతిగమన
నబ్జభవుఁడు సృజించె న♦హల్య యనఁగ. 11

వ. ఇట్లు నిర్మించిన. 12

ఉ. అంబుజగంధి చక్కఁదన ♦ మల్లనఁ గన్గొని విస్మితాత్ముఁడై
యంబుజనేత్రుఁ డప్పుడు త్రి♦యంబకభావముఁ గోరె నాతఁ డ
ష్టాంబకలీలఁ గోరె మది ♦ నాతఁడు గోరె సహస్రలోచన
త్వంబు నతండనంతన య♦నత్వముఁగోరె మఱేమి చెప్పఁగన్. 13

చ. వనితనుగాంచి రంభ తల♦వంచెఁ, దిలోత్తమ మోము నల్లచే
సెను, శశిరేఖ లోఁగమలెఁ,♦జేష్టలుదక్కెను జిత్రరేఖ, కాఁ
కనొగిలె హేమ, మైమఱపు♦గాంచె మదాలస, తగ్గుఁజెందె వా
మన, కరఁగెన్ ఘృతాచి, యవి♦మానత మేనక గాంచె నెంతయున్. 14

సీ. రాజయోగారంభ♦రతులైన యతులైన
వదనంబుఁగని పార♦వశ్యమొంద
వరకుండలీంద్రభా♦వనులైన మునులైనఁ
జికురపాశముఁగాంచి ♦ శిరము లూఁపఁ
బద్మాసనాభ్యాస♦పటులైన వటులైనఁ
బదకాంతిఁగన్గొని ♦ ప్రస్తుతింప
నిర్గుణపరతత్త్వ♦నిధులైన బుధులైన
నవలగ్నలతఁగాంచి ♦ యాసఁ జెంద
తే. గీ. వినుతసకలాగమాంతవా♦సనలుగన్న
ధన్యులైనను నెమ్మేని♦తావిఁ గోర
నలినసంభవుకడ నిల్చె ♦ నయనవిజిత
ముగ్ధసారంగి యాజగ♦న్మోహనాంగి. 15

ఉ. బాలకురంగనేత్రి నునుఁ ♦ బల్కులకున్ విరివింటివానిబా
బాలకువాడు పెన్దొడల ♦ బంగరురంగుమెఱుంగు లంటికం
బాలకు రాదు నెమ్మొగము♦బా గలపున్నమచందమామ దం
బాలకుమీఁదు దానిసరి♦బాలిక లేదు జగత్త్రియంబునన్. 16

కం. కుందరమా కుంతావళి
మందరమా చన్నుఁదోయి ♦ 1 మెఱుఁగుజగా
పొందరమా యాభామిని
ముందర మానినియుఁ గలదె ♦ ముజ్జగములలోన్. 17

ఆ. వె. తూపు రూపుమాపుఁ ♦ దొయ్యాలి నునుజూపు
సోముగోము నోము ♦ భామమోము
కెంపుసొంపు నింపు ♦ శంపాంగియధరంబు
గారు సౌరు దేరు ♦ కలికినడలు. 18

ఆ. వె. లతల వెతలఁ బెట్టు ♦ లలితాంగినును మేను
కలువఁ గెలువఁజాలుఁ ♦ జెలువచూపు
శుకము మొగముఁ గొట్టు ♦ సుకుమారిమాటలు
దరముఁ దఱుము లీలఁ ♦ దరుణిగళము. 19

సీ. గిండ్లుగా గజనిమ్మ ♦ పండ్లుగా బంగారు
చెండ్లుగా నింతిపా ♦ లిండ్లు దనరుఁ
గావిగా నమృతంపు ♦ బావిగా రుచిఁ దేనె
క్రోవిగా నలివేణి ♦ మోవి దనరు
రూపుగా మరుచేతి ♦ తూపుగా సిరులకుఁ
బ్రాపుగాఁ బూఁబోణి ♦ చూపు దనరుఁ
గుల్కుగాఁ గపురంపుఁ ♦ బల్కుగా రాచిల్క
కళ్కుగా లతకూన ♦ పల్కు దనరు

తే. గీ. తమ్ములనుకొనుఁ దమ్ములఁ ♦ గొమ్మ ముఖము
సరులు నీలంపుసరులకుఁ ♦ దరుణికురులు
వింటికొనలకు సమము వా ♦ ల్గంటి బొమలు
వర్ణితములౌనె శ్రీ లింతి ♦ కర్ణములకు. 20

పా. 1. నిగ్గు

సీ. పల్లవమ్ములకాంతి♦నెల్ల వమ్ముగఁ జేయు
కామినీపాదపం♦కజము నిజము
తామేలుసాగను న ♦ న్నేమేలు ననిమించు
బింబాధరీప్రవ♦దంబుడంబు
వరిపొట్టకట్టు లా♦వరిపొట్టని తలంచు
కలికిపిక్కలరంగు ♦ కలహారంగు
రంభ మైపట్టు లా♦రంభమంద విదుల్చు
తొయ్యలిబంగారు ♦ తొడలుకడలు
తే. గీ. చిలువబాగారు నయ్యారె, ♦ చెలువయారు!
తొలుకనాకాశతులకౌను ♦ చెలియకౌను
లలితపున్నాగమునసాభి ♦ లలననాభి
కనకలికుచంబు వరబాలి♦కాకుచంబు. 21

కం. వరమూ కరతల, మిందీ
వరమూ కనుదోయి, హంస♦వరమూ నడ, ని
ల్వర మూచెలిఁగన మరుదే
వరమూయగఁ దనరె లోక♦వరమూ యనఁగన్. 22

కం. కరమూ నునుదొడ, దర్వీ
కరమూజడ, జంఘు మే ల్మొ♦కరమూ, చపలా
కరమూ తనులత, కమలా
కరమూ చెయి, చెలిని ధర సు♦కరమూ పొగడన్. 23

చ. కినిసి కుచాననాంగరుచి ♦ గిన్నెలతో నెలతో లతోన్నతిన్
ఘనకచ కంఠ రూపములు ♦ కందరమై దరమై రమైక్యమై
గొనబగు వాక్కటీక్షలటు ♦ కోయిలకో యిలకో లకోరికో
వనితనొసల్ వళుల్ నడుము ♦ బాలహరిన్ లహరిన్ హరి న్నగున్. 24

కం. గోరస మూపల్కులరుచి
సారస మూముఖవిలాస♦సంపద మరుచే

నారస మాపీక్షణ మళి
కౌరస మాకేశపాశ ♦ మబ్జాననకున్. 25

శా. బంతే చన్గవ నిగ్గు మేనురుచిపో♦ల్పన్ జాళువామేలుడాల్
దొంతే కన్నులధాళధళ్యరుచు లెం♦తో కల్వకున్ జూడ మేల్
బంతే కంతునిపంతినేలునడలున్ ♦ బాగైన యాభామకున్
ఎంతేలేదు సమాన మెంచుటకుఁగా ♦ నీ కేదులోకంబులన్. 26

సీ. తనుసృజించినబ్రహ్మ ♦ తనయంద మీక్షించి
తన్మయత్వము నొంది♦తత్తరింప
నైష్ఠికులైన స♦నత్సుజాతాదులు
మది జల్లుమన హరి♦స్మరణసేయ
నధ్యాత్మవిజ్ఞాను♦లైన సన్యాసులు
పరవశులై గగు♦ర్పాటుఁజెంద
వాణియు నప్సరో♦వనితాజనంబులు
'మగవారు కామైతి'♦మని తలంప
తే. గీ. ముద్దుముంగుర్లు కొనగోట ♦ దిద్దుకొనుచుఁ
దెలివిచూపు లకాలచం♦ద్రికల నీన
నడలుగని ధాతతేజీలు ♦ జడనుపడఁగ
బాల్యయౌవనకల్య య♦హల్య యొప్పె. 27

సీ. 'అమృతాశనాధిప♦త్యము చెల్లునా దీని
యధర మానక' యంచు ♦ నమరవిభుఁడు
'దక్షిణనాయక♦త్వముపోలునా దీని
రతులఁ దేల్పక' యంచు ♦ రవిసుతుండు
'నవరసరసికత ♦ హావణించునా దీని
సారెఁ గూడక' యంచు ♦ శరధివిభుఁడు
'సార్వభౌమస్థితి ♦ సమకూరునా దీని
వెంట నంటక' యంచు ♦ విత్తవిభుఁడు

తే. గీ. నలఘుశతకోటికాంక్షలు♦నతనుదండ
భృతులు నంజనతృష లల♦కేహితములు
నిన్మడింపఁగ ననిమిష♦దృష్టులెరి
అంబుజభవోపలాల్య న♦హల్యఁజూచి. 28

సీ. కల్కికటాక్షంబు ♦ కల్గితేగద తాను
కుసుమాస్త్రుఁడ నటంచుఁ ♦ గుసుమశరుఁడు
కొమ్మవాతెఱతేనెఁ ♦ గ్రోలితేగద తాను
మధువు నాదునటంచు ♦ మాధవుండు
నెలఁతముద్దుమొగంబు ♦ నిమిరితేగద తాను
ఘనకళానిధి నంచుఁ ♦ గమలవైరి
సుదతియూరుపుతావి ♦ సోఁకితేగద తాను
గంధవాహుఁ డటంచు♦గాలివేల్పుఁ

తే. గీ. దలఁచి రచ్చట సిద్ధగం♦ధర్వయక్ష
చారణాదులు దత్కాంతి♦పూరవార్ధి
మగ్నులై చిత్రరూపుల♦మాడ్కినుండి
రంత శచికాంతుఁ డెంతయు ♦ నాత్మలోన. 29

మ. ఎలమించుక్ దులమించు హేమలతయో ♦ యీరేడులోకంబులన్
వలపించందగు కామదివ్యకళయో ♦ వాంఛన్ ద్రిలోకీనృగు
త్పలనీహారమయూఖరేఖయొ జగ♦ద్భాగ్యంబె యీరూపమై
లలిఁ [1]గన్పట్టెనొకాక యింతులకు నీ ♦ లావణ్యముక్ గల్గునే?. 30

ఉ. డంబులు శైలశేఖరవి♦డంబులు దీనికుచంబు లెన్న నొ
చ్చెంబులువల్కుఁ గుందనపుఁ ♦ జెంబుల, నిద్దపుటద్దముల్ గపో
లంబులు, నీలమేఘపట♦లంబులు పెన్నెరు లౌర, యౌర యా
యంబుజగంధి రత్న మిల♦యందలి సుందరులందు నెంచఁగన్. 31

పా. 1. గన్పట్టును

శా. రేరాజుంగనుమోముతో వనరుహ◆శ్రీఁ గేరుకందోయితో
బారంగొల్వఁగవచ్చు పెన్నురముతో ◆ బాగైన నెమ్మేనితో
'నీ రాజెవ్వఁడు సానురాగమున న◆న్నే చూచుచున్నాఁడు మే
లౌరా సోయగ'మంచు జిష్ణువు నహ◆ల్యాభామయుం గన్గొనెన్. 32

కం. అప్పుడు పూర్వోక్తకుప్పతి
తప్పక యప్తరుణిఁజూచెఁ ◆ దరుణీమణియున్
ఱెప్పల నార్పక చూచెన్
గుప్పెన్ మరుఁ డిద్దఱన్ ల◆కోరులచేతన్. 33

కం. జగముల నన్నిటి నేలుచు
నగణితసౌందర్యవిక్ర◆మైశ్వర్యములన్
బొగడొందెడు తనకంటెను
మగువకుఁ దగునట్టి వేఱె ◆ మగఁడుం గలఁడే. 34

చ. అని తనుఁజూచి తోడనె య◆హల్యను గాంచి సభాసదావళిన్
గనుఁగొని తాను వేఁడునెడఁ ◆ గాదనఁడంచు సురేంద్రుఁ డిట్లనున్
"వనరుహగర్భ మీమహిమ ◆ వర్ణనసేయఁ దరంబె యద్భుతం
బనుపమ మక్షిభాగ్యఫల◆మై తగు సృష్టి యొనర్చి [1]తింతలోన్. 35

ఉ. చక్కఁదనాలకుప్పయగు ◆ చక్కెరబొమ్మను సృష్టిచేయుటే
యెక్కువగాదు దీని మది ◆ కింపగు నాథుని నిర్ణయించినన్
జక్కనితారతమ్యములు ◆ సర్వ మెఱుఁగుదు వైనఁ దెల్పెదన్
దక్కొరు లెవ్వరుం[2]గలరు ◆ తన్వికి నేనొకరుండు దక్కఁగన్. 36

కం. నరులన్ గిన్నరులన్ గిం
పురుషులఁ జారణుల సిద్ధ◆పురుషుల ఋషులన్
బరికింపుము వీరలలో
విరిబోఁడికిఁ దగినవాఁడు ◆ వీఁడని చెపుమా! 37

పా. 1. ఠింతలోన్. పా. 2. దగరు

ఉ. ముందుగ నేను వేఁడితిని ♦ మున్నుగ నే నినుఁ బ్రశ్న సేయఁగా
నిందుముఖిన్ సృజించితివి ♦ యెవ్వరికిన్ బనియేమి దేవరా
జ్యేందిరవోలె బాల ననుఁ ♦ జెందుటయుక్తము జాతిరత్నమున్
కుందనమున్ ఘటించినఁ ద♦గున్ మఱియొక్కటి యొప్పియుండునే.'' 38

కం. అనుటయుఁ బకపకనగి య
వ్వనజజుఁ డను "నీకు నీవె ♦ వడ్డించుకొనన్
జనునే యిప్పుడు నీ కి
వ్వనిత పొసఁగ దరుగు మగుడ♦వచ్చినత్రోవన్." 39

కం. అనిపల్కి యచటనుండెడి
మునులం గని వీరలెల్ల ♦ మున్నొక తోకతెన్
గొనియుందురు గౌతముఁ డొకఁ
డనఘుఁడు నైష్ఠికుఁడు వాని ♦ కర్హ మటంచున్. 40

కం. అక్షపదున్ భావితకమ
లాక్షపదున్ బిలిచి ధాత ♦ "యబ్జదళాక్షిన్
రక్షింపు మిది భవద్వ్రత
దీక్షకు శుశ్రూషఁజేయు ♦ ధృతమతి"యనుచున్. 41

ఉ. తేఁటిమెఱుంగుముంగురులుఁ ♦ దేటకనుంగవ లేఁతకౌనులున్
వాటపుముద్దుమేనులును ♦ వట్రువచన్గవ గల్గువారిఁగా
నాటకుఁ బాటకున్ గవిత♦లల్లుటకున్ దిటమైనవారిఁగాఁ
బాటలగంధులన్ సఖుల ♦ బల్వుర నిచ్చి యహల్యకిట్లనున్. 42

కం. "మునికిన్ దినకరసమధా
మునికిన్ బరిచర్య సేయు ♦ ముదితాశయవై
ముని కింశుకవనికిం జను
మునికిన్ నీ కగుశుభంబు ♦ లుత్పలగంధీ!" 43

చ. అని పనివంచ మంచిదని ♦ యంచితభక్తి విరించికిన్ వచో
వనితకు మ్రొక్కి యక్కలికి ♦ వల్గువిభూషణభూషితాంగియై

మునిపతివెంట నేఁగె సుర♦ముఖ్యుని వీడ్కొని; యిందుఁ డయ్యహ
ల్యను మది నెంచియెంచి మరు♦నమ్ము లురమ్మున దుస్సి పాఱఁగన్.

కం. అమరావతికిన్ వెసఁ జని
యమరావలిఁ బనిచి కుసుమి♦తారామములో
నమరారిన పువ్వులకై
య్య మరాళిగమనఁ దలఁచి♦యాత్మగతమునన్. 45

ఉ. ఎన్నికలేల నీలమణు ♦ లెన్ని సరోజములెన్ని దొండపం
డ్లెన్ని దరంబులెన్ని గిరు♦లెన్ని మృణాళములెన్ని పొన్నపూ
లెన్ని యనంటులెన్ని దొన♦లెన్ని ప్రవాళములెన్ని రత్నముల్
చెన్నుగఁ గూర్చి యేర్పఱిచి ♦ చేసెను ధాత తదంగమాలికన్. 46

చ. మదనునిపొందుఁ గోరి రతి♦మానిని నోమిననోములెల్ల నీ
యదన ఫలించెనో యనఁగ ♦ నంగనగుల్ఫము లుల్లసిల్లుఁ ద
త్పదము లొనర్చి పద్మజుఁడు ♦ పాణితలంబు విదుర్పఁ జిందుత
త్పదమలకాంతిబిందులు ర♦సాలకిసాలబిసప్రసూనముల్. 47

చ. మదవతిపాదముల్ దనకు ♦ మాతృసమానములంచు ధాత స
మ్మదమునఁ బూజచేసినసు♦మంబులనన్ నఖపంక్తి యొప్పగున్
మృదుగమనాగమంబు లెల♦మిన్ బఠియించి యుపన్యసించు చా
యఁ దనరు మంద్రనాదకల ♦ హంసకముల్ విలసిల్లు నింతికిన్. 48

చ. నవముగ మోముచంద్రుఁడు గ♦నంబడి కప్పురతావిగుప్పెడిన్
రవికనె పిక్కటిల్లెను ఘ♦నస్తనచక్రము లొప్పెఁదారకల్
నవిసెను బొల్యపుంజడది♦నంబు లటంచని జైత్రయాత్రకై
కవదొన లుంచె నిర్గముగఁ ♦ గంతుఁడనన్ జెలిజంఘ లొప్పగున్. 49

కం. ఊరుయుగం బనుపేరన్
బారెడుబంగారుసీటి♦వాఁకను రతియున్
మారుఁడును జిన్నిగరిగలు
శారుగ ముంచిరనఁ జెలికి జానువు లమరున్. 50

కం. కదలికలఁ మలినంబై
కదలికలఁ బొరలువిచ్చు ♦ కర్పూరంపుఁ
కదలికల నవ్వు శశిపా
కదలిక యూరుజగి తెలిజ♦గాచల్వ రుచిఁ. 51

కం. కుందనపువు గెంటెనపూ
వందంబున ముద్దు గుల్కు ♦ నంగన వలరా
మందిరము చంద మెన్నఁగ
సౌందర్యపు మూలబొక్క♦సం బన నమరున్. 52

కం. కుందనపుతగడొ బంగరు
కెందమ్మిదళంబొ మిసిమి ♦ కేతకిరేకో
చందురుమెకముపదంబొ య
నం దగు కందర్పునగరు ♦ నారీమణికిన్. 53

కం. కలదని కొందఱు లేదని
యిలఁ గొందఱుఁ బలుక రెంటి ♦ కీరట్టుగ న
చ్చెలికౌను మధ్యమస్థితి
మలయుచునుం డట్లుగాన ♦ మధ్యంబయ్యెఁ. 54

చ. నలువగురోమరాజి యమును♦నానదివారి తదీయవీచికా
వళి వళులయ్యె నందు సుడి ♦ వర్తులనాభి తదంతరీప మ
చ్చెలియనితంబబింబ మటు ♦ చేరువ గన్పడునట్టి రాజనం
బుల పొటకట్టులుఁ మఱియుఁ ♦ జోఁవఁగ నాగెటిచాలు నొప్పగుఁ. 55

సీ. తమ్మిమొగ్గలు గాదు ♦ తారావళీహృద్య
శృంగారభంగి నె♦సంగుకతన
గజకుంభములు గావు ♦ కంఠీరవేంద్రావ
లగ్నభంగై కషే♦లనమువలన
జక్కవకవ గాదు ♦ సరసల నెలవంక
లుంచంగ యోగ్యమై ♦ యుండుకతన

శైలేంద్రములుగావు ♦ శైలేంద్రగర్వంబు
దుఱ్ఱించునె మున్ను భ్రమించుకతన,

తే. గీ. మున్ను శంకరుఫాలాగ్నిఁ ♦ బొనఁగఁబడిన
యతను బ్రతికించునట్టి ది♦వ్యామృతంబు
లునుచు బంగరుకలశంబు ♦ లనఁగవలయు
వనితకుచములు పొగడ నె♦వ్వరితరంబు? 56

కం. తరుణి కరద్వయసామ్యముఁ
బొరయన్ బ్రాయోపవేశ ♦ మొనరించెఁ గుశా
స్తరణమునన్ గమలంబులు
ధరణిఁ గుశేశయపదంబు ♦ దానం బూనెన్. 57

చ. ధరణిని గంధరాహ్వయముఁ ♦ దాల్చి కుచాద్రితటోపరిస్థితిన్
దిరముగ నుండి క్రొమ్మెఱుఁగుఁ ♦ దీగెచెలంగఁగ మౌక్తికచ్ఛటా
భరణ మెసంగఁ గంబురుచి ♦ పాటిల మోహతమంబు నించి య
మ్మరునవుబంతి యింతికి సు♦మంగళమా గళమొప్పు మెప్పుగన్. 58

మ. సకలాభీష్టము లిచ్చునంచు సుమన♦స్సందోహముల్ సన్ను నా
యకరత్నంబని యెన్నునట్టి నను నా♦హా కొమ్మకెమ్మోవి మెం
చకయుండన్ గఠినంబటంచు ననుచిం♦తాభారమున్ మీఁదఁ దా
ల్చికదా వేలుపు మానికంబుగనియెన్ ♦ జింతామణీ నామమున్. 59

కం. పగడంబుడంబు వలదను
జిగురాకున్ రాకుమనునుఁ ♦ జెలివాతెఱ యా
వగలాడినాస యా సం
పగిమొగ్గన్ బగుల ద్రొక్కుఁ ♦ బగ[1]మగలీలన్. 60

ఉ. క్రొన్నెలవంకశంక లిడు ♦ కుల్కుబొమల్ గని యచ్చకోరముల్
పన్నుగ నొప్పు తెప్పల నె♦పంబునఁ జొక్కపుఁజెక్క లార్చుచున్

పా. 1. మొగ్గతిలన్

కన్నులుగల్కికన్నులయి ♦ కన్పడె నా జిగిడాలుఁ జూచి యా
కన్నులవింటిరాయఁడు జ♦గంబులు గెల్వఁగ డాలుఁగైకొనెన్. 61

కం. నాసా కాంచనకోశచ
కాసాదృగ్విభ్రమంబు ♦ కర్ణాటశ్రీ
భాసురమై చెలిమోము వి
భాసిల్లెన్ రాజరాజ ♦ పట్టాంచితమై. 62

చ. అలికచమోముఁ బోలను సు♦ధాంశుసరోజము లొక్కపుష్కర
స్థలమునఁ బ్రార్థనల్ సలుపఁ ♦ జంద్రుఁడు పొందెఁ బ్రసాద మంతలో
వల బహురాజపాన మధు♦పస్పరిశంబున యోగభంగమై
జలజమటుండెఁ గానియెడఁ ♦ జందురునిం గని సైఁచియుండునే? 63

ఉ. భామినియారు సూదిమొన♦పైని జనుంగవపోక లుంచి యా
పై మఱినిల్చి కంఠము త♦పస్థితి నబ్జత నొందె మోవియున్
దా మదిఁజూచి యబ్జతను ♦ దప్పక పొందె మొగంబు నట్లనే
యేమఱికబ్జతం బడసె ♦ నింపుగఁ గన్గవ చెందె నబ్జతన్. 64

చ. తొలి నవపత్రమై పటిమ ♦ దోఁపమిచే శతపత్రమై చలం
బెలయ సహస్రపత్రమయి ♦ యింతిపదంబులు దాఁకి తోడనే
దళములఁ బాసి రోసి బిస♦దండముఁ జెందెఁ గముండ లుత్తగన్
నలినము హంస సంగతి ది♦నంబునుగాంచు నభీష్టయోగమున్. 65

ఉ. మారుఁడు లోకముల్ గెలిచి ♦ మాతృగృహంబున నుంచె జైత్రతూ
ణీరము లన్నయట్లు తరు♦ణీమణిపాదయుగంబుమీఁద జం
ఘారమఁ జూడ నొప్పె నటు♦గాకయ హేమమయోరుకాండముల్
మీఱునె తత్సమీపమున ♦ మించి సమంచితశైత్యసంపదన్. 66

ఉ. అంబుజగంధి యూరువుల ♦ యందముతో సరిబోరవచ్చి హే
రంబు గజేంద్రహస్తము తి♦రంబుగఁ జెందెను దంతభంగ మ
య్యంబరదంతిరాట్కరము ♦ నభ్రముఁ బట్టుక ప్రాఁకు దాని చే
తంబడు నంటికంబములుఁ ♦ దార్కొనినం దలవంపు లౌఁగదా! 67

◆◆

తే. గీ. చిన్నిపదముల హాలరేఖ♦చేత సీత
దీలుపడు కౌనుచేత వి♦దేహజాత
గోముమిాఱినకటిచేత ♦ భూమిపుత్త్రి
యనఁగ విలసిల్లు నయ్యింతి ♦ యతనుదంతి. 68

కం. కురులో యొప్పాగు తుమ్మెద
గఱులో చకచకితకాంతిఁ♦గనునీలపురా
సరులో యిందీవరపుఁ
విరులో యిరులోయనంగ ♦ వెలఁదికి నమరుఁ. 69

తే. గీ. తూండ్లు భుజములు జాళువా♦గిండ్లు గుబ్బ
లేండ్లుపదియాఱు నెన్నఁటి♦కెన్నటికిని
విండ్లు కనుబొమ లౌర, యీా♦వెలఁది వేడ్కఁ
బెండ్లియాడినఁగద నేను ♦ బెంపుగాంతు. 70

ఉ. మాయురె! తత్సమాన యగు ♦ మానినిఁ గాన జగంబులోన నా
హా! యిటువంటి చక్కఁదన ♦ మవ్విధి యెవ్విధిఁ జేయనేర్చెనో
హాయిరే! బాలచూపు తుద ♦ లక్కట జెక్కడపుఁ మెఱుంగులై
నాయెద ముస్సిపారె రతి♦నాథుని యాధునికాస్త్రవైఖరిఁ. 71

సీ. మెలఁత మైజిగిఁ బోలు ♦ మెఱుపుఁ జూచెదనన్న
నింపొందఁ గందోయి ♦ యెదుట నిలదు
సఖమోము సొబగొందు ♦ చంద్రుఁ జూచెదనన్న
మబ్బు నిబ్బరముగా ♦ మరుగుపడెను
చెలిగుబ్బసరి జక్క♦వలను జూచెద నన్నఁ
బక్షపాతము గల్గి ♦ బైటఁ దిరుగు
మగువ యా రీమప♦న్నగముఁ జూచెదనన్న
బిలములోపల నుండి ♦ వెడలు టరుదు

తే. గీ. వనిత యవయవసాదృశ్య♦వస్తువులను
జూచియేనియు నొకపాటి ♦ సుఖముఁ బడసి

చింత మదిలోన నుపశమి♦యింతునవిన
దానికనిసైత మాబ్రహ్మ♦తాళఁడాయె. 72

చ. తన కది కూఁతురాయె పుర♦దానవవైరికిఁ జెల్లెలాయె న
వ్వనధిసుతామనోహరుఁ డ♦వాప్తసమస్తమనోరథుండు గా
న నది యలక్ష్యమే నొకఁడ ♦ నాతికి నర్హుఁడ నన్నటుంచి బా
పనిపరిచర్యకంపె నల♦బంగరుబొమ్మను బొమ్మ నేమనన్. 73

కం. కామునిచర్యల కగు చెలి
కా మునిచర్యలకునగునె ♦ యకటా మాధు
ర్యామలసాహితి రసికశి
ఖా[1]మణికినిగాని మడ్డి♦గానికిఁ దగునె? 74

తే. గీ. కమ్మవిల్కానియమ్ముల ♦ కుమ్మలించి
నెమ్మి నే వేఁడ నెమ్మది ♦ సమ్మతిలక
పొమ్మనియె ముద్దుపుత్తడి♦బొమ్మ నియక
బమ్మయే వాఁడు పెనుఱాతి♦బొమ్మగాని. 75

చ. మునుకొని సిగ్గుతో నళికి ♦ మో మటు ద్రిప్పి కరాంగుళీద్వయం
బునఁ జుబుకంబు నెత్తి నను♦మోవిని గ్రోలినఁ నొచ్చె నొచ్చె నం
చని తనలోనఁ బల్కుచు ర♦వంతయుఁ గంతునిఁ దోపనీయకే
కనుఁగవ కింపుసేయు నల ♦ కన్యను, గూడి చెలంగు టెన్నఁడో. 76

చ. మిసమిసలీను మొల్క చను♦మిట్టల కట్టిటు కేలుసాచఁగా
దుసికిల నట్టె మిట్టిపడి ♦ తొయ్యలి చెయ్యటుద్రోయ నెయ్యపున్
గొసరులఁ గుస్తరించి కొన♦గోటను బొక్కిలిఁ జీఱి మెల్లనే
యొసపరి నీవి కొగ్గుచు న♦యో కడువేడుక లందు టెన్నఁడో! 77

చ. చనుఁగవ క్రేవఁ జూచినను ♦ స్వస్తికహస్తము చేతఁ గప్పుచున్
గొనబుగ ముద్దుపెట్టుకొనఁ ♦ గొంకుచు మో మటులిట్టుఁ ద్రిప్పుచున్
గనుఁగవ మూసి నాదు రతి♦కౌశలిఁ జూడక సిగ్గువెల్లిలో
మునుఁగుచు నుండు ముగ్ధయగు ♦ ముద్దులగుమ్మను జూచు టెన్నడో! 78

పా. 1. ఖణికే

సీ. సిబ్బెంపుగుబ్బలఁ ♦ జెనకనీయని సిగ్గు
చెనకినఁ బులక లెం♦చించు తమియు
కొమరైన వాతెరఁ ♦ గ్రోలనీయని లజ్జ
గ్రోలినచో మరుల్ ♦ గొలుపు వలపు
నెఱికొప్పు కెంగేల ♦ నిముఱనీయనినాన
నిమిరిన వలపున ♦ నిలుచు ప్రేమ
బిగిపోకముడి యంట ♦ విడువనీయని వ్రీడ
యెనసిన [1]విడువక ♦ మనెడు తమక

తే. గీ. మెదను సమముగఁ బెనఁగొన ♦ హృద్యమైన
మధ్యమవయస్సుముద్దుగు♦మ్మయును నేను
నందనోద్యానవనసీమ♦లందుఁ గూడి
పొందికలచేత నానంద ♦ మొందు టెపుడొ? 79

చ. పలుకులలోనఁ బిక్కులొక ♦ పానుపునన్ బొలయల్క చిక్కులన్
కలఁకలు దీఱు మ్రొక్కులును గాటపుఁ♦గౌఁగిటిలోన సొక్కు ల
గ్గలమగు మోవినొక్కులును ♦ గామునిసాములనేర్పు టెక్కులన్
గల యల నిండుజవ్వనపుఁ గన్నియ♦మిన్నను బొందు టెన్నఁడో? 80

చ. కలఁగి చలించు ముంగురులు ♦ కర్ణములన్ నటియించు కమ్మలున్
చిలికెడు చిన్నిక్రొంజెమట ♦ చెక్కుల నించుక జారు కొంచెపున్
తిలకము నొప్పఁ బౌరుషర♦తిశ్రమతాంతవిలోలనేత్ర యా
కలికిమొగంబు నెన్నఁటికిఁ ♦ గన్నులపండువుగాఁగఁ జూతునో? 81

ఉ. ఇంకొకసారి పోయి హరి♦ణేక్షణ నిమ్మని వేఁడుకొందునో
పంకజగర్భు నాతఁడు కృ♦పారహితాత్మత నీయకుండెనా
కొంకు దొఱంగి జంగ యిడి ♦ క్రూరుఁడు మారుఁడు లీల బాలచూ
తాంకురసాయకానల శి♦ఖావళికిన్ శలభంబుఁ జేయఁడే? 82

ఉ. ఆసరసీరుహాక్షిపయి ♦ నాసల నాసరివారు నవ్వ ను
ద్వాసితధైర్యతన్ విసివి ♦ వాసనవింటివజీరు నమ్ములన్

పా. 1. 'విడువక మనెడు'

గాసిలుచున్నవాఁడ ననుఁ గన్నడసేసె విధాత యక్కటో!
దోసముకాదొకో తనకుఁ దొయ్యలి నీయక యిట్టు లేచుటల్. 83

సీ. [1]చాన కమ్మనిమోవి చవిఁ గ్రోలఁగల్గితే
మధులక్ష్మికి పుష్పమంటపంబు
కలికిమోమున మోముఁ గదియింపఁగల్గితే
యబ్జునకును గమలార్పణంబు
అరవిందముఖికొప్పు నలుమంగఁ గల్గితే
నీలకంధరునకు నెమలిపించె
కలకంఠివల్కులాకర్ణింపఁగల్గితే
హృద్యవాగ్ద్విజుల కభీష్టఫలము
తే. గీ. అలికచకుచంబు లంటంగఁ గలిగెనేని
యేడుకొండలరాయని కేనుభక్తిఁ
గనకశిఖరము లెత్తింతుఁ గంతుకాఁక
తీరుఁగాక, వయారి నన్ జేరుఁగాక! 84

కం. అని యనిశముఁ జింతించుచు
ననురాగమునన్ దరంగితాశాశయుఁడై
వనితను మనమునఁ దలఁచుచు
ననిమిషపతి వెండియున్ మహామోహమునన్. 85

సీ. మగువపాదములని చిగురుటాకులనెత్తు
నతివయూరులని కదళికల హత్తు
నతినితంబంబని సైకతస్థలి వ్రాలు
చెలువవళులని వీచికలను దేలు
మెలఁతయారనుచుఁ దుమ్మెదచాలుఁగనిసొక్కు
కలికిచన్నులని జక్కవల నొక్కు
పొలఁతి గళంబని పోకబోదియ నూను
వెలఁదిమోవి యటంచు బింబ మాను

పా. 1. చాన! రమ్మని,

తే. గీ. రమణినేత్రంబులని చకో♦రములఁ జూచు
చెలువకొప్పని నెమ్మికై ♦ చేయిఁ జాచు
తెలిసి తోడనె విరహార్తి ♦ దిగులుఁజెందు
కుందు నందనమందు సం♦క్రందనుండు. 86

సీ. ప్రతిలేని చిత్తరు♦ప్రతిమ నీడ్వఁగఁ బోయి
ముదిత కాదని యెంచి ♦ బెదరి చూచు,
తననీడఁ గని కౌఁగి♦టను జేర్పఁగాఁ బోయి
మగువ కాదని యెంచి ♦ వగచి నిలుచు
మొనసి యింద్రాణితో ♦ ముచ్చటాడఁగఁ బోయి
మునిరాణి కాదని ♦ [1]మనసు నొచ్చు
కనుమాయఁ దోఁచురూ♦పును బట్టఁగాఁ బోయి
తరుణి దబ్బరటంచుఁ ♦ దత్తరించు
తే. గీ. రమ్మనుచుఁ జీరుఁ జెంతల ♦ క్రిమ్మచేరు
మోహ మెదఁగూఱుఁ గళఁదేరు ♦ ముద్దుఁగోరు
గోరికలమీఱుఁ బలుమాఱు ♦ మారుదూఱు
నమరవిభుఁ డెట్లు దనరారు ♦ నట్టైతారు. 87

ఉ. జాదులు సూదులంచుఁ దెలి ♦ చల్వలు చిల్వలటంచుఁ గప్రపుం
వేదులు నేదులంచు నెల♦నిగ్గులు నగ్గులటంచు రాజకీ
రాదులు వాదులంచు మణి♦హారము భార మటంచు నెంచుచుం
పైదలిపైఁ దలిర్పు తమి♦పర్వ సుపర్వవరేణ్యుఁ డుండఁగన్. 88

ఉ. అచ్చట నాయహల్యయు వి♦యచ్చరవల్లభురూపసంపదల్
మెచ్చుచుఁ బచ్చవింటిమెకి♦మీఁని లకోరికి నిచ్చ నొచ్చుచున్
నెచ్చెలిచాలు గొల్వ సవ♦నీయహుతాశనధూమమండలా
భ్యుచ్చ్రయవేష్టితాగము త♦పోవనభాగముఁ గాంచె నంతటన్. 89

పా. 1, ముగుద నెంచు

♦♦

సీ. ఉంఛధాన్యసమర్పి♦తోర్వరాధీశార్హ
షష్ఠభాగాంకిత ♦ సైకతంబు
త్రిషవణాప్లుతమౌని♦ధృతవల్కలాంచల
పృషతచంద్రకవజ్ఝ♦రీతటంబు
మునిబాలకానీత♦పునరంకురత్కుశ
శ్యామికాకోమల♦క్ష్మాతలంబు
పృషదాజ్యహోమస♦మేధమానహుతాశ
ధూమగంధావృత♦వ్యోమభాగ

తే. గీ. మతిథి1పూజార్హవస్తుస♦మార్జనైక
సంగ్రహావ్యగ్రగృహమేధి♦సంకులంబు
శాంతము నగణ్యపుణ్యాని♦శాంత మగుచు
శ్రమముల నణంచు గౌతమా♦శ్రమముఁ జేరె. 90

కం. జలజాతాసనునాజ్ఞన్
కలకంఠీతిలక మపుడు ♦ గౌతమమునికిన్
జెలఁగి పరిచర్య సేయుచు
ఫలకిసలయకుసుమసమిదు♦పాస యొనర్పన్. 91

కం. తాళీహింతాళీకం
కేళీవకుళామ్రనారి♦కేళీకుహాళీ
పాళీఘనకేళీవన
మాళీతతి గొలువఁ జేరె ♦ నాళీకముగాన్. 92

చ. అళికచ ముంగురుల్ గనిన ♦ యబ్జములందలి తేంట్లు దూఱెఁ దొ
య్యలిపలుకుల్ వినంగఁ బొద♦లంతట గోయిలదండు చేరె న
చ్చెలికుచకుంభముల్ గనుచుఁ ♦ జెట్లకుఁ జక్రములెల్లఁ బాఱెఁ గో
మలినడయందముల్ దెలిసి ♦ మానసమున్ వడిఁ జేరె హంసముల్. 93

పా. 1. పూజార్ఘ

సీ. అందముల్ త్రిభువనా♦నందముల్ స్మరమూల
కందముల్ సరసమా♦కందము లివె
తుంగముల్ పుషితసా♦రంగముల్ వాసనా
రంగముల్ లలితనా♦రంగము లివె
చారువుల్ నవకేస♦రోరువుల్ [1]భా జిత
మేరువుల్ వికస న్న♦మేరువు లివె
సైకముల్ మధురసా♦నేకముల్ కృతజనా
శోకముల్ పుష్పితా♦శోకము లివె

తే. గీ. పొగడనెగడిన మొగడల ♦ పొగడలివియె
తుంటవిలుచంట నంటుల ♦ నంటులివియె
కొమ్మనునుగుమ్మ యొమ్ముల ♦ నిమ్మలివియె
కలికి! యీతోఁట చిగురువి♦ల్కానికోట. 94

ఉ. బాల నిజంబు నీపలుకు ♦ భాసిలుకొమ్మలు కొత్తడంబులుఁ
రాలు రజంబు మందు బలు ♦ నారికెడంబులపాళిలుఁ ఫిరం
గీ లలపండ్లు గుండ్లు నళి ♦ కీరచకోరమయూరపాళి యు
త్కూలబలంబు నైన మరు♦కోటయె యీయెలదోఁట చూడఁగఁ.

చ. తెలివిరిపొన్నగిన్నియల ♦ తేనియమద్యము లాని సొక్కులఁ
గులుకుచు మొగ్గచంటిలత ♦ కూనలమోవుల నొక్కి ముద్దుకో
యిలపలుకుల్ చెలంగ నల ♦ యింతులపయ్యెద లొయ్యఁ దీయుచుఁ
దిలకపుఁ దావు లంటుచును ♦ దిమ్మరి తెమ్మెర గ్రిమ్ముఁ గొమ్మరో!

చ. కుసుమసమూహవాసనలఁ ♦ గుల్కెడు నీ లతకూన యొక్కతా
పసతరుఁ జేరవచ్చె నదె ♦ పద్మదళాయతనేత్రి, కంటివా
కుసుమసమూహవాసనలఁ ♦ గుల్కెడు నీలతకూన యొక్కతా
పసతరుఁజేరి యుండుటిది ♦ పద్మజు నానతిఁ గాదె కోమలీ! 97

పా. 1. భాసిత

చ. అమితమరందతోయముల ♦ నర్ఘ్యము పాద్య మొసంగియుఁ మద
భ్రమరరవంబులఁ గుశల♦భాషణముల్ సవరించి వేడ్కతో
గమలజుముద్దుకూఁతురని ♦ కై కొని నిన్ను వసంతలక్ష్మి ప
క్షముదగఁ బూజ సల్పెను ల♦సద్బిసతంతుసహోదరోదరీ! 98

కం. దాడింబపండ్లకై వెస
వేడెంబులువెట్టెఁ జిలుక ♦ విరిబోఁణీ, నీ
కోడెచనుగుబ్బగవకై
వేడుకఁ బడి తిరుగు నమర♦విభుమదిఁ బోలెన్. 99

ఉ. అన్నులమిన్న శోకహర♦మౌట యశోకసమాఖ్యఁ గాంచు నీ
సన్నుతశాఖిరాజమును ♦ సారెకుఁ దన్నెద వేమి న్యాయమే
కన్నులవింటిబోయకును ♦ గైదువు లిచ్చి సమస్తపాంథులన్
మన్నిగొనన్ బలాశి యిది ♦ మన్నన కర్హమటే విలాసినీ! 100

కం. నునుపుచు నీగతిఁ జడలన్
నమముల్ బిగియంగఁ జుట్టి ♦ నారీనివహం
బెడనంతఁ దన్నుఁ బొగడఁగ
నోడిగట్టెను మారుఁ డఖిల♦యువధృతిహృతికిన్. 101

సీ. మైనిగ్గుసొంపు సం♦పగివసంతములచే
బ్రమ్మతుమ్మెదబారుఁ ♦ బాఱఁ దరిమి
సంకుమదామోద♦సహజవాసనలచేఁ
జిలుకల నెల్ల ది♦క్కులకుఁ దోలి
లోలమానాపాంగ ♦ జాలకశ్రేణిచేఁ
బికజాలములఁ బికా♦పికలు చేసి
నెఱికొప్పు నెఱికప్పు♦నీలాభ్రపంక్తిచే
మదమరాళంబుల ♦ నదరఁ దోలి

తే. గీ. తావియుడివోని విరులు క్ష♦తంబులేని
ఫలములు నచుంబితములైన ♦ పల్లవములు

నంచ లంచలఁగలఁచని ♦ మంచినీళ్లఁ
దరుణి యొసఁగంగ మునిపతి ♦ తపము సేసె. 102

ఉ. ఆతరళాక్షియందము మ♦హత్తరమౌ కటిమందముల్ వచో
జాతగళన్మరందము ని♦జంబగు నెమ్మొయిగంధముల్ బెడం
గౌ తరితీపుచందము మ♦హామునిడెందము నొంపదాయె నం
తే తరుణీవిలాసముల ♦ ధీరులచిత్తము దత్తరిల్లునే. 103

కం. అనిష్ఠానిధినిష్ఠయు
భూనుతమగు బ్రహ్మచర్య♦మును గాంచి యజుం
డానాతిఁ బెండ్లిసేసెన్
గానేతరధైర్యఖనికి ♦ గౌతమమునికిన్. 104

చ. సతతము నగ్నిహోత్రపరి♦చర్యయు దేవపితృప్రతోషణం
బతిథిసమర్చనంబు మొద♦లైన గృహస్థవిధానమెల్లఁ బ్ర
స్తుతమతిఁజేయు గౌతముని♦తోడ నహల్య కృతానుకూల్యమై
స్థితి విలసిల్లఁ గాపురము♦సేయుఁ బురంధ్రులు సన్నుతింపఁగన్. 105

కం. వనజాక్షి యిట్టులుండియుఁ
బనిదీరినవేళ నొంటి♦పాటున బలసూ
దను చక్కఁదనమె తలచున్
వనితల నమ్మఁదరె శివశి♦వా యెంతైనన్. 106

ఉ. జన్మములందు నిందుఁ గుణ♦శంసనముల్ విను సాదరంబుగాఁ
బన్నహవిర్విశేషములు ♦ పాకవిరోధికి నిచ్చమెచ్చుగాఁ
గ్రన్నన సన్నుతింపు శచి♦కాపురమే కద కాపురం బటం
చన్నలినాయతాక్షి తన♦యందముఁ జూచి శిరంబు నూఁచుచున్. 107

ఉ. "వేళయెఱింగి కూడి రతి♦భేదములన్ దనియించి యుల్లినన్
బాళిని బుజ్జగించి రస♦భావములన్ గరఁగించునాయకుం
డేల యదృష్టహీనలగు ♦ నింతులకున్ లభియించు"నంచు నా
లోలవిశాలనేత్ర తన♦లోపలఁ గుందును వెచ్చనూర్చుచున్. 108

మ. ప్రమదారత్న మహల్య యింద్రుని మదిన్ ♦ భావించుఁ దోడ్తోన ధ
ర్మము గాదంచుఁ దలంచు నెంచినగతిన్ ♦ రానిచ్చునా దైవమం
చు మదిన్ వేసరు నిచ్చవచ్చువిభుతోన్ ♦ సొంపొందు టిల్లాండ్ర కే
లమరుంబొమ్మను నాఁడుపుట్టువున నా♦హా, పుట్టనౌనా యనున్. 109

తే. గీ. కోరఁదగినట్టి కోరికల్ ♦ గోరవలయుఁ
గాని రాయలుగను కలల్ ♦ గాననగునె?
పంగుఁడైనట్టి జనుఁడేడ, ♦ గంగయేడ?
యొల్ల నీవట్టివెతలని ♦ యూరకుండు. 110

మ. అది యట్లుండె సురేంద్రుఁ డంతట నహ♦ల్యాయత్తచిత్తంబుతో
హృదయాంతర్గతచింతతో ననుదినో♦ద్రిక్తానురాగంబుతోఁ
గదియంగూడని కాఁకతో నవిజహ♦ద్గంభీరభావంబుతో
మదనోన్ముక్తనవాతిముక్తశరసం♦పాతంబు సైరించుచున్. 101

చ. మదనుఁ డనల్పశిల్పకళ ♦ మాటికి నేర్పుఁగ రాగసంపదల్
కుదురుగ సంఘటించి యవి♦కుంఠితభావనపేరితూలికన్
హృదయపుఁ బల్కయందు నవ♦నీరజలోచనరూపవైఖరుల్
విదితముగా లిఖించుచును ♦ లేఖవిభుం డనిశంబుఁ గన్గొనున్. 112

సీ. అంగతాపముడెంద ♦ హరిచందన మలంద
నది మేనికాఁకచే ♦ నగ్నియయ్యె
శ్వాసవేగ మణంప ♦ జలజ మాఘ్రాణింప
నది కంతుసమ్మోహ♦నాస్త్రమయ్యె
తనువుచెమ్మట దీర్పఁ ♦ దౌపారజలమార్ప
నది మారభోగివి♦షాంబు వయ్యె
డెంద మారటదీఱ ♦ నందనవనిఁజేర
నది యసిపత్రవ♦న్యాభ మయ్యె
తే. గీ. ముల్లుదీసినయెడఁ గొఱ్ఱు♦మొత్తినట్లు
లొకటి సేయఁగఁబోయిన ♦ నొక్కటయ్యె

నెంత గ్రహచారమో నిర్జ ♦ రేంద్రునకును
మకరకేతుమహాదశ ♦ వికటమయ్యె. 113

సీ. మందారవని కేఁగు ♦ మందారవనిలోన
డెంద మానందంబు ♦ నొందకున్న
మందాకినికి నేఁగు ♦ మందాకినీతటి
మారజ్వరనిదాఘ ♦ మారకున్న
మందరగిరి కేఁగు ♦ మందరగిరియందుఁ
బొందికగాఁ బ్రొద్దు ♦ పోవకున్న
బిందుసరసి కేఁగు ♦ బిందుసరస్సులో
నారాటమింతేనిఁ ♦ దీఱకున్నఁ

తే. గీ. బుడమి కేతెంచి గౌతమ ♦ మునివరేణ్యు
నాశ్రమంబున కేఁగి య ♦ హల్యమేని
కమ్మనెత్తమ్మినెత్తావి ♦ గాడ్పు సోఁకఁ
గొంతవిశ్రాంతిఁ గనికోరి ♦ కుధరవైరి. 114

ఉ. ఒక్కొకవేళ వచ్చి పురు ♦ హూతుఁడు జాఁగిలి మ్రొక్కి జాళువా
చక్కని కమ్మతమ్మి కవ ♦ చానపదంబుల నంటునట్లుగా
మక్కువ మానికిచ్చు ముని ♦ మానిని కిచ్చు వధూటి వవ్వ లేఁ
జెక్కులఁ దోఁపఁ గన్నుఁగవఁ ♦ జేరును నాతని కేలు మాఱుగ౯. 115

చ. ఎవరది యింటిలోపల?
న ♦ దెవ్వరు?
శక్రుఁడ;
చెల్లి! మీరలా,
యివలికి రండు;
నీదుమగఁ ♦ డెక్కడ?
మూలఫలార్థమేఁగె;
రా

నువిదరో, తామసంబగునో?

♦ ఉండుఁడు, పూజలు గాంచిపోండు;

సే

యవలయు పూజ నీవెఱుఁగ♦వా?

—యన సిగ్గున నేఁగు నవ్వుచుఁ. 116

మ. మునితో నింద్రుఁడు మాటలాడునపు డం♦భోజాక్షి కీలందె గ
ల్లన మెజల్లన మాట తోఁపక వితా♦కై యుండఁ దద్భావముం
గని యాజవ్వని సిగ్గు ప్రౌఢిమయు శృం♦గారంబు లేనవ్వులుం
మొనయుంజూచు నతండు చూచిన మర♦ల్చున్ జూపు వేఱొక్కెడన్.

ఉ. ఈనళినప్రవాళములు ♦ నీకదళీతరు లీమహీస్థలం
బీనడబావి యీఖగము ♦ లీ లత లీక్రముకాభిరూప్యమీ
భూనుతసోమలక్ష్మియు న♦పూర్వములంచు నుతించు వాసవుం
డానలినాక్షిచక్కఁదన ♦ మాశ్రమవర్ణనగా మునీంద్రుతోఁ. 118

ఉ. రంగదభంగవైభవము ♦ రాజిల యజ్ఞములందు నభ్రమా
తంగము నెక్కి యింద్రుఁడు త♦దాశ్రమవీథిని వచ్చుచోఁ జెలిం
ముంగటఁ జూచి కన్నులను ♦ మ్రొక్కి మనస్సున గౌఁగలించు న
య్యంగన రెండునుంగని య♦నంగుఁడు పువ్వులువైచు కత్తికిం. 119

కం. ఈగతి నింద్రుఁ డహల్యా
రాగతిరస్కృతశచీపు♦రంధ్రీరతియై
ద్రాగతివేలకృతస్వ
ర్యాగతియై తిరిగె నాసు♦పోసిన రీతిం. 120

ఉ. కౌస్తుభచారువక్ష సిత♦కంజదళాక్ష కళిందకన్యకా
నిస్తులనీలవర్ణ కమ♦నీయ చరాచరమాననీయ ప
ద్మాస్తనకుంకుమాంక నవ♦మండన దానవదర్పఖండనా
కస్తురిరంగ రంగపుర♦కైరవపూర్ణమరంగలాంఛనా! 121

కం. కుందారవిందసుందర
మందారసుకీర్తిహార ♦ మహితవిహారా
వందారుజనాభీప్సిత
బృందారకరత్న సమర♦భిన్నసపత్నా! 122

మత్తకోకిల.

చంద్రపుష్కరిణీతటాంచల ♦ చార చారణసన్నుతా!
మంద్రనీరదమాలికాసుక♦మార మారశతోపమా!
సాంద్ర సత్కరుణానవామృత♦సార సారసలోచనా!
ఇంద్రచంద్రదినేంద్రముఖ్య సు♦రేశ యీశవిభావితా! 123

—♦ గద్య ♦—

ఇది శ్రీ పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీ విజయరంగ చొక్కనాథ మహీనాథకరుణాకటాక్ష సంపాదిత గజతురంగ మాందోళికా ఛత్ర చామర విజయఢోహాళ కాహాళ భూరిభేరీబిరుదధ్వజ ప్రముఖాఖిల సంపత్సారంపరీసమేధమాన సముఖ మీనాక్షీనాయక తనూభవ శ్రీమీనాక్షీదేవీ కటాక్ష లబ్ధకవితాసాంప్రదాయక వేంకట కృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన యహల్యాసంక్రందనంబను మహాప్రబంధంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

అహల్యాసంక్రందనము.

తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీతరుణీనయనోత్పల
శీతమయూఖాభిరామ ♦ శ్రితజనవాంఛా
జాతప్రతిపాదన చణ
చేతోవ్యాపారనిరతి ♦ శ్రీరంగపతీ!

వ. అవధరింపుము.

కం. శ్రీయుతుఁడగు జనమేజయుఁ
డాయతమతి నవలికథల ♦ నడిగిన మదికిన్
హాయి దలిర్పఁగ వైశం
పాయనుఁ డిట్లనియె లోక♦పావనచరిత్రన్.

కం. ఇటులుండ నొక్కనాఁ డా
కుటిలాలక కడకు వచ్చెఁ ♦ గొంకక ఘటనా
ఘటనాకోవిదమతి యగు
జటినీమణి యొర్తు లలిత♦సత్వరగతియై.

చ. పదముల యోగవాగెలును ♦ బాణితలంబున నాగబెత్తముల్
నుదుట విభూతిరేఖయు మ♦నోజ్ఞకటీతటిఁ గావిచీరె పెం
పొదవినయట్టి యొక్క-మొగ♦పుల్ రుదురాకలదండ సందిటల్
వదనమునన్ మృదుస్మితము ♦వర్తిలు యోగినిఁ గాంచి భక్తితోన్. 5

కం. వందనమొనర్చి ప్రాంజలి
పొందికగాఁ జేసి పీఠ♦మున నునిచియు బా
లేందుముఖి! యెందుఁ బోయెదు
వెం దుండుదు విందు వచ్చు ♦ టేమి యటన్నన్. 6

ఉ. ఉందును సత్యలోకమున ♦ యోగబలంబున నెల్లదిక్కు-లన్
గ్రిందుగ సంచరింతు శశి♦ఖండకిరీటికిఁ దద్వ్యఘాటికిన్
మందరధారికిన్ రమకు ♦ మాటలబోటికి నవ్విరించికిన్
పొందికలం దెడాటములు ♦ పుట్టిన మాన్పుదు వారు మెచ్చఁగన్. 7

కం. నందనవని నిన్నన్ సం
క్రందనుఁ గనుఁగొంటి నతనిఁ ♦ గనినంతనె నా
డెందము భగీలుమనియెన్
దందడిఁబడు వానిదీన♦దశ యేమందున్? 8

సీ. నిబిడోష్ణనిశ్వాస♦నికరంబుచేఁ గల్ప
వనవాటి తాపించు♦చున్న గాఁగ
కల్పానలాకల్ప♦కందర్పవహ్నిచే
నెనఁగు విన్ వాక యి♦ట్టింకులింక
ధారాళనేత్రాంబు ♦ ధారాతివృష్టికి
జలదసందోహ మా♦శ్చర్యమొంద
నత్యంతకఠినదీ♦నాలాపములచేత
వజ్రిమేనియు గుండె♦వగిలి యెడల
తే. గీ. కరుణయెల్లఁ బుమాకృతిఁ ♦ గాంచినట్లు
విరహతాపంబు మూర్తి భ♦వించినట్లు

తలఁచి పలుకంగరాని దు॥ర్దశలఁబొందు
మఘవు నే నందుఁగనుఁగొంటి ॥ మచ్చెకంటి. 9

ఉ. ఎవ్వతెమీఁదనో హృదయ ॥ మీభువనత్రియనాధునింతగా
రవ్వలఁబెట్టినట్టి యల ॥ రక్కసి యెవ్వతో చూతమంచు నే
నవ్వల మధ్యకుంజకుహ॥రాంతరసీమ నణంగియున్న-చో
నవ్వలశాసనుం ఁగనియె ॥ నవ్వల నవ్వలమాన వేదనన్. 10

ఉ. 'ఏలసృజించె దాని నను ॥ నేలసృజించెను బ్రహ్మ దానికీ
లాలితరూపయావన క॥ళాలలితాంగవిలాసవిభ్రమం
బేల నొసంగె? బేలతన॥మేటికి నిచ్చె, మదీయబుద్ధికిన్?
బాలికతోడ నామనవిఁ ॥ బల్కెడువారి జగానఁ గానఁగా. 11

మ. 'కలలోఁ జూతునటన్న నిద్ర యెఱుఁగన్ ॥ గన్నారఁ జిత్తర్వునన్
దెలియం జూచెదనన్న బాష్పములచే ॥ నేత్రాబ్జముల్ క్రమ్మెడిన్
కలయన్ ధ్యానముఁ జేతునన్న మది ను॥న్మాదంబు సంధిల్లెడిన్
ఇలలోఁ దాళఁగరానితాప మహహా ॥ యెట్లోర్చెదన్ దైవమా! 12

చ. 'కలుకుటొయారపున్న డలు ॥ గుబ్బచనుంగవ గొప్పకన్నులున్
తొలుకరిక్రొమ్మెఱుంగుగమి॥తో గవితోపమమైన మేనితో
నలయలివేణి లోవెలి న॥హర్నిశమున్ గనుపట్టుచుండియున్
జలగత చంద్రమండలము ॥ చాడ్పునఁ జేతికి నబ్బ దక్కటా! 13

మ. 'ధనికున్ జేయును లోభివాని నెఱదా॥తన్ బేదఁగాఁ జేయు ర
త్యనభిజ్ఞుండగు నెడ్డెకున్ మదనతం॥త్రప్రౌఢయాదాని భా
ర్యనుగాఁజేయు నటన్నకోపమునఁ గా॥దా బ్రహ్మశీర్షంబు ద్రుం
చెను శంభుం డటువంటి వానికి ననౌ॥చిత్యం బనన్ జెల్లునే?' 14

కం. అని పలికి చిత్రఫలకం
బునఁ దనభావమున నున్న॥ముద్దులగుమ్మన్
దనువునఁ బులకలమొలకలు
పెనఁగొనఁగా వ్రాసి చూచి ॥ పేరెద నునిచెన్. 15

కం. 'ఆరూపము నీరూపము
సారూప్యముఁజెంది యుండె ♦ జలజదళాక్షీ!
మారుఁడు స్వైరవిహారుఁడు
వీరనివారని మదిన్వి♦వేకములణుచున్. 16

ఉ. 'మోవిని మోవిఁ జేర్చు, నది ♦ ముద్దిడకున్నను ద్రొక్కుఁగేల, ని
చ్చావిధిఁ గౌఁగిలించు, నది ♦ చన్నులనొత్తమి వెచ్చనూర్చుఁ జే
నీవిక నంటు హత్తమికి ♦ నెవ్వగఁ బొర్లును బూవుఁబాన్పుపై,
దైవముఁదిట్టుఁ దిట్టుకొనుఁ ♦ ద న్నినుఁ దిట్టును బెట్టుమూర్ఛలన్. 17

చ. 'యమవరుణాదు లెవ్వనిక♦టాక్ష మపేక్ష యొనర్తు రాగమా
గ్రములు యదీయరూపగుణ♦కర్మము లెన్నును వందిపై ఖరీన్
హిమకరసోదరీరమణుఁ ♦ డెవ్వని వాకిటికార్యకర్త యా
యమరవరుండె కోరె నిను ♦ నంగన, నీదగుభాగ్య మెట్టిదో! 18

చ. 'కొసరులొ చెక్కు నొక్కుటలొ ♦ కూకిరవల్ పలికించి వల్కుటో
యొసపరియల్కలో నయము♦లో రతిసుద్దులొ వింతముద్దులో
పసఁ దొడసందుపొందికలొ ♦ వాతెరకూర్పులొ ప్రక్కమార్పులో
రసికతలేనిగేస్తురతి ♦ రామకు నేమిసుఖంబు దెల్పుమా! 19

చ. 'వ్రతములఁ గృచ్ఛ్రకోటి నుప♦వాసములన్ దనువుల్ కృశింపఁగా
మతి నరతిన్ శిరోవృతిని ♦ మానముతో మొగమోరగా వడిన్
పితరులయప్ప దీర్చెనని ♦ పింతురు యౌవనమత్తకాశినీ
తతిహృదయంబు నేచుబలు ♦ తాపసులన్ బసులంచు నెంచుమా! 20

సీ. 'నేఁటి కమవాస్య ♦ నేఁటికిఁ బున్నమ
నేఁటికి సంక్రాంతి ♦ నేఁడువిషువు
నేఁడు వ్యతీపాత ♦ నేఁటికి వైధృతి
నేఁటికి మన్వాది ♦ నేఁటికిఁ దిథి

పా. 1. ననిపించిన

నేఁటి కేకాదశి ♦ నేఁటికి ద్వాదశి
నేఁటికి శివరాత్రి ♦ నేఁడు వ్రతము
నేఁటికి ఋతుకాల♦నియమంబుదప్పెను
నేఁటికిఁ బోనిమ్ము ♦ నేఁటి క్రోవ

తే. గీ. మనుచు దినములు గడపుచు ♦ నలసులైన
పాపజాతులు పెండ్లాడి ♦ పాలవంటి
వయసు వమ్మొనరింతురు ♦ వనితలకును
బుడమి నిల్లాలిపుట్టుక పుట్టనగునె?' 21

చ. అనుటయు నర్మకోపదర♦హాసవిలాసలసన్ముఖాబ్జయై
యనియె నహల్య యిట్లనుచు ♦ "నమ్మకచెల్ల! యిటాడఁ జెల్లునే?
నను నటువంటిదానిఁగ మ♦నంబునఁ నెంచెదో యెంచకున్న నీ
యనువున నందువా యెఱుఁగ♦వా మగువా, నను నాదుచిత్తముల్. 22

ఉ. 'ఎవ్వరి నేను మున్ను మొగ♦మెత్తి కనుంగొనఁ జూచినావు! నే
నెవ్వరి చెంగటన్ నిలిచి, ♦ తెవ్వరితో నగి, తేమిచేసితే
నెవ్వతె నిందు్రిఁ జెవ్వఁడు బ♦ళీ! ననుఁ బోఁటికి నిట్టిసుద్దులా
యివ్వనిమూలనున్న నను ♦ నేటికి ముంగిటి కీడ్చెదే చెలీ! 23

ఉ. 'వేది యలంకరించుటయొ ♦ వేల్మి కమర్చుటయో హవిస్సులన్
బోద్రిదిగఁ జేయుటో కుసుమ♦ముల్ గొనితెచ్చుటో దేవపూజ క
గోద్రిదకమాహరించుటయొ ♦ యుగ్మలి, మా కిటువంటి సుద్దులీ
బోదలదానఁ గాను ననుఁ ♦ జుల్కనఁగా నెదలోఁ దలంపకే." 24

తే. గీ. అనిన యోగిని యెల నగ♦వంకురింప
"ఘనకచవు శైలకుచవు సై♦కతనితంబ
వేను నినుఁ జుల్కఁగానెంతు♦నే మృగాక్షి!
పంచకన్యలలో నెన్నఁ ♦ బ్రిముఖవీవు. 25

ఉ. ఎంతతపంబు సేసిన మ♦తెంతపతివ్రితనిష్ఠ నున్నఁదా
నెంతకృశించినన్ వ్రతము♦లెన్ని యొనర్చిన నెన్నిపుణ్యతీ

ర్థాంతరముల్ చరించిన నొ యారికి రూపవిలాసవంతుఁడౌ
కాంతునిఁ గౌఁగిలించినసుఖంబు లభించునటే విలాసినీ! 26

ఉ. ఎందును సంచరింప కఖిలేంద్రియముల్ సుఖమొంద డెందముల్
బొందుగఁ దన్నుఁదామఱవ బుద్ధి కగోచరమైనయట్టి యా
నందము బ్రహ్మ మందు రది నవ్యవయోనవమోహనాంగియౌ
చందనగంధికిన్ దొరకఁ జక్కనిమక్కువకాఁడు చిక్కినన్. 27

ఉ. చేతన మాటయే యరిది చేతనమైన మనుష్యజన్మ మ
త్యాతతపుణ్యలభ్య మటులైనను స్త్రీజననం బలభ్య మా
జాతికిఁ గామముల్ సురతసౌఖ్యము పెంచ్చది పోవఁద్రోచినన్
పాతక మాత్మహత్యకు సమం బగుపాతక మొక్కటున్నదే? 28

ఉ. వారక నత్తగారి కనుబ్రాము, నిజేశ్వరు మోసపుచ్చి యా
యారునుదూరు నైనఁబడి యందరికన్నిఘటించి యాత్మఁదాఁ
గోరిననాథునిం గలసి కొల్లలుగా సుఖమందకున్న నా
సారసపత్రనేత్రి యెలజవ్వనమేటికి జన్మమేటికిన్. 29

సీ. కాంతుదంతక్షతిఁ గాంచనిమోవియు
మోవియే చల్లమ్మగోవిగాక
సరసుండు బట్టని చన్నులు చన్నులా
యల మేకమెడచన్ను లంతెగాక
ప్రాణేశుఁ డనుభవింపని యావనమ్ము యౌ
వనమటే నిజమ యవ్వనము గాక
పతిమేన మకరికల్ వ్రాయనివ్రేళ్లును
వ్రేళ్లటే కలజువ్వి వేళ్లుగాక
తే. గీ. చంద్రకిరణమ్ము సోఁకిన చంద్రకాంత
మనఁగఁ బదియాఱుకళల జిమ్మనికరంగ
కరఁగి కరఁగించి కాంతునిఁ గవయకున్న
నారి నారియటే వింటినారి గాక. 30

ఉ. ఏలనె జాలి సర్వజగ♦దీశ్వరుఁడై న సురేశ్వరుండు ని
న్నేలఁదలంచె మేలు గన♦వే వినవే యరచేతికబ్బు లి
బ్బేలను బేలనుం బలె బ♦లే పలుకందొరకొంటి వైన నీ
కీలు నొకిం తెఱుంగుదు వ♦కీలొనరింతు వికే లవేటికే? 31

చ. చిలుకలకొల్కి, నీసొగసు ♦చిత్తరువందునఁ జూచి కన్నులన్
1బలపల నీరునించి తల♦వంచి తలంచి భ్రమించి మించి హా
వలపుల కేమిసేతు నని ♦ ప్రార్థనచేయు నుమాను హేశులన్
బలరిపుఁ డమ్మహామహుని ♦ భావ మదేమి యెఱుంగఁబల్కవే."32

కం. అనిన నహల్య యొకించుక
నునుజెక్కుల నవ్వుదోఁప ♦ నూల్కొన నిట్లన్
అనుఁ దా ననుతాపనతా
ననతాపనతాంగి యగుచు♦నవమధురోక్తిన్. 33

సీ. 'స్వర్ణచిత్రవిచిత్ర♦వర్ణమందిరములా
యాపర్ణసదనంబు ♦ లింద్రునకును
సురసిద్ధసాధ్యభా♦సురదివ్యవీథులా
యాయాశ్రమంబు దే♦వేంద్రునకును
వరకల్పనాకల్ప♦కరకల్పతరువులా
యావృక్షములు నంద♦నేశునకును
పటుదాన సందాన♦బహుమానగజములా
యామృగావళులు మ♦హేంద్రునకును

తే. గీ. రమ్యసౌందర్యవరకళా♦2ప్రౌఢిమలును
గలిగి చెలఁగినయిందాణిఁ ♦ గాను నేను
ప్రేమ నాపైని శక్రుఁ డే♦రీతిఁ బూనుఁ
గొత్తవలపులు వలవరే ♦ కుతలపతులు. 34

పా. 1. వలవల పా. 2. ప్రౌఢిమములు

సీ. రంభకై వడిఁ గంబు♦రాగుల్కుపల్కులో
తమిఁగూర్చువలపులో ♦ తారకీతి
నూర్వశిచందాన ♦ నొరపొందుచిన్నెలో
రక్తిఁగుల్కుటో మదా♦లసవితాన
శశిరేఖయందాన ♦ సకలకళాప్రౌఢో
ఎదురొత్తులిచ్చుటో ♦ హేమలీల
మంజుఘోషనిరూఢి ♦ మణితానుకూల్యంబో
మానలీలలొ ధాన్య♦మాలినివలె
తే. గీ. నెఱిఁ దిలోత్తమగతి నతి♦స్నేహగరిమ
నెనయుటో నాగరికరీతి ♦ యింతలేని
తపసియిల్లాండ్రపై బాళిఁ ♦ దగిలి మిగుల
వగలఁ జెందుదురే తమ♦వంటిదొరలు. 35

కం. సతికిఁ మును జేపట్టిన
పతి నొక్కరుఁ దక్క నితరుఁ ♦ బాటించుట సం
గతియటవే నీ కెంతటి
మతిదిటవే యిట్లు నుడువ ♦ మర్యాదటవే!" 36

ఉ. నావుడు యోగినీరమణి ♦ నవ్వుచు 1నెచ్చెలి కొప్పు దువ్వుచుఁ
"నావచనంబు వేదవచ♦నంబని యెన్నుము బొంకెఱుంగనే ♦
నీవు జనించినప్పుడె సు♦రేంద్రుఁడు నీదగుచెట్టఁబట్టి నాఁ
డీవిధి యాను గాదనిన ♦ నీవె మునీంద్రునిచే నెఱుంగుమా! 37

కం. అది సూక్ష్మరూపమంటే
నిది యాతనిస్థూలరూప ♦ మిదియదివేఱా!
మదనాశుగసదనాయిత
హృదనాగతధైర్యవయ్యె ♦ దేలా బాలా! 38

పా. 1. నచ్చెలి

సీ. పతులఁ గాదనుచు గో♦పాలుతోఁ బోయిన
గొల్లయిల్లాండ్రకే ♦ కొదువ వచ్చె
ధవు లేవు రుండ నా♦రవవానిఁ గోరిన
నాళాయనికి నేమి ♦ నయము తగ్గె
ఘటికాద్వయికి నొక్క ♦ కాంతు చెంతకుఁ జేరు
పాలోమి కే పాటి ♦ పదవి దప్పె
మగని న టుంచి మా ♦ ర్మగని వెంబడిఁ జన్న
తార కే యిల్లాలి♦తనము తగ్గె
తే. గీ. వారి కెవ్వారికిని లేని ♦ యూరు దూరు
నీ తలనె వ్రాసెనే ధాత ♦ నికృతిచేత
నిశ్చలానంద మొందుము ♦ నెమ్మి నేఁడు
నలినలోచన! దేవుఁ డు♦న్నాఁడు నాఁడు. 39

ఉ. ఇంతులపాపముల్ పతుల ♦ కింతయె గాని ప్రసక్తి లేదు కా
సంతయు వారి కంచు స్మృతు ♦ లన్నియుఁ బల్కు-ను కా దటంచు నిం
తింతయుఁ గల్గె నేని ఋతు ♦ వైన జనున్ మఱి చింత యేలనే
కాంతకు సమ్మతం బయిన ♦ కాంతునిఁ బొందుటె యొక్క- నేరమా? 40

కం. రాజీవాక్షి, 'యహల్యా
యై జార' యటంచు నాగ♦మాగ్రస్తుతుఁడౌ
నాజిష్ణు నెనయవే 'యో
పాజారమిదంప్రియ' మను ♦ చదు వెఱుఁగవటే!" 41

కం. జటినీమణి యిటులాడిన
కుటిలాలక యిందు నెనయు♦కోరిక వొడమన్
దటుకునఁ బతిభయ మెసఁగఁగ
నటునిటు ననలేక శబలి♦తాశయ యగుచున్. 42

ఉ. కూరలు కందమూలములు ♦ కూళ్లు తలంటులు గారనూనె మా
చీరలు నారపట్ట కయి♦సేయుట మాకులమందె లేదు కాం

తారమునన్ జరించుట తృ♦ణాంబులమీఁదఁ బరుండుటల్ మమున్
గోరెడువారలుం గలరె ♦ కోమలి, నీదువివేక మేమనన్. 43

చ. మదనుని గుమ్మితీమొనలు ♦ మాటికి మర్మములంటఁబాఱినన్
వదలనికోరికల్ మొలిచి ♦ వర్ధిలి డెందమునందె డిందినన్
హృదయము తాయి చేసికొని ♦ యింపుఁ దలంపక యుండఁగాఁ దగున్
గదలఁ దరంబె యొక్కనికిఁ ♦ గంఠము జాపిన కంబుకంఠికిన్. 44

ఉ. అద్దములోనఁ దోఁచు ముదు ♦ పందనిమ్రానిఫలంబు కోపపున్
గద్దరిచిల్వచేఁబడిన ♦ గందపుఁదీవె మహావిషంబులో
నద్దినపణ్ణెరంబు మగ♦నా లది కొంచెమునన్ లభించునే
సుద్దులు వేయునేల బల♦సూదనుతోఁ దెలియంగఁబల్కవే. 45

సీ. చక్కనివాఁ డింటి♦చాయకు వచ్చిన
మామగా రూరక ♦ మండిపడును
పుట్టింటిలో నొక్క♦పూట యుండఁగ రాదు
కత్తి కోఁతఁగఁబోరు ♦ నత్తగారు
నిమిషంబు పొరుగింట ♦ నిలిచియుండఁగరాదు
పటుకార్లఁ బట్టును♦వదినగారు
కడకుఁబోయిన నొక్క♦కడ నుండఁగారాదు
మఱఁదలు కొండేల♦మారిబసివి
తే. గీ. తోడికోడండ్రు చూపోప ♦ కాడుకొండ్రు
[1]పట్టపగ బట్టి పోరాడు ♦ బావగారు
జారసంగతిఁ గాంక్షించు ♦ చంద్రముఖికి
నత్తగారిల్లె కారాగృ♦హంబు దలఁప. 46

కం. భావమున నేమికిటుకో
నావంకనె చూచుచుండు ♦ నామగఁడెపుడున్
[2]రావళమో పోవళమో
[3]యీావని కెవ్వానికైన ♦ నిందునిభాస్యా! 47

పా. 1, పంటపగ పా. 2, రావళమా పోవళమా పా. 3, యీాపని

కం. కాదని నీమొగమోటకు
నేడయినఁ మంచి దంటి♦నేనియు రతికే
ళీదక్షు నతని నెవ్వా తె
మేదిని మెప్పింపనేర్చు ♦ మేలిమితోడఁ. 48

కం. తారావధూటి యొక్కతె
తారాపతి యొక్కరుండు ♦ ధన్యులు జగతిఁ
వారివలె సాహసింపఁగ
నేరికి శక్యంబు మగల ♦ కింతులకైనఁ. 49

కం. నామనవిగఁ దనపై నిఁక
నీమమతలు మానుమనవె ♦ యెవ్వరి కెవరే
కామువెతల్ నావలెను
తాృముని సైరింపుమనుము ♦ తామరసాక్షీ! 50

ఉ. చుక్కలతేనిఁ గంతుని ను♦చుక్కను చక్కదనంబుగల్గు మా
చక్కనిసామి పాదజల♦జాతము లౌదలఁ జేర్చి మ్రొక్కితిఁ
చిక్కఁగఁ గౌఁగిలించితిని ♦ సేమము వేఁడితి నేడనున్న నీ
ప్రక్కనె యున్నదాన నని ♦ భావమునఁ నెనరూనఁబల్కవే. 51

సీ. తనగుణంబులు విని ♦ ఘనమైన పులకలఁ
గడిమిపూవులగుత్తి♦కరణినుందు
తనరూపు భావించి ♦ తనరినచెమటచే
మధుసిక్తపద్మిని♦మాడ్కినుందు
తన విలాసమునెంచి ♦ దర్పకజ్వాలచేఁ
గనకశలాకనఁ ♦ గరఁగుచుందు
తనపొందికిఁ దలంచి ♦ తనువెల్ల జల్లనఁ
జిత్రార్పితాభని♦శ్చేష్టనుందుఁ
తే. గీ. జేతనంబయ్యు నేను న♦చేతనముల
సరణి విరహాఖ్యకల్పావ♦సాన జలధిఁ

జేత నీడుచుఁ బౌరంబుఁ • జేరఁగాన
ధరణి మగనాలికంటెఁ బా•తకియుఁ గలదె? 52

మ. విరులెల్లన్ ప్రదరంబులయ్యె విధురు•గ్వీచుల్ దలంపంగ బం
ధురహేతిప్రకరంబులయ్యె నళిసం•దోహంబులెల్లన్ భయం
కరదుర్వారశిలీముఖ ప్రతతులై • కన్పట్టె నేదిక్కులన్
మరుఁడయ్యెన్ సుఖ మెప్పుడో కలుగుటల్ • నాతాపముల్ దీఱఁగన్.

సీ. ఎన్నఁటికోకదా • యెమ్మెకాని కరంబు
లెత్తి నాకన్నుల • నొత్తుకొందు
నెన్నఁటికోకదా • హృదయేశుసందిట
నివ్వటిల్లెడు ప్రేమఁ • బవ్వళింతు
నెన్నఁటికోకదా • వన్నెకానియురంబు
గబ్బిగుబ్బలఁ గ్రుమ్మి • కౌఁగిలింతు
నెన్నఁటికోకదా • యేలినసామికి
నందంపువాతెఱ • విందొనర్తు

తే. గీ. నెన్నఁడోకద వగకాని • కింపుమెఱయఁ
గంతుకయ్యంపువింతలు•గానుపించి
హాయిసు చెల్లింతుఁ జెలులలో • నతిశయింతు
ననుచు నేనుందు నీదూన • హంసయాన! 54

తే. గీ. ఏఁబరాధీనఁ గావున • నింతవంతఁ
గ్రాఁగుచుండంగవలసెను • గాకయున్న
నెఱకలను గట్టికొనియైన • నెగసివచ్చి
తనయెదను వ్రాలిసా చిల్క•తాళివలెను. 55

ఉ. భారములాయెనమ్మ కుచ•పాళికి హారము లేమిసేతు ని
స్సారము లాయెనమ్మ ఘన•సారము మన్మథభూతభీమహుం
కారము లాయెనమ్మ కల•కంఠనినాదములమ్మచెల్ల, నా
ధారము లాయెనమ్మ పరి•తాపభరంబులకెల్లఁ బ్రాణముల్. 56

ఉ. పట్టఁగరాని మోహమునఁ ♦ బైకొని తోఁచినవెల్లఁ బల్కితీ
మట్టునఁ గట్టిపెట్టు మిది ♦ మానసమందె ధరిత్రిలోపలన్
పుట్టని యట్టిబిడ్డలకుఁ ♦ బూసలు గట్టుదు రమ్మలక్కలే
గుట్టున నుండుదాన నతి ♦ కోపనుఁ డింటిగృహస్థు యోగినీ! 57

కం. నాతల్లి వీవు నీతో
నాతలఁపేమిటికి దాఁచ ♦ నాతీ, మాయిం
టాతఁ డెపుడైనఁ గలసిన
నాతనిఁగాఁదలఁతు ముకుళి♦తాక్షిద్వయనై. 58

తే. గీ. అగ్నిహోత్రాల వేళాయె♦నమ్మ! నీవు
పోయిరమ్మని పంపి యా♦పొలఁతియుండ
సంభవించును దోషా[1]ధి♦కార మింక
గనుఁగొన నసహ్యమని సూరి♦కన్ను మొగిచె. 59

సీ. కరిఘటాహాలిపటా♦శరభటాయసకటా
హములనైల్యము పొంత ♦ నణఁగఁద్రొక్కి
హరిశిలాభరజలా♦కరపికార్భకకులా
మితకాంతిసంతతి ♦ మితము చేసి
ఉరగరాడ్గరదురా♦ధరధరామితశరా
సితరుచిప్రాచుల♦ చేరి చేరి
అళివిభాసురవిభా♦హరివిభాతులితభా
సంతతాభ్యుదయముల్ ♦ సంతరించి
తే. గీ. యినసుతాపింఛతాపింఛ♦వనదనికర
ఖంజనాంజనగిరి నీల♦కంజపుంజ
జంబుకాదంబసైరిభా♦డంబరములఁ
దాండవించెను దమము భూ♦మండలమున. 60

పా. 1. భిసార

చ. తెలుపును నల్పు దిక్కులు వి♦దిక్కులు మేరునగంబు సర్షపం
బిలయు నభంబు దూరము స♦మీపము హ్రస్వము దీర్ఘమన్న సం
జ్ఞలు గల సృష్టినేమిటి కొ♦నర్చితి నంచు విరించి యెంచఁగాఁ
బ్రళయపయోధు లొక్కమొగిఁ ♦ బర్వినటుల్ వెసఁబర్వెఁ జీఁకటుల్.

చ. మదననిదాఘతాపముల ♦ మాన్చు ఘనాఘనసంఘమో యనన్
గదిసె మహాంధకారములు ♦ కాంతగవేషణతత్పరాత్ములై
కొమకుచు సందులన్ దిరుగు ♦ కొమ్మలు బెళ్కుమెఱుంగులై రిలన్
పదలనివష్టమయ్యె నిశి ♦ పాంథజనంబులకున్ దురంతమై. 62

తే. గీ. తాపము లణంగె భూతసం♦తతు లెసంగ
నతనుధర్మపరిస్ఫూర్తు ♦ లతిశయించె
నుత్తమస్థితిమించెను ♦ నుత్తమముగ
ఖరకరాభావమే శుభం♦కరము ధరను. 63

చ. ఒకమగనాలు మాఱుమగఁ ♦ డుండునికేత మెఱుంగకే తమో
వికలత నొక్కెడన్ నిలువ ♦ వేత్రాకతంచుఁ దదీయభర్త యా
సకియనె కౌఁగిలింప నది ♦ జారుఁ డటంచును జారయంచుఁ దా
రొకరొకరిం బమిం గలసి ♦ రుద్ధతి మన్మథుఁ డుబ్బ యార్వఁగన్ 64

చ. వెడవిలుకాని వేదనల ♦ వేఁగుచు దుర్విటు లేఁగఁ జీఁకటిన్
గుడిసెలు పంచలున్ వెడలి ♦ కుంటియు గ్రుడ్డియు భుగ్న రుగ్ణము
ట్లుడిఁగినయింతి మున్ను వల♦యోత్కరశబ్దనివేదితాత్మలై
బడిబడిఁ బైఁడిఁదీసిరి త♦మం బఖిలోత్తమమంచు నెంచుచున్. 65

ఉ. కప్పులకప్పడంబులును ♦ గస్తురిపూఁతలు చాలు నివ్వడే
చొప్పననేఁగినన్ మనలఁ ♦ జూఁడగలండె త్రినేత్రుఁడేనియున్
ముప్పదినాళ్లు నీదృశత♦మోవృతి సేయఁగరాదె బ్రహ్మయం
చప్పెనుచీకఁటిన్ వెడలి ♦ రారటమై కులటల్ తటాలునన్. 66

కం. ఆయామవర్తి మునివరుఁ
డాయామము నిగమసంహి♦తాభ్యాసకృత

వ్యాయామశ్రాంతమతిన్
సాయామతరుచ్ఛదాస్తృతాజినశయ్యన్. 67

మ. పవళింపన్ రమణీశిరోమణి రతిప్రారంభసంరంభతన్
ధవుపాదంబులు పట్టి యొత్తెదు వితానన్ గోరు సోఁకించినన్
'నవలా, నీదుచెఱంగుమాసి పదియారేనాళ్లాయెఁ గాలంబు ద
ప్పె వృథాదోషమిదేల మాను'మన నవ్వేళన్ విలోలాత్మయై. 68

కం. 'త్రిదశాధిపుఁడై తేఁ గద
యద నెఱుఁగుచుఁ గోర్కెఁ దీర్చు'నని తనలోనన్
మదనాశుగ మదనాశుగ
మదనాశుగధాటి కదిరి మానిని మునితోన్. 69

శా. "ఔలెం డంతకుమున్నె మాకుఁ బనిలే దాచోదనే; నిద్రపై
బాళిన్ మీపదమూలమందు శయనింపన్ వచ్చితిన్ జోలి చాల్
చాలుం బొ"మ్మని యల్క మాఱుమొగమై చంద్రాస్య నిద్రింప న
వ్వేళన్ శాంతమహార్ణవం బనఁగ సంవేశించె నమ్మౌనియున్.

వ. తదనంతరంబ.

ఉ. యోగిగతిన్ సురేంద్రుఁడును యోగ మొనర్చి తదీయసూక్తిపై
యోగజరాజగామిని వియోగదశన్ విని దాని చాతురీ
యోగము మెచ్చి కంతుని నియోగము నౌదలఁ దాల్చియంత సం
యోగము సాహసక్రియఁ బ్రయోగముసేయఁగఁ గూడదన్ మతిన్. 72

తే. గీ. కోడిగపుఁ గంతుయాతన కోడి వజ్రి
కోడియై కూసెఁ "గొక్కొరోకో" యటంచు
మౌని మేల్కని వాఘున స్మరణ దనరఁ
గాల మరయక మునుగంగ గంగకరిగె. 73

కం. గౌతమవేషమున బెడం
గౌ తమకము మీఱ నిర్జరాధీశుఁడు బా

గాఁ దమమునఁ జేరం జని
గౌతమసతికరముఁ బట్టె ♦ కౌతుకమెసఁగన్. 74

తే. గీ. "కొమ్మ యొకపుంజు తన పెంటి♦కోడిఁ దలఁచి
కూసెఁగా కది వేకువ♦కోడిగాదు
ప్రొద్దు వోడువంగఁ బద్దయుఁ ♦ బ్రొద్దుగలదు
ముద్దుఁగా రేయ్యి కరుదెమ్మ ♦ ముద్దుగుమ్మ!" 75

ఉ. అనిన నహల్య శంక మది ♦ నంకురమందఁగ సుందహాసయై
యనియె 'మునీంద్రవేషమున ♦ నాశతమన్యుఁడో కాక యన్యుఁడో
ననుఁ జెనకంగవచ్చె ముని♦నాధుఁడు గాఁ'డని ప్రేమయున్ భయం
బెనయఁ గరంబుఁ దీసికొని ♦ యిట్లనియెన్ గలికించితంబుగన్. 76

చ. 'రతిపతి యంపఱంపముల ♦ రంపునఁ గంపమునొంది నేను మున్
రతికయి వచ్చి మచ్చిక లో♦నర్చినఁ జేర్చినచర్చ 'నొప్పనే
ఋతుదివసంబు దప్పెఁగడ♦కేఁగు మటంటి విదేమి యిప్పు డీ
గతి బతిమాలె దెవ్వఁడవొ ♦ కల్లలుచెల్లవు పల్కు'నావుడున్. 77

తే. గీ. 'అలశతానంద[1]గురుఁడ గో♦త్రాధికారి
పరుల శతకోటియుక్తుల ♦ భంగపఱతు
నాత్మభూసన్నిధిని నీక♦రాంబుజంబుఁ
గాంక్షఁ బట్టితి నన్నేలుం♦గదె మృగాక్షి! 78

చ. అతివల జాతిచేష్టితక♦ళాస్పదమర్మవిభేద ఛేదియై
జతనగు జవ్వనంబు డిగ♦జాఱకమున్నె యథేష్టభోగముల్
ప్రతిదివసంబుఁ జెందకయె ♦ బాలిశుఁడైన జనుండు పిమ్మటన్
గతజలసేతుబంధనము ♦ గాఁ దలఁచున్ విషయోపభోగముల్. 79

కం. ఋతుకాలదినములైనన్
ఇతరదినములైన మఱియు ♦ నేదినమైనన్
వితసేయక రతికేళీ
ప్రతియగుకృతికఘము రాదు♦ వనితా'యనుడున్. 80

పా. 1. గురుఁడు

కం. శ్లేషార్థముఁ దెలిసి నిజా
శ్లేషార్థము వచ్చె నలశచీపతి యనుచున్
యోషారత్నంబు తదా
భాషణకౌతూహలాను ♦ భావాన్వితయై. 81

ఉ. 'నాపయి నింత ప్రేమ ముని♦నాథున కెన్నఁడుఁగానఁ గావునన్
నాపతి వీవుగావు కుహ♦నాకృతి వెవ్వఁడవో యెఱుంగ నీ
రూపముఁ జూప కూఱక మ♦రుల్గొని బల్మి యొనర్చితేని నే
నైఁప నిజంబు పల్కు మిఁకఁ ♦ జల్లకు వచ్చియు ముంత దాఁతురే?'' 82

చ. అనుటయు జాఖవామినుకు♦టంచులదుప్పటి వల్లెవాటుతో
ననుపమ తారహారకట♦కాంగదముఖ్యవిభూషణాళితో
ఘన ఘనసారసంకుమద ♦ కల్పకమాల్యకదంబకంబుతోఁ
గనఁదగియెన్ శచీవిభుఁడు ♦ కంతువసంతగతిన్ నిజాకృతిన్. 83

ఉ. ఆలలితాంగి యాసురుచి♦రాంగునిఁ గన్గొనినంతఁ జెమ్మటల్
గీలుకొనంగ మేనుబుల♦కించ నకించనధైర్యయై మదిన్
జాలియు బాళిఁ దత్తరము ♦ నానఁగ నానఁగ నా నగారి ను
న్మీలదపాంగనీల నలి♦నీదళరాజినిఁ బూజ చేయుచున్. 84

ఉ. దేవ, శచీమనోరమణ, ♦ దేవర వచ్చినదేమి?

నీదు శో

భావిభవంబుఁజూడ;

వన♦వాసినికేమిటి చెల్వొ?

రన్న మే

తావున నున్న నేమి?

వని♦తానవమన్మథ, నాపయిన్గృపో

ద్భావననానతిచ్చెదవు!

♦భావజునాన నిజంబుపల్కితిన్. 85

కం. ''నామగనివేషభావల
నేమిటికి ధరించివచ్చి ♦ తెలుఁగంజెపుమా''

“నీమగనిరూప మాటకు
పై మాటలు నడపవలదె ♦ పంకజగంధీ!” 86

కం. “తగవా యిటువలెఁ బల్కఁగ
మగనాలను నేను భువన♦మాన్యుఁడ వీవున్
నగరాజదమన, నిన్నున్
నగరా యిట్లయిన సురలు ♦ నగరావళులన్. 87

కం. అని పలికి యతఁడు గులుకున్
నునుసిగ్గును రాగరసము♦నూల్కొనుచూడ్కిన్
గనుఁగొనుచు నవలఁ బోవఁగఁ
జని యడ్డముసొచ్చి పాక♦శాసనుఁ డనియెన్. 88

చ. “నిలు నిలు మోలతాంగి, కరు♦ణించవె చంపకగంధి, సిగ్గటే
చిలుకలకొల్కి, యంజకవె ♦ చిత్తజుపూవులముల్కి, నీపయిన్
వలచితినే మృగాక్షి, పెర♦వాఁడనటే శుకవాణి, యేనిఁకన్
నిలువఁగలేనె చాన, నను ♦ నీదగుబంటుగ నేలవే చెలీ! 89

శా. నామీఁదన్ దయసేయవే పలుకుపం♦తంబేల వే యేలవే
మోమోటం బొకయింతలేక సకీ, నీ ♦ మోమైనను జూపవే
నీమోవించుక నొక్క నీయఁగదవే ♦ నీపక్కకున్ జేర్పవే
యేమై **నాపలుకాదరించు** వెత నే ♦ నెందాఁక సైరింపుదున్.” 90

కం. అనుచున్ బలరిపుఁడంతటఁ
జనవును బలిమియును నెనరు♦సైఁగలుఁ దోఁపన్
దనకరముల వనితామణి
చనుమొనలకు వేగఁ జాచఁ ♦ జాన యిటాడెన్. 91

చ. “సరసము చేయరాకు నును ♦జన్నులపైఁ జెయి వేయఁబోకు ని
ల్వారమని నల్వురున్ వినుకు♦లన్ గడునిందలు గట్టి యెందుకున్
వెలివకయాడుకొందు రవి♦వేకమునన్ వల దేల వాదు ని
ర్జరపతి! చాలుఁజాలు ముని♦రాజు వినన్ మఱి [illegible] 92

చ. "మునిపతి కోపగించినను ♦ మోసమటంటివి మోసమేలనో
వనిత, యతండు నిష్కపటి ♦ వాహిని కేఁగెను దానమాడ నీ
మనసు కరంగఁగావలెను ♦ మక్కువతో ననుఁ గౌఁగిలించి నీ
ఘనగళశబ్దమంత్రములఁ ♦ గాయజభూతముఁ దోలఁగావలెన్. 93

ఉ. దూరపుఁగొండలున్ నునుపు ♦ దోఁచునటన్నది నిక్కమాయె నో
వారిజగంధి, నీమనసు ♦ వచ్చునటంచని వచ్చినాఁడ ని
స్సారము చేయఁగాఁ దగదు ♦ చక్కన గా దిది లేనిపోని యీ
బీరములేల నాదుమన♦వి న్వినవే ఘనవేణికామణీ! 94

ఉ. చేర్పుము కౌఁగిటన్ వడిని ♦ జిక్కులు బెట్టకు కంతుకాక చ
ల్లార్పఁగ మోవిపానకము ♦ లానఁగ ని మ్మిదివేళ శయ్యకుం
దార్పుము జాగు సేయకవె ♦ తామరసాక్షి మరుండుసాక్షి కం
దర్పుని మందిరంబునకు ♦ దండము దండము మాటి మాటికిన్. 95

చ. సతతము నీగుణంబులను ♦ జక్కఁదనంబును విందుఁగందు సం
గతిగ ననంగ సంగర ము♦ఖంబునఁ గోరిక దీర్పవంచు నే
మతిని దలంచి నీకడకు ♦ మానిని, వచ్చితి కాదటంటివా
యతనుని యాన నీమగని ♦ యాన మతిన్మతి యాన నాపయిన్. 96

సీ. కొమ్మ, నీ కమ్మని ♦ కెమ్మోవి యీయవే
యమృతంబుఁ గ్రోలిన ♦ యరుచి దీఱ
కలికి, నీచను గుబ్బ♦కవఁ జేరనీయవే
కనకాద్రిపై నున్న ♦ కసటుదీఱ
సుదతి, నీకౌఁగిటఁ ♦ గదియింపవే కల్ప
సుమతల్పమున నున్న ♦ సొలపు దీఱ
వనిత, నీతొడజగ్గుఁ ♦ గనుఁగొన నీయవే
రంభతో నెనసిన ♦ రట్టుదీర

తే. గీ. మస్తుమీఱిన సురహస్తి ♦ మస్తకంబుఁ
గుస్తరించిన మామక♦హస్తములకు

హాయిగా నీ నితంబంబు ♦ లంటనియవె
కంటు నామీఁద నేల వా♦ల్గంటి,నీకు.' 97

ఉ. కురులకు వందనంబు తెలి♦గోముముఖంబునకున్ జొహారు నీ
యరుదగు కంబుకంఠమున ♦ కంజలి నీ కుచకుంభపాళికిన్
కరములు మోడ్చెదన్ బెళుకు ♦ కౌనుకు మ్రొక్కెద పంచబాణ మం
దిరమునకున్ సతీమణీ! ప♦దింబదిగా పదివేల దండముల్. 98

కం. అని చెలిపాదంబులపై
ఘనచింతామణిసురత్న ♦ కనక కిరీటం
బును మోపి లేవకుండిన
వనజానన సిగ్గువలపు ♦ వడ్డికిఁబొఱిఁ. 99

కం. "దేవుఁడ వేలినసామివి
పోవయ్యా! నీవు నాకు♦మ్రొక్కఁగఁ దగునా
లేవు"మని గుబ్బచనుమొన
లా విభు నెదసోఁక నెత్తె ♦ నంగన ప్రేమన్. 100

ఉ. ఎత్తిన పట్టుపీడక సు♦రేంద్రుఁడు తత్కుచకుంభపాళిపై
నత్తమిలన్ దురంత విర♦హార్ణవపూరము నీదుకై వడిన్
హత్తి రసాలసాలమున ♦ నల్లెడు మల్లియతీవకై వడిన్
గుత్తపుగుబ్బలాడి చను♦గుత్తులఁ దత్తను వొత్తె సొక్కుచున్. 101

ఉ. అంతటఁ గొంతసేపటికి ♦ నంగన సిబ్బెపుఁ గుబ్బఁ గ్రుమ్మినన్
స్వాంతము జల్లనంగ బల♦శాసనుఁ డానను మోవియాన నొ
క్కింత మొగంబు ద్రిప్పి "పడ♦కింటికి రమ్మట కొన్ని సమ్మతుల్
కాంతుఁడ, నీ వొసంగినను ♦ గాని యొడంబడ" నంచుఁ బల్కుచున్.

తే. గీ. చెట్టపట్టుక తనదు పూ♦సెజ్జకడకు
వల్లభునిఁ దోడుకొని పోయి ♦ వలపు మెఱయఁ
దొడను దొడఁజేర్చి కూర్చుండి ♦ తోయజాక్షి
తోయజాక్షీణ రసధార ♦ దొలుకఁ బలికె. 103

సీ. 'మెఱుఁగువాతెఱ నొక్క♦కుర యెంగిలయ్యాని'
'యమృతాని కెంగిలి ♦ యనఁగనేమొ!'
'సుద్దిగ నున్నాను ♦ వద్దుర మైవ్రాల'
'సతివ, బంగారాని ♦ కంటుగలదె?'
'గుబ్బచన్నుల నంట♦కుర యొక్కప్రొద్దురా'
'చెయ్యంటకయగోటఁ ♦ జెనకరాదె'
'కొఱికిన మడుపువ♦ద్దుర నేఁడు నోమురా'
'తరుణి, యైనను నీవె ♦ కొఱికియీవె'

తే. గీ. 'వ్రతము కలయిక కారాదు ♦ వాదులేల'
'కలయకయె కళలయిక్కువల్ ♦ తెలిసి నొక్కి
దక్కి దక్కింతు నే నిన్నుఁ ♦ దరుణి! యనఁగ'
నిగ్గుమొగమునఁ గళదేర ♦ నెలఁతయనిమె. 104

సీ. 'నేను నీచెక్కుల ♦ నెలవంక లుంతును
నీవు నాచన్నుల ♦ నిలుపరాదు
నేను నీ కెమ్మోవి ♦ నెఱిగంటుసేయుదు
నీవు నామోవి కం♦దించరాదు
నేను నీకురు లెల్ల♦నెఱఁ జిక్కువఱుపుదు
నీవు నాకొప్పుఁబ ♦ ట్టీడ్వరాదు
నేను నీగళమున ♦ మృగనాభి నలఁదుదు
నీవు నానెమ్మేన ♦ నించరాదు

తే. గీ. గుటగుటల మీఱిగడిదేఱి ♦ కూకిపల్కు
లీవు నేనునుఁ బల్కరా ♦ దిట్లు నమ్మ
తైన వచ్చెద నీవు ర♦మ్మనినకడకు
వివిధశృంగారరసలోల ♦ విబుధపాల!' 105

చ. అనుటయు నల్లనవ్వి విబు♦ధాధిపుఁ 'డట్లనె నౌనుగాక యం
చన గురికట్టునిల్చునటె ♦ యంగజుకేళి' నటంచుఁజేర్చె న

కన్న ననబోఁడి చన్మొనలఁ గ్రుమ్మె సురేంద్రుఁడు మోవియానెఁ గం
జనయన చెక్కుఁ గీలెను గచాకచిఁ బోరిరి వార లిర్వురున్. 106

వ. ఇట్లు మదనకద నారంభ సముజ్జృంభమాణమనోభిలాషల నయ్యహల్యాసుందరీ పురందరు లమందానందకర చందనాది కస్తూరికా పరిమళ ద్రవ్యంబులకు సొమ్మసిల్లియుండి రప్పు డమ్మందయాన బృందారక బృందవందిత పదారవిందుడగు నా సంక్రందనునింగలయు మోహావేశంబునం బట్టరానిగుబ్బునం జిట్టాడుచు మట్టుమీఱి యతండు కౌఁగిటం జేర్చినం జేర్పనీయక యబ్బురఁపు గబ్బి సిబ్బెంపుగుబ్బల నిబ్బరంబునన్ జెయిసోఁకిన సోఁకనీయక కటికిచీఁకటికప్పులన్ గుప్పునన్ గప్పుకొప్పు నిమిరినన్ నిమురనీయక మిక్కిలి యెక్కువయైన చక్కని చెక్కు గీటినం గీటనీయక మధుర సుధారసధారాధురంధరంబైన బింబాధరంబు గ్రోలినం గ్రోలనీయక కుందనపుటందంపుగెంటెనపూవునుం గుంటుపఱుచు తుంటవింటి పాదుసాహి దివాణంబు నంటిన నంటనీయక మెండొడ్డుకొని యేమఱించి యొయ్యనొయ్యన విరులశయ్యకుఁ జేర్చి లాలించి కౌఁగిలించి యదలించి బాహాబాహిఁ గచాకచిం బెనంగి యుల్లందులకుం గమకించి నీవి వదలించి చివురు సవురు జవురు మోవితేనెలఁ గ్రోలి పైకొని కోకిలచందంబున శ్రవణానందంబుగా గుటగుటం బలుకుచు "మేలు,బళీ, హశాసు, శాబాస"ని మెచ్చి యొకరొకరిమేను లప్పళించి వింతవింత పిలుపులం బిలుచుచుఁ గెందామరలం బోలు కందామరల నరమోడ్పులు గావించుచు మన్మథబ్రహ్మానందంబునుం బొంది మఱియును, 107

శా. 'ఔనే ముద్దులగుమ్మ, చూచి తవునే యందంపుఁబూరెమ్మ, మే
లౌనే చక్కఁదనాలయిక్క, యదెమే లబ్జాస్యచేథక్క, యౌ
డౌనే యింతులమేలుబంతి, భళి శాస్త్రానే కళల్ దొంతి, మి
న్నానే' యంచు మఱిన్ బురందరుఁ డహల్యాభామ నీక్షించుచున్.

సీ. 'ఎన్నఁడు నేర్చితే యింతులమేల్బంతి,
పారావతారావపాటవంబు

యెపు డభ్యసించితే ♦ యిందుబింబానన,
వివిధచుంబనకళా♦విభ్రమంబు
యెచ్చోట నేర్చితే ♦ యేణీవిలోచన,
నఖరాంక విన్యాస♦నైపుణంబు
యేనాఁ డెఱింగితే ♦ చీనిచక్కెరబొమ్మ,
పంచబాణాహవ♦ప్రౌఢిమంబు

తే. గీ. మూలనున్నట్టి జడదారి♦ముద్దరాల
వెన్నిచిన్నెలు నేర్చితే ♦ యెమ్మెలాడి,
మేలు మేలని కాంతుఁడు ♦ మెచ్చి పొగడ
వింతవింతఁగ మఱియును ♦ సంతసమున. 109

సీ. వెనుదీయకుమటంచు ♦ వెడవిల్లుఁ డాడించు
జాటిపోలికఁ గీలు♦జడ చలింప
స్మరసంగరంబునఁ ♦ గురియు పూవులవాన
తెఱఁగున సరులము♦త్తెములు రాల
మరుఁడను జగజెట్టి ♦ బిరుదువీణెలమాడ్కి
గళరవంబున జమ♦త్కార మెసఁగఁ
జిత్తజరాజ్యాభి♦షేకాంబువుల మాడ్కి
జల్లుగాఁ జెమట చి♦త్తళ్లు గురియ

తే. గీ. మదన పరదేవతాధ్యాన♦మహితనిష్ఠఁ
బోలి యఱమోడ్పుఁగనుదోయి ♦ పొలుపు మీఱ
నంబుజేక్షణ పురుషాయి♦తంబు సలిపె
నెలమి నమరావతీంద్రుఁ దే♦వేంద్రుఁగూడి. 110

వ. అప్పుడు, 111

ఉ. భావము లొక్కటయ్యెను బ్ర♦పంచ మొకించుక తోఁచదాయె నే
నీ వనుభేదముల్ జనె య♦నిర్వచనీయ మఖండ మాత్మసా

ఢ్యావిదితంబు నవ్వియ మనంతమునా సుఖ ముప్పతిల్లె నిం
దీవరగంధికిన్ బతికి నిర్భర సౌరత మొంది పొందుచోన్. 112

సీ. చంద్రమండల సుధాసారమూరివయట్లు
చెమటచే నెమ్మోము చెలువుమీఱ
అంకుశక్షత మహాహస్తికుంభములన
గోటిపోటులఁ జిన్నిగుబ్బ లెసఁగ
మగతేఁటి వ్రాలిన మంకెన విరిలీలఁ
గావిమోవినిఁబంటికాటు తనర
గాలికిఁ గదలెడు కదళిక రీతిగా
గడగడమని తొడల్ వడఁకుచుండ

తే. గీ. జాళువాగట్టుమీఁదను వ్రాలినట్టి
నీలమేఘంబు చొప్పున నెరులు కటిని
వ్రాల సురతాంతమున లేచి లీల నిలిచె
నింపున నహల్య యవ్వేళ నింద్రుఁ దెసను. 113

ఉ. వేకువజాము దోఁచె నళిబృందగరుద్భవవాతసంహతి
స్తోకదళద్దళత్ స్ఫురితతోయరుహప్రసరన్మరందధా
రాకలితోదకద్విగుణితాంచదభంగతరంగభంగి ప
ద్మాకరశీకరాంతరవిహార ముదారసమీర మంతటన్. 114

సీ. మరుసాముకండెముల్ గిరికొన్నతొడలతోఁ
దడబాటు చెందిన నడలతోడ
గుబ్బచన్నులను జిక్కులు వడ్డ సరులతో
నెరికొప్పునను జాఱు విరులతోడ
గజిబిజి పలుగంటిగమి కావిమోవితో
నెఱిఁ దప్పి వదలిన నీవితోడఁ
గెంపారు నెలవంకగుంపులచెక్కుతో
సోగకన్నుల నిద్రసొక్కుతోడ

తే. గీ. మిగులఁ జెదరినయలకల ♦ మెయిపులకల
కెలఁకు లరయుచుఁ జిలుకల♦కొలికి యపుడు
దురుసునడలను గేళిమం♦దిరము వెడలె
నలరువిలుకాని మదహస్తి ♦ యనఁగ. 115

చ. వెలువడి యింతటంతటను ♦ వేగిరపాటున నొంటిపాటునన్
గలయఁగఁ జూచి చూచి శచి♦కాంతుని మెల్ల నహల్యపిల్చి బల్
మెలఁకువతోడుతన్ బనుప ♦ 'మీఁదటి బుద్ధి యిఁకేమి పల్కితే
వెలఁదిరొ, పోయివత్తునట♦వే దిటవే' యని యింద్రుఁ డిట్లనెన్. 116

మ. 'తరుణీ, యేమని పల్కుదున్ గమనవా♦ర్తల్ పల్కనోరాడదే
మఱి కాదంచని యెంచి పోదునన రా♦మా, నేఁడు కాళ్ళాడదే
సరసన్ నిల్చిన వచ్చు నీపతి యశే♦చ్ఛన్ నిల్వఁగాఁ గూడదే
కఱవాయెన్ గదె ముచ్చటల్ మనకు రా♦కల్ పోక లింకేడవే. 117

ఉ. నీవును నేను నొక్కయెడ ♦ నెమ్మది నెమ్మదిగూడి యుండుటల్
భావమునందు సైఁపకను ♦ పాపపుదైవత మిట్లుచేసె నే
నేవహిఁదాళఁజాలు దిఁక ♦ నెన్నఁడు మర్వకుమీ ననుం దయా
భావనచేత' నంచు సుర♦వర్యుఁడు వల్కిన కల్కి ప్రీతిగన్. 118

సీ. 'మోహనాకార, నీ ♦ మోముఁ జూచినఁజాలు
సొబగైన చందురుఁ ♦ జూడనేల?
మదనావతార, నీ♦పెదవియానినఁ జాలుఁ
గండచక్కెరపాన♦కం బదేల?
సరస, నీనెమ్మేని♦చాయ సోఁకినఁజాలుఁ
గనకాభిషేకంబు ♦ కాంక్షలేల?
శృంగారమూర్తి, నీ♦చెట్టఁబట్టినఁజాలు
నరిదితామరఁ గేల ♦ నంటనేల?

తే. గీ. కళల ననుఁ జాల మెప్పించి ♦ కౌఁగిలించి
నీవి వదలించి కదియించి ♦ నేర్పు మించి

రతులఁ దేలించి మదనసా♦మ్రాజ్యమేలు
నేలికను నిన్ను నెడబాయఁ ♦ జాల' ననుచు. 119

చ. సరసిజపాళిఁ దుమ్మెదలు ♦ చాలుగ నిల్చినరీతి దేవరాట్
కరకమలంబులన్ దనదు ♦ కన్నులఁ గాటుక రేక దాకఁగా
హారు వమరంగ నొత్తుకొని ♦ యంగన కన్నుల నీరునించి 'యీ
విరహము నెట్లుద్రోతుఁ దగ♦వే యెడబాయుట' లంచుఁ బల్కఁగన్.

చ. 'కలకంఠీమణి, పోయివచ్చెదఁ గటా♦క్షం బుంచు నామీఁద ని
న్నెలమిన్ నమ్మినవాఁడ'నంచు సురరా♦జెట్లాడినన్ మందహా
సలసద్వక్త్రము వాడఁ బ్రోడ మదిలో ♦ సంతాపమున్ గూడఁ జం
చలమై ధైర్యము వీడ నింద్రుఁగని వాం♦ఛాలోలితస్వాంతయై. 121

ఉ. 'నమ్మినదాన, నాతనువు♦నమ్మినదానను నీకు; నింక నే
నమ్మకచెల్ల, నన్ను విర♦హాగ్నికిఁ బాల్పడఁజేసి పోవుటల్
సమ్మతమాయెనా, వినువఁ ♦ జాలితివా, యెటులైన నిన్ను నేఁ
బొమ్మనఁజాలఁ, జాలినను ♦ బొందినిఁ బ్రాణము లుండనేర్చునే.' 122

చ. అని యిటువల్కి వల్కి బిగి♦యారఁగఁ గౌఁగిటఁ జేర్చిచేర్చి గ్ర
క్కున మధురాధరంబుచవిఁ ♦ గ్రోలుచుఁ గ్రోలుచుఁ బాకశాసనున్
బనుప నతండు మెల్లఁగను ♦ బ్రక్కలు చూచుచుఁ బోవుచుండఁగా
మునివరుఁడైన గౌతముని ♦ ముందఱ నింద్రుఁడు గానఁగాఁ దగెన్. 123

ఉ. కంటికి నిద్రసొక్కు మయిఁ♦గాడిన గాజులనొక్కు మోవిపై
నంటిన పంటిరక్కు సొగ♦సైనసిగన్ బలుచిక్కు గోటిచే
గెంటినముద్దుచెక్కు రహిఁ ♦ గీల్కొనియుండినవానిఁగా మదిన్
గంటున గౌతముండు తెర♦గంటిదొరం గని యాగ్రహంబునన్. 124

ఉ. చండకరాభుఁడైన ముని♦చంద్రుఁడు కోపముతోడ 'నోరి, యా
ఖండల, కండగర్వమునఁ ♦ గన్గానలేక మదీయకాంత ను
ద్దండత నాదువేషమునఁ ♦ దద్దయుఁ బొందితి వట్లుగాన నీ
వండవిహీనుఁడై తిరుగు' ♦ మంచని మించి శపించె నెంచకన్. 125

చ. ఇటు శపియించి గౌతమ ము♦నీంద్రుఁడు వేగ నిజాశ్రమస్థలిన్
గిటుకునఁ జేరి కోప మెదఁ ♦ గీల్కొన భార్యను బిల్వ నంతలో
దిటవెడలంగ నంగన మ♦దిన్ దడబాటు చెలంగ మౌనిచెం
గట వినయంబుతో నిలిచెఁ ♦ గాళ్లకు నీళ్లను గొంచు గొబ్బునన్.126

ఉ. ఆతఱి నాలతాంగిని మ♦హాగ్రహదృష్టినిఁ జూచి 'యోసి, నీ
చేతిజలంబు లంటనిఁకఁ ♦ జెలునె యెంతటి జంతవే బలా
రాతిని గోరి కూడితివి ♦ రాతిరి జామునఁ గావునన్ బలా
రాతిశరీర మందు'మని ♦ రాజముఖిన్ సునఖిన్ శపింపఁగన్. 127

కం. గడగడ వడఁకుచుఁ దడఁబడి
వడఁతుక జడదారిచరణ ♦ పంకజములపైఁ
బడి 'శాప మెపుడు గడతున్.
నుడువు'మనన్ బలికెఁ గరుణ ♦ నూల్కొన మునియున్.

సీ. 'బలువైన రావణ♦ప్రముఖుల నమయింప
హరి జగద్విఖ్యాతి ♦ నతిశయించి
చెలువుగా దశరథ♦క్షితిభర్తకుదయించి
రామనామఖ్యాతి ♦ రహిని మించి
మునిమాట విని తాట♦కిని గీటణంగించి
యతని యాగము గాచి ♦ యతిశయించి
చతురుఁడై జనకరా♦జతనూజను వరించి
మహితకీర్తులుగాంచి ♦ విహితమెంచి
తే. గీ. మౌనివరుతోడ నివ్వన♦మార్గమునను
వరుస నీకమీఁద రాఁగల♦వాఁ డతండు
నిజ పదసరోజరేణుల ♦ నీదుశాప
మోచనము సేయఁగలఁ'డంచు ♦ మునియుఁబలికె.129

ఉ. అంతట నమ్మహాత్ముఁడు ని♦జాశ్రమవాటిఁ బరిత్యజించి దు
ర్దాంతదురంతకేసరివి♦తాన మహోగ్రవరాహ వాహజి

ద్దంతురదంతిపన్నగము ♦ దాపసబంధితవల్కశాటికా
త్యంతవిలాసభృన్నగము♦నౌ హిమవన్నగ 1మొందె నయ్యెడన్. 130

వ. అంతఁగొంతకాలంబునకు, నిక్ష్వాకువంశపయఃపారావార రాకాచంద్రుండగు దశరథమహారాజేంద్రునకు, దేదీప్యమాన మార్తాండమండల సమధాముండును, వైరికాంతార ప్రళయకాలదావానల ప్రభాసముద్ధాముండును, అనంతకళ్యాణగుణాభిరాముండును నై శ్రీరాముండు విష్ణుమూర్తి పూర్ణావతారంబున జనియించి, దినదిన ప్రవర్ధమానుండై యుండు నవసరంబునఁ దనుప్రభావిజితమిత్రుండగు విశ్వామిత్రుండు చనుదెంచి, దశరథానుమతంబున, విమతఖండనశౌండ భుజదండ సంపాదిత కీర్తిసాంద్రుండైన శ్రీరామచంద్రుని సకలాఘౌఘనివారణసుముఖంబగు మఖంబుఁ గాచుటకై తోడ్కొనిపోవ, నమ్మహావీరుండు, సింహశరభశార్దూల ప్రముఖ నానావిధ మృగయూథశరణ్యంబగు నరణ్యంబుఁ బ్రవేశించి, బహువిధకామరూప నిరాఘాటసంచారితశృంగాటక యగు తాటకన్ వధియించి, నీచులగు సుబాహుమారీచుల నుక్కడంగించి, యమహానియాగంబుఁ గాచి నిరంతర ప్రబోధధానియగు జనకరాజ రాజధానింగుఱించి వచ్చునప్పుడు, పురోభాగంబున విజ్ఞానసూర్యప్రభానిరస్తతముని గౌతముని యాశ్రమంబుఁ గనుంగొని.

చ. 'మునివర, యేమి యీవనము ♦ ముచ్చటగాఁ దగియుండియున్ మృగా
జనకులహీనమై యిరిణ♦సన్నిభమై కనుపట్టె నేమకో
వినియెద' నంచు వేఁడు రఘు♦వీరునికిన్ గుశికాత్మజుండు ప
ల్కెను మది సంతసం బలర ♦ లిలఁ దదాశ్రమ వర్తమానముల్. 132

ఉ. 'భూతలమందు మౌనికుల♦ముఖ్యుఁడు గౌతముఁ డంచనన్ దపః
ఖ్యాతిని దీటులేదన జ♦గత్త్రియమందుఁ బ్రసిద్ధినందు న
య్యాతనియాశ్రమం బిది మ♦హాశ్రమవారణకారణంబు రా
మాతువుకాని యందు నొక ♦ చోద్యము హృద్య'మటంచుఁ బల్కుచున్.

పా. 1. మొందెఁ బొందుగన్

కం. ఆరాముని గౌతమముని
యారామస్థానవాటి♦కై పిల్చి చవా
ల్యారామశాపహృతికై
యారామగతిన్ మునీంద్రుఁ ♦ డచ్చటి కేఁగెన్. 134

కం. అందందుఁ జూచుకొనుచును
ముందఱ రఘురాముఁ డపుడు ♦ పోవుచునుండన్
కెందమ్మిఁ బోలుపాదము
లందలిరేణువులు ఱాతి ♦ నందినయంతన్.* 135

మ. మృదువై మెల్లన కొంతసేపటికి స♦ద్వృత్తంబుగా నౌచుఁ బెం
పొదవన్ గొంత కరంగి సోఁగయగుచున్ ♦ బొల్పొంది యారాయి చ
క్కఁదనం బేర్పడి మోహనాకృతి చెలం♦గన్ యౌవనశ్రీ తగన్
సుదతీరత్నముగాఁగ నిల్చెను మదిన్ ♦ జోద్యంబు వాటిల్లఁగన్. 136

చ. వినయముగాను మౌనియలి♦వేణియుదారపదారవిందముల్
కనుఁగొనుచున్ రఘూద్వహుఁడు ♦ గ్రక్కునఁ దాను నమస్కరించె నా
వనిత యొసంగు దీవనల ♦ వల్లను నుల్లము పల్లవింపఁగా
మునిమునిమీనముల్ కులుకు ♦ మోమున నవ్వు దొలంకుచుండఁగన్.

కం. ఆతఱిఁ గనుఁగొని బిరబిర
గౌతమముని యేఁగుదెంచి ♦ గౌరవమొప్పన్
నాతిసమీపముఁ జేరిన
యాతనిఁ గని రామచంద్రుఁ ♦ డానందమునన్. 138

*చెన్నపుర ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునఁగల D 386 నెంబరు వ్రాఁత ప్రతిలో గ్రంథ మింకమీద నీవిధమున ముగింపఁ బడినది.

కం. వనరాశిఁ జనించిన శ్రీ
వనజాక్షియొ యెదురుకొనిన ♦ వనదేవతయో
వనవసదావళిమించో
యని యెంచఁగ ఱాయిచెలువ♦యై చెలువగుచున్. 136

చ. **ముదము** మదిన్ బొసంగ "ముని♦పుంగవ, రాముఁడ నే" నటంచుఁ ద
త్పదయుగపాళికిన్ దనదు ♦ ఫాలము సోఁక నమస్కరించి యిం
పొదవఁగఁ జెంతఁజేరిన ర♦ఘూద్వహునిన్ ముని యాదరించి సం
పద లిగురొత్తఁ గౌశికుని ♦ పట్టు కనుంగొని పల్కెఁ బ్రేమతోన్. 139

సీ. "జంభారిమణి వృత్త♦సంభారదోస్తంభ
భూషణుం డకలంక♦భాషణుండు
భాషాపతి మహామ♦నీషావిశేషార్థ
ధారణుం డాప్తసా♦ధారణుండు
చండభానురుచి ప్ర♦చండకాండనిరస్త
తాటకుం డఖిలలో♦కాటకుండు
అధ్యాత్మవిద్యాని♦ధిధ్యాసవిధ్యాత్మ
భావనుం డఖిలైక♦పావనుండు
తే. గీ. భద్రనిర్ణిద్రుఁడగు రామ♦భద్రుఁ డస్మ
దీయ భద్రేభయానను ♦ దీనశరణ

సీ. మును దలమున్కలౌ ♦ మోహాంధకారంబు
వెనుక వీసినరీతి ♦ వేణి తనర
శాపరూప దినాంత♦చంద్రోదయము లీల
మొలకనవ్వుల ముద్దు♦మోము మెఱయ
బహుకాల పరిచితో♦పలత యంటిన మాడ్కి
కఠినవక్షోజయు♦గ్మంబు గులుక
తదదృశ్య భావంబు ♦ తవిలి పోవని ఠీవి
గడు సన్నమౌ వలె♦గౌను వడక
తే. గీ. క్షితిని లోహంబులను పైఁడి ♦ చేయు స్పర్శ
వేది నొగి రామపాదార♦వింద రజము
పూని శిల పైఁడి చేసిన ♦ నాన మించ
కాంత యై నిల్చె గౌతమ♦కాంతయపుడు. 137

చరణసరసిజ రేణులఁ ♦ బరమకరుణ
శాప మెడలింపఁ గంటివా ♦ తాపసేంద్ర!' 140

కం. అనిపలుకుచు గౌతమముని
తనచెంత మెలంగు రామ♦ధరణీశ్వరుతో
మనమున సంతసమందుచు
ననియెను సమ్మతముగాఁగ ♦ నపు డందఱికిన్. 141

సీ. 'బహుజన్మకర్మసం♦భవపాపజలరాశి
మరుభూమితలముగా ♦ మఱియఁజేయు

కం. తన మునుపటి వృత్తాంతము
మునిపతి వీరలకుఁ దెలుప♦ముప్పే యనుచున్
ఘనలజ్జానతముఖి యా
వనితకు రఘునందనుండు ♦ వందన మిడియెన్. 138

తే. గీ పెండ్లికొడుకవు గమ్మని♦ప్రేమ మీఱి
రామ దీవించి శ్రీ రఘు♦రామవిభునిఁ
బూజ గావించు చున్న న♦ద్భుతము గాఁగ
గౌతముఁడు వచ్చి యా రాముఁ ♦ గాంచి పొగడె. 139

(ఖడ్గబంధము)

కం. సౌరధరధీర రఘువర
పారదధర నీరజారి ♦ భవకీర్తిరమా
మారీచమదవిరామా
నీరదనిభకాయ రామ ♦ నృపతిలలామా! 140

ఉ. శ్రీరఘురామ నిన్ను నుతి ♦ సేయఁగ నెంతటివాఁడ నేను నీ
పేరు దలంచి నంత నతి ♦ భీకరదుష్కృతముల్ దొలంగు నీ
చారు పదాబ్జసంగతిని ♦ సంభవ యాట పవిత్ర గాదె భా
గీరథిలీల విభ్రమర♦కేళిని నంచు నహల్యఁ గైకొనెన్. 141

నజ్ఞానపటలఘో ♦ రాగాధకూపంబు
నెడలేక ప్రాడ్చి యే♦ర్పడఁగఁ జేయు
నమితదుర్మోహకృ♦త్రిమరత్నదీధితుల్
మరలపీయక క్రమ్మి ♦ మరుఁగుచేయు
నప్రాప్తితాపకృ♦త్త్ర్యసన దిక్కోణంబు ?
తెలియకుండువిధంబుఁ ♦ గలుగఁజేయు

తే. గీ. నబ్జసంభవముఖ నిఖి♦లామరాళి
మస్తకకిరీటవిన్యస్త ♦ మణిగణఘృణి
ఘటితభవదీయచరణ పం♦కజపరాగ
రాజి వర్ణింప నెవరిత♦రంబు రామ! 142

ఉ. ఖ్యాతిని నీదుపాదకమ♦లాంచితరేణురజంబుఁ దాల్చి ని
శ్చేతనమైన ఱాతి కొక ♦ చేతన మబ్బె నటన్న నట్టిచోఁ
జేతనవృత్తినున్నసుర ♦ సిద్ధులు సాధ్యులు మౌళిఁ దాల్చి యే
రీతిగ నుందురో తెలియ♦రెవ్వరు రామ,భవత్పదంబులన్.' 143

కం. ఇటు కొనియాడుచు నుండిన
జటిలుని వీడ్కొనుచు రామ♦చంద్రుఁడు మిథిలా
పుటభేదనమున కేఁగెను
తటకావడి కౌశికుండు ♦ తనతో రాఁగన్. 144

మ. దివి వర్షించె ప్రసూనవర్ష మపు డం♦డెల్ మ్రోయ నాడెన్ సుధా
శి వధూబృందము దివ్యదుందుభులు మ్రో♦సెన్.........
....
.... 142

తే. గీ. అంత సంతుష్టచిత్తుఁ డై ♦ యక్షపాదుఁ
డధిప కూకుదమయ్యె నీ ♦ యంఘ్రిపద్మ
మనుచు పొగడుచు కాంతఁదో♦డ్కొనుచుఁ జనియె
సంతసిల్లుచు మునికుల♦చంద్రుఁడపుడు. 143

ఉ. అంతటఁ బ్రేమ గౌతముఁ డ♦హల్యయు నుల్లము లుల్లసిల్లఁగాఁ
జింతలు దీఱ నొండొరులఁ ♦ జిత్తజుకేళికళావిలాసముల్
వింతలుగా ఘటించుచును ♦ వేడుకతోడుతఁ గూడియుండి యిం
తంతనరాని సౌఖ్యముల ♦ నందిరి ముచ్చటమీఱ నెప్పుడున్. 145

కం. ఈకథఁ జదివిన వినినన్
బ్రాకటముగ వ్రాయఁగనిన ♦ బహుసంపదలన్
గైకొను మనుచున్ వారికి
శ్రీకరుఁడగు రంగవిభుఁడు ♦ ప్రేమ నొసంగున్. 146

కం. అని శ్రీ వైశంపాయన
మునిముఖ్యుఁడు దెలుప విని ప్ర♦మోదాన్వితుఁడై
జనమేజయమహీపాలుఁడు
అనురాగము పొందు చుండె ♦ ననవరతంబున్. 144

ఉ. కౌస్తుభచారువక్ష సిత♦కంజదళాక్ష కళిందకన్యకా
నిస్తులనీలవర్ణ కమ♦నీయ చరాచరమాననీయ ప
ద్మా స్తనకుంకుమాంక నవ♦ మండన దానవదర్పఖండనా
కస్తురిరంగ రంగపుర♦కైరవపూర్ణకురంగలాంఛనా! 145

కం. కుందారవిందసుందర
మందారసుకీర్తిహార ♦ మహితవిహారా
వందారుజనాభీప్సిత
బృందారకరత్న సమర♦భిన్నసపత్నా! 146

మత్తకోకిల.

చంద్రపుష్కరిణీతటాంచల ♦ చార చారణసన్నుతా!
మంద్రనీరదమాలికాసుకు♦మార మారశతోపమా!
సాంద్ర సత్కరుణానవామృత♦సార సారసలోచనా!
ఇంద్రచంద్రదినేంద్రముఖ్య సు♦రేశ యీశవిభావితా! 147

[గద్యము—సమానమే.]

శా. కస్తూరీతిలకోజ్జ్వలస్మితముఖా ♦ కైవల్యలక్ష్మీసఖా
హస్తోదంచిత శంఖచక్రరుచిరా ♦ హస్తీంద్రరక్షాపరా
అస్తోకామృతవర్షివేణునినదా ♦ యానందలీలాస్పదా
త్రస్తాస్తోకజనాభయప్రదకరా ♦ ధారాధరశ్రీకరా! 147

కం. సారఘనసారనవకా
శ్మీరపటీరాంగరాగ♦శీతలతటరా
ధారమణీకుచదుర్గయు
గారోహవిహారలీల ♦ యదుకులబాలా! 148

మాలిని
దళితవిపులమాయా ♦ ద్రావిడామ్నాయగేయా
జలరుహదళనేత్రా ♦ సవ్యసాచీష్టమిత్రా
బలివిభవవిరామా ♦ భానువంశాబ్ధిసోమా
కలశజలధిశాయీ ♦ కామితార్థప్రదాయీ! 149

* గద్య *

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీ విజయరంగ చొక్కనాథ మహీ
నాథకరుణాకటాక్ష సంపాదిత గజతురంగ మాందోళికా ఛత్రి చామర
విజయఢోకాళ కాహాళ భూరిభేరీబిరుదధ్వజ ప్రముఖాఖిల
సంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖ మీనాక్షీనాయక
తనూభవ శ్రీమీనాక్షీదేవీ కటాక్ష
లబ్ధకవితాసాంప్రదాయక వేంకట
కృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన
యహల్యాసంక్రందనంబను
మహాప్రబంధంబునందుఁ
దృతీయాశ్వాసము.

సర్వంబును
సంపూర్ణము.

అనుబంధము:—౧

రాధికాసాంత్వనము.

[ఏకాశ్వాసము]

సముఖ

వేంకట కృష్ణప్ప నాయకుఁడు

శ్రీరస్తు

రాధికా సాంత్వనము

శ్రీ రాధామణిలోలా
ధారాధరనీలనీల ♦ దైత్యవిఫాలా
వారధిశయన సుశీలా
శ్రీరాజదురోవిశాల ♦ శ్రీగోపాలా.

ఉ. వెలయ నభీష్ట మిమ్మనుచు ♦ వేంకటకృష్ణనృపాల శేఖరుం
డిల రసికావతంసులకు ♦ హృద్యముగా మృదుమాధురీ రసా
కలిత చమత్క్రియాకలనఁ ♦ గల్పనగా రచియింపనొప్పు ని
శ్చలమగు రాధికారమణి ♦ సాంత్వనముం గృతి సల్పుమంచనెన్. 2

తే. గీ. అవధరింపుము స్వామి ది ♦ వ్యగుణభూమి
యని పరీక్షిన్మహారాజుఁ ♦ గని శుకుండు
వినయసంభ్రమ భయభక్తు ♦ లినుమడింప
నవలి వృత్తాంత మిట్లని ♦ యానతిచ్చె. 3

కం. ఇంపై వనరుహజావా
సంబై ద్విజరాజ వైశ్య ♦ జననివహంబై
డంబై తగు బహుబలసే
వ్యంబై ద్వారాపురంబు ♦ హరిధామంబై. 4

తే. గీ. అచట నెప్పుడు కాపుర ♦ మై వసించు
దేవదేవుఁడు శ్రీకృష్ణ ♦ దేవుఁ డగుచు
రాధికా సత్యభామలు ♦ రాజసమునఁ
బ్రేమఁ గొలువంగ జగదభి♦రాముఁ డగుచు. 5

తే. గీ. ఇట్టు లుండంగ నత్తవా ♦ రేఁగుదెంచి
దేవకీసుతు సత్యను ♦ భావమలరఁ
దోడుకొనిపోవ వారలఁ ♦ దోవఁ బనిచి
రాధ తన కేళికామందిరంబుఁ జేరి. 6

వ. చిలుకంగని. 7

కం. అచ్చట నడిచే వింతలు
ముచ్చట లెల్లయునుఁ దెలిసి ♦ ముద్దులుగులుకన్
అచ్యుతునిఁ దోడితెమ్మని
యచ్చిలుకనుఁ బనిచి రాధ ♦ యటమటపడఁగన్. 8

చ. చిలుకవజీరుఁడంతటను ♦ జిందరవందర సేతఁనంచు నా
చిలుకలకొల్కిపైఁ గదిసి ♦ చివ్వలికవ్వ లిడంగ జాతిపెన్
జిలక లకోరికోల లటు ♦ సెందను తుమ్మెదనారి మోఁయఁగాఁ
గలికి మెఱుంగుగుబ్బలను ♦ ఖంగు ఘుషీలు ఖచిక్కు రింగనన్. 9

కం. ఇట్లేసిన మది ఝల్లని
పట్లెల్లను సడలి రాధ ♦ భయ మందుచుఁ దా
నిట్లని పలుకఁ దొడంగెను
పుట్లంబై చుట్టు నుండు ♦ పొలఁతులతోడన్. 10

ఉ. శౌరినిఁ బిల్వగాఁ జనిన ♦ చక్కనికీర మదేల రాదు యే
దారినిఁ జన్నదో నడుమఁ ♦ దారెనొ చేరనొలేదొ గోపికా
జారునిఁ గానదో కనెనొ ♦ చక్కఁగ నావెత విన్నవించెనో
సారెకుఃలేక, శౌరి నుడి ♦ [1]చక్కెర యుక్కెర మెక్కి సొక్కెనో! 11

సీ. తడవుఁ జూచిన దృష్టి ♦ దాఁకునో యని వాని
నునుమోముఁ గనులారఁ ♦ గనఁగనైతి
గబ్బిగుబ్బలు సోఁకఁ ♦ గందునో యని వాని
ఱొమ్మునఁ గసిదీరఁ ♦ గుమ్మనైతి

పా 1. చక్కెరయిచ్చెనొ.

చలిగ నూచిన తేనె♦లోలుకునో యని వాని
యమృతంపు కెమ్మోవి ♦ నానసైతి
విడిబడి యేలిన ♦ బడలునో యని వాని
గదిసి నా మనసారఁ ♦ గలియనైతి

తే. గీ. నొచ్చునంచును చెక్కిలి ♦ నొక్కనైతి
నలఁగునని మేను కౌఁగిట ♦ నలమనైతి
నందసుతు ప్రేమ సత మని ♦ నమ్మియుంటి
నిప్పు డీకటి నడచు నం♦ చెఱుఁగ నైతి. 12

సీ. తాను నామోవాని ♦ తనమోవి బదులిచ్చి
'తెఱవ! నీదు ఋణంబు ♦ తీరె'నను
నేను పైకొనఁగానె ♦ తాను పైకొని యేలి
'చెలియ! మేలుకు మేలు ♦ జేసి'తనును
నేను జెక్కిలినొక్కఁ ♦ దాను జెక్కిలి నొక్కి
'యింతి! యీడుకునీడు ♦ యిదిగో'యనును
నేను ముద్దిడఁగానె ♦ తాను ముద్దిడుకొని
'మదిరాక్షి! బదులుకు ♦ బదులు'యనును

తే. గీ. గడియగడియకు నొక వింత♦గడన సేయు
వేళ వేళకు నొక్కొక్క ♦ లీల నుండు
పార మెఱుఁగని వద్దుల ♦ శౌరి చిన్నె
లెన్ని యెన్నని తలపోతు ♦ నెట్లు సేతు. 13

కం. ఆమేలిమి యాతాలిమి
యామేలిమి యావినోద ♦ మాగళరవముల్
ఆమాటలు నా నీటులు
యామీటులు నాటపాట ♦ లతనికె చెల్లుఁ. 14

సీ. మదదంతిపై నెక్కి ♦ మావటీఁ బిలువంగ
విచ్చలవిడిఁ జొచ్చి ♦ వచ్చునటుల

సాంబ్రాణితేజిపై ♦ సాహిణీల్ వోగడంగ
బట్టానుఁ జేపట్టి ♦ వచ్చునటుల
వేట లందమ్మున ♦ విచ్చుకత్తులవారు
మెచ్చఁగా దులదుల ♦ వచ్చునటుల
గిలుగుపావలు మెట్టి ♦ చెలికాండ్లు వెంటను
వారణంబునఁ బూని ♦ వచ్చునటుల
తే. గీ. బుడత లిరువంకఁ దెలిజేకు ♦ మడుపు లీయఁ
గొనుచుఁ బెండెముఘల్లుఘ♦ల్లనఁగ నాడు
పడకటిలు సేరఁగా శౌరి ♦ వచ్చు దారి
తోఁచునే గాని మఱి యేమి ♦ తోఁచ లేదు. 15
సీ. కురు లంటగా రాకు ♦ గుట్టువోయెడి నన
చీకాకుగాఁ దీసి ♦ చిక్కువఱచు
కెమ్మోవి నొక్కకు ♦ గేలిసేయుదురన
[1]కసిమీఱఁ బలుమొన ♦ గంటుసేయు
వలుదగుబ్బలు ముట్ట ♦ వలదు నవ్వేరన
క్రొత్తనెత్తురు గ్రిమ్మ ♦ గోరు లుంచు
నరగఁ బోవలెనింక ♦ బరులుసూచెదరన
ఝూములతరబళ్లు ♦ జాగుసేయు
తే. గీ. పలుకవద్దన్నఁ బావురా ♦ పలుకు పలుకు
అత్తనేగాని యనఁ బ్రీతి ♦ హత్తె నన్ను
నట్టి నా ప్రాణవిభుఁ బాసి ♦ యకట [2]మేన
జీవమునుఁ బోక [3]యిట్లుండె ♦ సిగ్గులేక. 16
సీ. విభునిఁ బాసితి వంచు ♦ విని సంతసం [4]బుండు
తోయజాక్షుల బొమ్మఁ ♦ ద్రొక్కునటుల
హామికె సుక్రైనా ♦ యంచుఁ దలాడించు
మించుబోణుల తల ♦ మెట్టినటుల

హరి రాధ నేలుట ◆ యది యొక కథయను
గొమ్మల నాలుకల్ ◆ గోసినటుల
పరగ నట్ల గనుఁగొని ◆ కనుగీటి నవ్వేడి
మోహనాంగుల కన్నుఁ ◆ బొడిచినటుల

తే. గీ. మాధవునిఁ జేరి సామి ర ◆ మ్మనుచుఁ జీరి
గెలివి యొనగూర్చి నిండు కౌఁ◆గిటను జేర్చి
దయలు దైవార యెడలేని ◆ తాపమార
మేలిమినిఁ గూడఁగలదె యీ ◆ మేని తోడ. 17

వ. అని యిటుల జవరాలు విరాళిం జెందు సమయంబున. 18

తే. గీ. హరు నుదుటి కంటిమంటల ◆ నంటబెదరి
తుల్లి రాతునుఁ బడవైచి ◆ మళ్ళివచ్చు
తియ్యవిలుకాని సాంబ్రాణి◆తేజి యనఁగ
గగనమార్గంబునను దోఁచెఁ ◆ గలికిచిలుక. 19

కం. ఇటు లేతెంచిన చిలుకన్
గుటిలాలక చూచి లేచి ◆ కులుకుచుఁ జిలుకా!
యిటు రమ్మ ర మ్మటంచన
దిటవున ముంజేత వాలె ◆ దీనత దోఁపన్. 20

తే. గీ. అటుల ముంజేతిపై వ్రాలు ◆ నట్టి ముద్దు
చిలుక నటు దువ్వి చిలుకల◆కొలికి పలికె
మోవి కంపింప ముక్కర◆ముత్య మదర
గప్పురపుతావి గుప్పునఁ ◆ గప్పుకొనఁగ. 21

ఉ. దేవకిచిన్నకుఱ్ఱ వసు◆దేవునికూన యశోదపట్టి నా
దేవుఁడు నందకందు బల◆దేవునితమ్ముఁడు గోపగోపికా
జీవనజీవనంబు యదు◆సింహము శౌరి కిరీటిబావ శ్రీ
దేవియనుంగుజోడు వస◆తిన్1వసియింపఁగఁ గంటె కీరమా. 22

పా. 1. వసతింపఁగఁ గంటె కీరమా.

సీ. చురుకుఁ జూచినఁ గందు ♦ సుకుమారు నెమ్మేను
విరహాజ్వరంబునఁ ♦ జొరవకుండ
నిట్టూర్పు లోర్వని ♦ నీలవర్ణుని పైని
సోమరి [1]వలిగాలి ♦ సోఁకకుండఁ
జనములుక్క [2]లారని ♦ శౌరివక్షంబున
విరిశరంబులు చాల ♦ నొరయకుండ
మణితముల్ వినలేని ♦ మాధవు వీనుల
మరు చాపటంకృతుల్ ♦ [3]నెరయకుండ

తే. గీ. నెన్నఁ డిటువంటి కడగండ్ల ♦ నెఱుఁగనట్టి
విభుఁడు వెన్నెలచిచ్చులో ♦ వేఁగకుండ
[4]మనల కెవ్వఁడు నాస్వామి ♦ మన సెఱింగి
సరసు నెనయునె కీరమా ♦ సత్యభామ. 23

తే. గీ. ఎంతవేఁడిన బదు లాడ ♦ వేమి చిలుక
కాలగతు లెట్టు లున్నవో ♦ గడచినామె
కాఁగలవి కాకమానవు ♦ గాక తెలుపు
చల్లఁ గొనవచ్చి ముంత దా♦చంగ నేల? 24

వ. అనిన విని చిలుక యిట్లనియె. 25

తే.గీ. అనినవిని చిల్క యుల్క పే♦రల్క చిల్క
పలికె నిట్లని చిలుకల♦కొలికి తోడ
నన్నుతలమిన్న విను మొన్న ♦ నన్ను నీవు
వనజనాభుని దోడి తె ♦ మ్మనఁగఁబోయి.* 26

కం. తెఱవా!యే మని చెప్పుదు
హరి యున్నగృహంబు చేరి ♦ యటఁ జూతుఁ గదా
సురతోద్యుక్తుల సత్యా
మురహరులన్ జూచి ఖేద♦మోదము లయ్యెన్. 27

పా. 1. వలిగాడ్పు పా. 2. లానని పా. 3. పరయకుండ
పా. 4. కనులఁగప్పక * ఈపద్యము పరిషత్ప్రతిలో లేదు

వ. అది యెట్లంటేని. 28

సీ. పన్నీరుమేరువల్ ♦ బాగాలతట్టలు
కలపంబుగిన్నెలు ♦ గందవొళ్లు
ముడిపూలపొట్లముల్ ♦ పునుఁగుకరాటముల్
జవ్వాదిగిండ్లు లా♦మ్రూరసంబు
అందంపుసొమ్ములు ♦ యత్తరుచెంబులు
కుంకుమపింగాళ్లు ♦ కుసుమతతులు
కపురంపుకోపులు ♦ కస్తూరివీణియల్
కట్టువర్గంబులు ♦ చుట్టుఁదనరు
తే. గీ. చలువచప్పరకోళ్ల మం♦చంబు లోనఁ
జెంపబిళ్లల తలగడల్ ♦ జెలఁగ దిండ్లు
బటువు [1]మెఱుఁగులుఁ గలపూల♦పాన్పుమీఁదఁ
దమకమున సత్య హరియునుఁ ♦ దగ పెనంగి. 29

సీ. కొసరుపల్కులఁ గమ్మి ♦ గోటికత్తులఁ జిమ్మి
కాశలోఁ జే వేసి ♦ కదియఁదీసి
కన్గొనల లాగించి ♦ కౌఁగిట బిగియించి
సరిబిత్తరుల నొత్తి ♦ సాగనెత్తి
కల్లంబునకు వచ్చి ♦ కలికి యానని మెచ్చి
మెఱుఁగుఁజెక్కులఁ గొట్టి ♦ కురులుబట్టి
తొడకంబములనాని ♦ తోపునూకులఁబూని
సందుఁజేసుక నొక్కి ♦ చాలదక్కి
తే. గీ. యదలుపులుఁ బాగడికలు నె♦య్యంపుతిట్లు
గళరవంబులు దుడుకులు ♦ చెలఁగ సత్య
మాధవుండును గడిదేరి ♦ మరునిసాముఁ
జేసి చెలరేగి నెఱహాయిఁ ♦ జెంది మఱియు. 30

పా. 1. టరుగులు

సీ. కిలకిలనవ్వులు ♦ గిలిగింతలును బంధ
భేదపురవములు ♦ వింతవగలు
పావురాపలుకులు ♦ వాతెఱనొక్కులు
చిరుఘుమూకారముల్ ♦ జిలుఁగుతిట్లు
దురుసు పైసరసముల్ ♦ దొంతరముద్దులు
బిగికౌఁగిలింతలు ♦ బేరజములు
కొనగోటిమీటులు ♦ కోరింపుఁబలుకులు
కొసరుకన్బొమముళ్లు ♦ కురుచసన్న
తే. గీ. లౌర సేబాసు మేలు భ♦ల్లారె ఖూబు
అహహా తడబడ కెడమీక ♦ యాయెనాయె
విడక విడువక నను మని ♦ నుమువు లపుడు
చెల్లఁబో యేమి సెప్పుదుఁ ♦ గొల్లకొల్ల. 31

కం. నానావిధభావాకర
మానసజాతంబు జాత ♦ మహిమార్ణవమై
కానికతరమై యాసుఖ
మానందబ్రహ్మ మైన ♦ హరి మెమఱచెన్. 32

చ. పరవశుఁడైన శౌరిఁ గని ♦ పంకజలోచన రాధికామణిన్
దొరఁగు మటంచు 1వేఁడుకొనెఁ ♦ ద్రోయక యాతఁ డొసంగె నమ్మికల్
పురుషుల కెట్టి సత్యములు ♦ పూనిక లేడవి పుణ్యమెద్ది నీ
మరు లిటు కొండలై పెరుగు ♦ మాత్రమె కాని కురంగలోచనా! 33
వ. అని యిట్లాడు చిలుకనుం జూచి. 34

శా. ఏమేమే వెర సింత లేకయె భళా ♦ హేమాంగి యిట్లాడెనా
యీమాటల్ విని మంచి దం చనియెనా ♦ యీధూర్తుఁడున్ మించె హా
రామా! యట్లనె కాని మంచిపని మే ♦ లాయెన్ మరేమాయె నా
భామారత్నము దానుఁ గూడి సుఖమై ♦ వర్ధిల్లినన్ జాలదే. 35

పా. 1. వేఁడుకొనఁ ద్రోయక

సీ. మఱచెనో నాచేత ♦ మణితోక్తు లన్నియు
బలుకనేర్చిన నాఁటి ♦ పల్కరింపు
ఎంచఁడో నాచేత ♦ నెల జంత్రిగాత్రింబు
లభ్యసించిననాఁటి ♦ యనుసరింపు
తలఁచఁడో నాచేత ♦ తగుదేశ్యగుజరాతి
వితమెఱింగిననాఁటి ♦ వేఁడికోళ్లు
వీడెనో నాచేత ♦ వెడవిల్తుశాస్త్రింబు
తెలియఁబూనిననాఁటి ♦ తెరవుమరవు

తే. గీ. గణన సేయఁడో మరుసాము ♦ [1]గవనములకుఁ
దాను నాచేతఁ బడిన బె♦ త్తంపు పెట్లు
పరులు గని కేరి నవ్వ ద♦బ్బర మురారి
మాయలకె పొంగె సత్యభా♦మా లతాంగి. 36

తే. గీ. నిన్నఁ గుప్పయు నేఁడాళ్లు ♦ నెలఁత తాను
కోరి మామీఁదనే చేసె ♦ కారుబారు
ముక్కుముచ్చలు మానక ♦ మునుపె బిరుదు
పిచ్చుకలతోఁ కొట్లాడ ♦ వచ్చినట్లు. 37

తే. గీ. మంచి పామును పాలోసి ♦ పెంచినట్లు
ఇంత తెలియని దాని నే ♦ నంతరించ
తాను పెంచిన పొట్టేలు ♦ తఱుమితఱుమి
నన్నఁబడు సామ్య మాయెనే ♦ చిన్నిచిలుక. 38

కం. అటుకులఁ దిన్నట్టైనా
కడుపునఁ గుట్టెత్తి నపుడు ♦ కానీ తానే
కడఁ జనునో వంటయింటను
నుడిఁ బడు కుందేలు జేసె ♦ చూడుము చిలుకా. 39

పా. 1. గదనములను

తే. గీ. పాల మెఱుంగని నిన్నటి ♦ పుళికెపడుచు
ఇంత సేసిన నే జేయ ♦ నెంతగాదు
వేలు వాచిన ఱోలంత ♦ వెలిగె ననిన
ఱోలు వాచిన నది యెంతఁ ♦ బోలుజెపుమ. 40

వ. అని మఱియుఁ జిలుకతో నిట్లనియె. 41

తే. గీ. నీవు చెప్పినమాట యొక్కింత యైనఁ
జెవినిఁ బెట్టక దానినే ♦ చేరదీసి
మానిసిని జేసినందుకు ♦ మగుడ నిపుడె
ఫలము తోడ్తోడఁ గైవశం ♦ బాయెఁ గదవె. 42

తే. గీ. తన్నుఁ గట్టను దారంబు ♦ తానె గొనిన
జాడ నిటు దెచ్చి గోపాలు♦తోడఁ గూర్చి
బాల దీనికిఁ జేసిన ♦ మేలి మెల్ల
బూడిదలొ చేయు హోమమై ♦ పోయెఁ గదవె. 43

ఆ. వె. చెలఁగి కాలి మెట్టు ♦ తల కెక్కు చందాన
నాదు క్రింది బుడుత ♦ నన్ను మించె
వెలయ గ్రుడ్డువచ్చి ♦ పిల్లను బెదరించె
నెంత త్రుళ్లనెద్దు ♦ గంతమోసు! 44

తే. గీ. కాని పదరకు మిఁకమీఁద ♦ దాని మోముఁ
గానవద్దని శౌరిని ♦ పట్టికట్టి
బింకములుకూల నరకాలఁ ♦ బెట్టి నేల
రాయకున్నను నాపేరు ♦ రాధకాదు. 45

తే. గీ. ఒదుఁగుచును నంగనాచియై ♦ యున్న దీనిఁ
దొలుత రుద్రాక్షపిల్లిగాఁ ♦ దెలియనైతిఁ
దేలు నిప్పులఁ బడకుండఁ ♦ గేల నెత్త
మీటకుండునె విసమెక్కి ♦ మిట్టిపడగ. 46

ఆ. వె. నక్క యురుల లోనఁ ♦ జిక్కుకొన్నవితావఁ
గోరి మనము జేసి♦కొన్న కథలు
పేగులోని తీఁట ♦ విధమాయె ననరాదు
అత్తకోక తొలఁగి ♦ నటులఁ జిలుక. 47

తే. గీ. అత్తవారింటి కప్పుడె ♦ హరిని బంపఁ
దనకు గోరంత యైనను ♦ మనసులేదు
నందుఁ డనుపఁగఁ గని మన♦మందుకెల్ల
[1]సుఙకి తడసేయరాదని ♦ యుంటి గాని. 48

వ. అని మఱియు. 49

సీ. ఆశుకవిత్వంబు ♦ లల్లితేనే సరా
చిత్రప్రబంధంబు ♦ చెప్ప వలదె
పదచాళిరాగముల్ ♦ పాడితేనే సరా
హితవొప్పవర్ణంబు ♦ లెత్త వలదె
గోటిచేతను వీణె ♦ మీటితేనే సరా
కొంచక రాల్ గరఁ♦గించ వలదె
అభినయ దేశ్యంబు ♦ లాడితేనే సరా
యెత్తిన బిరుదు చె♦ల్లింప వలదె

తే. గీ. వింతవింతగఁ గలసిన ♦ నంత సరియ
యెమ్మెకాని మనోభావ ♦ మెఱుఁగవలదె
యేమినేరని మొన్నటి ♦ యింత మొటికె
నన్ను విడనాడఁ గోరెఁగా ♦ చిన్నిచిలుక! 50

కం. అన విని శుక మిట్లనియెఁ
వనితా యేమందుందాని ♦ [2]వగలో తెవులో
మినుకో గెలివో తెలివో
విను వెన్నుకుఁ బండ్లు వచ్చు ♦ వితమాయెఁ గదే. 51

పా. 1. సుఙికి. పా. 2. త్రుళ్లో.

తే. గీ. చూపులోపల నొకవింత ♦ చూపుతళుకు
నడుపులందుల నొకవింత ♦ నడుపుబెళుకు
యుండుయునికిని నొకవింత ♦ నుండుకులుకు
వచ్చెఁ గదవమ్మ [1]సత్యభా♦మకును నేఁడు. 52

తే. గీ. లేని పట్టింపు లెల్లను ♦ బూని చాన
నేను యెదురైన నింతైనఁ ♦ గాని చూడ
దల్పునకుఁ గల్మి వచ్చిన ♦ నర్ధరాత్రి
గొడుగుఁ దెమ్మన్న కతగాను ♦ కోమలాంగి! 53

వ. అను కీరవాణి కష్టంబువచ్చి మధురవాణి యగు నొక్కవిరిబోణి
మధుపవాణి యగు దొరసానినిం జూచి నెఱజాణతనంబునం దలయూచి
చే సాచి సమయోచితంబుగా నిట్లనియె. 54

కం. నిన్నెఱుఁగు నెదురు నెఱుఁగును
దన్నుం దనమట్టు నెఱుఁగు ♦ దామోదరుఁడా
కన్నియకై నిను వీడె న
టన్నన్ మఱి శౌరినగరె ♦ యహహా జనముల్. 55

ఆ. వె. తగరు కొండమీఁదఁ ♦ దాఁకఁ గోరినదారి
నెదురుఁ దన్నుఁ దెలియ ♦ కింతవలికె
నింతమీను వచ్చి ♦ యంతమీనును మ్రింగె
[2]నటులు సేయకున్న ♦ నళుకరమ్మ. 56

ఆ. వె. కుట్టఁదేలు కుట్ట♦కున్నఁ [3]గుమ్మరపుర్వు
తోసి రా జటంచుఁ ♦ జేసె చెలియ
దాని వేలుదీసి ♦ దాని కన్ బొడచిన
నటులు సేయకున్న ♦ నళుకరమ్మ. 57

పా. 1. మనయిళావనిత కిపుడు. పా. 2 నువిద బుద్ధి వెనుక నుండుఁగాదె.
3. పా. గుమ్మరబూచి

కం. మును నీ విచ్చిన చనువున
నిను నిట్టులు తూలనాడె ♦ నేనిఁక వినుమా
తన యింటి దీప మంచని
కని ముద్దులు వెట్ట మూతి ♦ కాలకపోనే? 58

కం. నిన్నుండి మానిసై తా
నిన్నే వెలిసేయఁబూనె ♦ నెలఁత భళారే
కొన్నంగడివోనే విను
మన్నాడే మారుబేర ♦ మానే చెలియా! 59

ఆ. వె మాయదారి మాట ♦ మది నిజంబని యెంచి
పొలఁతి నమ్మి నాన ♦ వోసుకొనియెఁ
దగిలినాను తగులుఁ ♦ దప్పినఁ దప్పును
నాతి వెఱ్ఱివాని ♦ చేతి రాయి. 60

తే. గీ. పడఁతి మును దెల్పెగా పదిం ♦ బదియుగాను
దాని వినయంబు పోకిళ్లుఁ ♦ దగ నెఱింగి
మానిసిని జేయ వలువదు ♦ దీనిఁ జేర్చి
తెలియ నిది మేఁకవన్నియ ♦ పులి యటంచు. 61

వ. అనిన విని రాధ యిట్లనియె. 62

తే. గీ. దాని నింతయు ననవేల ♦ తగవుమాలి
తప్పు తంటల కొడఁబడు ♦ దానవారి
ననవలయుఁ గాని [1]తిననిండు ♦ దొనకుఁ దీసి
యేయువాఁ డేయ నంబేమి ♦ సేయునమ్మ. 63

కం. కలలో నైననుఁ బాయక
కలకాలం బున్న విభుఁడు ♦ కసుగాయకునై
పలుచనఁ జేసె నటన్నను
జెలియా! మగవారి నమ్మఁ ♦ జెడ్డదిసుమ్మీ! 64

పా. 1. తెగనిండ

కం. నెరతనముడిఁ గింటింటను
దిరుగుచు బతిమాలు హారికిఁ ♦ దెఱవలు గరవా
తిరిపెం బెత్తెడు వానికిఁ
బెరుగుం గూ డేమిబోఁతి ♦ పృథుబింబాస్యా! 65

తే. గీ. నందసుతుఁడు మున్ను ♦ నామీఁది ప్రేమచే
నొకటిసేయఁ[1]బూని ♦ యొకటి సేయు
న త్తమీఁద కన్ను ♦ లంగడిలో చేతు
లాయె ననుచుఁ దెలియ ♦ లరసి నవ్వ. 66

సీ. కీరవాణులచేతఁ ♦ గిల్లాకు పంపితే
శిరసావహించునో ♦ సరసిజాక్షి!
నాతి యెవ్వతెయైన ♦ నా మేలువేఁడిన
గను లెట్లుసేయునో ♦ కంబుకంఠి!
యిల నాదుకోసమై ♦ యెట్టివారలనైనఁ
[2]దెగజూడఁ దలఁచునో ♦ చిగురుఁబోణి!
యేఁజూచిచూడక ♦ యే మాట లాడిన
మాటాడ నెంచునో ♦ మందగమన!

తే. గీ. తడవు పైకొని [3]వీరర♦తంబు సలుపఁ
జూచి సైరింపజాలఁడో ♦ సుందరాంగి
యట్టి శౌరిట్లు కడగండ్లు ♦ బెట్టె నవినఁ
దిరుగ బ్రతుకంగవలెనఁటే ♦ తెలుపు [4]మగువ!! 67

సీ. ఇటులుండువారల ♦ కెడయికల్ వచ్చినఁ
దనువులు నిలుచునా ♦ యనినమాట
నినుఁ బాసి [5]యడివార♦లను విలోకించినా
కనుతాళియుండలే ♦ దనినమాట

పా. 1. బోయి 2. పా. దెగనాడ 3. పా. వీరాయితంబు పా.4. మకట.
పా. 5. యెట్టివా♦రిని విలోకించినా.

◆◆◆

నీ పొత్తు మాని నే ♦ నెట భుజియించిన
యాహార మింపుగా ♦ దనినమాట
యలుకచే నీవు యా♦వలిమోముఁ జేయ నా
కనులకు నిదుర రా♦దనినమాట

తే. గీ. కరుణ దైవార బిగియారఁ ♦ గౌఁగిలించి
మానినీమణి వేయిజ♦న్మాల కైన
వినుము నీమేలు మరువలే ♦ ననినమాట
మఱచెనో శౌరి తగ సత్య ♦ మాయ మీఱి. 68

కం. అను వనితామణి పలుకులు
విని కీరం బిట్టులనియె ♦ విమలాంగి! వినే
వనజాక్షుని విధ మెఱుఁగవె
కని తెల్పిన భారతంబు ♦ కథలై పరఁగుత్. 69

తే. గీ. దొరక నటువంటి రత్నంబు ♦ దొరకినటుల
బొమ్మనవె కాని దించఁడే ♦ యెమ్మెనైనఁ
గౌఁగిలెడలిన ప్రాణముల్ ♦ గదలుననుచు
కట్టి కాచుక యున్నాఁడు ♦ కదలనీఁడు. 70

తే. గీ. మగువ యిదిగాక యిఁకనొక ♦ మాటగలదు
వినుము వలపుల దొరసాని ♦ యనెడుపేరు
దాని కిచ్చెను నినుఁబిల్వఁ ♦ బో నసంగ
నెటుల నో రాడెనో శౌరి ♦ కెఱుఁగనమ్మ. 71

వ. అనవిని చిలుకం జూచి రాధ యిట్లనియె. 72

తే. గీ. ఎల్లవారికి శకునంబు♦నెఱుఁగఁబల్కి
బల్లి తాఁ బోయి తొట్టిలోఁ ♦ బడినరీతి
నొకరి నననేల మోసపో ♦ తిఁక నదేల
వెనకఁ జింతించుటెల్లను ♦ వెఱ్ఱితనము. 73

తే. గీ. నీవు పోయినపనికి రా ♦ నీవు కొదవ
పట్టిపల్లార్చి దేవకి ♦ పట్టి నిటకుఁ
దోడుకొనివత్తు వనుచు నీ ♦ తోడె చిలుక
నమ్మికను నెమ్మనంబున ♦ నమ్మియుంటి. 74

వ. అనవిని శుకం బిట్లనియె. 75

కం. తలకెక్కిన వలపున హరి
యళికచ దాసానుదాసుఁ ♦ డై మెలఁగంగాఁ
గలవే యిఁక నడియాసలు
కలబోసిన వెనుక నుట్టి ♦ కనుఁగొనురీతిన్. 76

వ. అనవిని దురంతచింతాభరంబున విరహావేదనా దోదూయ
మాన మానసురాలై దిగ్గునం బెగ్గడిల్లి. 77

సీ. జడ వేగ వదలించి ♦ ముడి పూలు విదలించి
యలజడిఁ గిల్లంటు ♦ నందగించి
జిగివల్వ సడలించి ♦ బిగిరైకఁ గదలించి
సగము మాసిన చీరె ♦ సంఘటించి
తిలకంబు పెకలించి ♦ కలపముల్ తెఱలించి
పచ్చికస్తురి తలఁ ♦ బట్టువెట్టి
కలసొమ్ము లెడలించి ♦ కాటుక నిరసించి
సొంపు వాసెనకట్టు ♦ సంపుటించి

తే. గీ. యాసల సడించి చెలులపై ♦ యాస డించి
చెఱఁగు మైనిండ ముసుఁగిడి ♦ చీఁకటింట
మేని వెతలార్చి కంకటి ♦ మీఁదఁ జేర్చి
పొరలె మరులూరి చిలువరా ♦ పొలఁతిదారి. 78.

ఉ. ఉలుకును వెచ్చనూర్పు వడి ♦ యుస్సురనుక్ దలయూఁచు లేచు లో
గలఁగఁబడుక్ దిగుల్‌పడును ♦ గానిపనుల్‌తలపోయు వేసరుక్

గళవళమందుఁ గన్గొనుఁ బ॥కాపకనవ్వు భయంబుఁ జెందుఁ గ
న్గొలఁకుల నీరునించు మది ॥ గొంకుఁదొఱంగు వణంకు నెంతయున్.

ఉ. రా యను వింతపుట్టినది॥రా యను నింతకుఁ దట్టిగట్టినా
రా యను తాళియుంటి గద॥రా యనుఁ జూతువుగాని వేడ్కలే
రా యను మేలువార్త విన॥రా యను నా వలపింతఁజేసె నా
రా యను నిన్నుదూఱ నగ॥రా యను హా యదుశేఖరా! యనున్, 80

ఉ. అనుచునుఁ బ్రజ్వరిల్లు విర॥హానలకీలల మేను గంద నా
వనరుహనేత్రి మోర్వకను ॥ వావిడిచేడ్చెఁ బికస్వరంబునన్
గనుగవనిండ వెల్లురికి॥కాటుకరెప్పలచిల్కి చెక్కులన్
మినమినబారి గుబ్బచను॥మిట్టల నశ్రులు జాలువారఁగాన్. 81

శా. ఆవేళన్ జెలులెల్ల గొల్లుమని హా॥హాకారముల్ సేయుచున్
నీవే యిట్టుల ధైర్యమున్ విడిచినన్ ॥ మేమెల్ల నెట్లాదుమో
మీవారెల్లను సిగ్గునం బొగులదో ॥ వేమారు యీవంత నీ
కావంతం బనిలేదు వచ్చె నిదిగో ॥ కంసారి, కంజాననా! 82

సీ. అల జక్కవల పెక్కు ॥ వలదొర్కెక్కు చెలమెక్కు
నిక్కు చన్గుబ్బలు ॥ స్రుక్కు నబల
అనయమ్ము నునుదమ్మి॥లను తమ్ములనయమ్ముఁ
గను కనుఁగవ తెల్వి ॥ కలఁగు నతివ
తొగవిందు జిగిముందు ॥ తగుపొందు సొగసొందు
వదనారవిందంబు ॥ వాడు భామ
తులకించు బలుమించు ॥ నలయించు కళనించు
నందంబు మైదీఁగె కందునమ్మ

తే. గీ. మొఱఁగువాతెర మేలిమి ॥ తఱఁగునమ్మ
చిన్నిచిన్నారిముంగురుల్ ॥ చెదరునమ్మ
మెల్లిమెల్లంట నీయల్లుఁ ॥ డిందువచ్చు
నడలవలవదు మాయాన ॥ యంచయాన. 83

వ. అనివిని 84

కం. తనువెల్ల ఝల్లుమనఁగా
నునుమోవి చలింప లేచి ♦ నుదురు చెమర్పన్
ఘనకేశబంధ మూడఁగఁ
గనుదమ్ములు మోడ్చి వ్రాలెఁ ♦ గదిసినమూర్ఛన్. 85

వ. అంతట నిందువదనలందఱుం గూడుకొని. 86

కం. ఏమంద మేమిసేయుద
మేమందునఁదీరు తీరు ♦ నెట్టులో ర్త మయో
యే మందయాన నడుగుద
మీ మందరకుచ తెఱంగు ♦ యిట్టిదియనుచున్. 87

కం. అని పలుకుచు వెస నులుకుచుఁ
గని తలుకుచుఁ గనులనశ్రు♦కణములుచిలుకన్
ఘనశోకమగ్న లగుచును
గనకాంగిని చుట్టుముట్టి ♦ కాంతలు వేగన్. 88

ఉ. కోమలి సిబ్బెపున్ మెఱుఁగు♦గుబ్బల జొబ్బిలు కప్పుకప్పురం
బా మరునగ్ని సోఁకి యది ♦ యంతట భగ్గునమండ మన్మథ
స్వామికి భామలున్ చమురు ♦ వత్తియు లేని నివాళిజోతు లో
సామజయానలారా, యని ♦ సారెకుఁ జేతులుదట్టి యార్వఁగన్. 89

తే. గీ. సారవంతంబగు పటీర♦పూరములను
సేదఁ దెల్పిన నొక్కింత ♦ సేదఁదేరి
చెలులఁ గని రాధ వింటిరే ♦ చెలియలార
కలను గనుఁగొంటి శౌరిరా♦కల ననంగ. 90

సీ. తప్ప దీమాట నా ♦ తనువు ఝుమ్మని ముంచె
చూడు చూడుమటంచుఁ ♦ జూపె నొకతె
రమణి యీదిక్కు తో♦రణిగాలి బలికేని
యదెయదె వినుమంచు ♦ నాడె నొకతె

వెన్నుఁ డీడకు వచ్చి • యున్నట్టి కన్పించెఁ
గల నిక్కమౌనంచుఁ • బలికె నొకతె
నెమ్మది నిపుడెంతో • నమ్మతెయున్నది
అమ్మమ్మ! యిది నిజం • బనియె నొకతె

తే. గీ. పడఁతి నీ వామనేత్రంబు • పదరె నిదిగో
కలికి నీ వామభుజము దా • గదిలె నిదిగో
యతివ నీ వామభాగాంక • మదరె నిదిగో
దిగులు మానుమటంచు నా • తెరవ లనఁగ. 91

తే. గీ. అంత నచ్చట నర్జునా • హ్వాయసఖుండు
చేరి రాధిక పంచిన • చిలుక యలుకఁ
జెప్పకయె పోయెనని పల్కఁ • జిత్తగించి
కమలనేత్రుఁడు మనము ది • గ్గనఁగ లేచి. 92

సీ. రాజాస్య గీలించు • రవలపావలు మాని
ధవళాక్షి యిచ్చు కై • దండ మాని
తెరవ చుట్టియొసంగు • తెల్లటాకులు మాని
సకియ తెల్పెడు హెచ్చ • రికెలు మాని
కాంచనాంగులు పట్టు • కరదీపికలు మాని
పడఁతులు విసరు పా • వడలు మాని
భామలు గొనివచ్చు • భారిపల్లకి మాని
మగువలు వీచు చా • మరలు మాని

తే. గీ. మరుఁడు వేటాడ రాధపై • మరులుఁ గూడ
దిట్టతనమూడ హృదయంబు • గొట్టుకాడ
మేను వసివాడ సరిజోడు • లేని ప్రోడ
తన సఖునితోడ శృంగార • వనముఁ జూడ. 93

సీ. తప్పకఁ దనుఁ జూచి • తెప్పవేయక వచ్చు
జలజాక్షిపై దృష్టి • సైత మిడక

మోహోపదేశత ♦ మోముసాచుక వచ్చు
సఖియమోవిని ముద్దు ♦ సైత మిడక
బహుదూరముననుండి ♦ పైటవివ్వక వచ్చు
చాన గుబ్బల గోరు ♦ సైత మిడక
భ్రమఁ బోకముడి స్రగ్గ ♦ బారవేసుక వచ్చు
నాతికౌఁగిట మేను ♦ సైత మిడక

తే. గీ. జారుసిక పీడఁ దెలియుత్తె ♦ సరములాడ
పదట మెదమీఱ బంగారు ♦ పటము జాఱ
అందెరవబల్క మొలుచు ఘు ♦ ర్మంబు లొలుక
వచ్చె నీదారి యా మురవైరి శౌరి. 94

సీ. ఆసఖో నను బిల్వ ♦ మని యింతి యేమేమి
బలికి కీరంబునుఁ ♦ బనిచెనొక్కొ
వచ్చి యిచ్చట నాదు ♦ వర్తమానము చూచి
వే పోయి శుకమేమి ♦ చెప్పెనొక్కొ
యెలనాగ విని యంత ♦ యీనినపులివోలె
బెదరి భగ్గున మండి ♦ పడియెనొక్కొ
అదియొక నెపముగా ♦ నతివలు పగ చాటి
మించి యేమంచు బో ♦ ధించినొక్కొ

తే. గీ. తోయజానన మది కేమి ♦ దోఁచె నొక్కొ
దైవ మేమేమిసేయంగఁ ♦ దలఁచెనొక్కొ
గ్రహగతుల క్రూరమెట్టిదో ♦ రాధ నెడసి
యేల వచ్చితి చెలికాంద్ర ♦ నెడసి యీడ. 95

సీ. నినుఁబాసి నిముసంబు ♦ నిలువఁజాల నటంచుఁ
గౌఁగిటఁ జేర్చుక ♦ ఘుడియసేపు
నీవెంటనే వత్తు ♦ నేఁ దాళలేనంచుఁ
గరములువట్టుక ♦ ఘుడియసేపు

నను(బిల్వ(బంపుమీ ♦ నాయాన నీ కంచు(
గన్నీరు నించుక ♦ ఘడియసేపు
దానిమాయల(జెంది ♦ దయ వీడకుమటంచు(
గలసి మోవిగదించి ♦ ఘడియసేపు

తే. గీ. గాను వగచుచు గద్గద♦కంఠ యగుచు(
బ్రేమమీఱఁగ దీవన♦వీడె మిచ్చి
పనుప(జాలక పయనంబు(♦ బంపినట్టి
యువిద నెడబాసి యుండఁగా ♦ నుచితమగునె. 96

వ. అని మఱియును. 97

సీ. మోము మోమునఁజేర్చి ♦ మొనగుబ్బ లెదఁగూర్చి
చక్కెరమోవాను♦చక్కఁ దనము
తొడసందుబొంచించి ♦ తోపునూకులమించి
మొనపంటి మడుపిచ్చు ♦ ననువుపసము
పక్కవాటుగ వచ్చి ♦ బాళిని పడకిచ్చి
తమిరేచి పురికొల్పు ♦ కోమిరెతనము
బకదారివగఁ బల్కు ♦ లకుముకిగతిఁ గుల్కు
పురుషాయితము సల్పు ♦ నెఱతనంబు

తే. గీ. మ్రొక్కి మ్రొక్కించుకొనునట్టి ♦ చక్కఁదనము
పొగడి పొగడించుకొనునట్టి ♦ ప్రోడతనము
దక్కి దక్కించుకొనునట్టి ♦ దంటతనము
రాధకే కాక కలదె యే ♦ రమణికైన? 98

సీ. కనులతళ్కులఁ జూచి ♦ భ్రమఁజెంద నేకాని
మోము మోమునఁజేర్పఁ ♦ బ్రొద్దులేక
బటువుగుబ్బలు జూచి ♦ భ్రమఁజెందనేకాని
పూని కౌఁగిటఁజేర్పఁ ♦ బ్రొద్దులేక
వదనపద్మముఁ జూచి ♦ ముదముఁ జెంద నెకాని
మోవిపానక మానఁ ♦ బ్రొద్దులేక

మరుదివాణముఁ జూచి ♦ మరులుజెందనెకాని
మొనఁజేసి పైకొనఁ ♦ బ్రొద్దులేక

తే. గీ. దినము లెల్లను వ్యర్థమై ♦ చనియెగాని
యొక్కనాఁడైనఁ గవఁ గూడి ♦ సౌఖ్యమొంది
యక్కజెల్లను దీరంగ ♦ ననుభవించి
భామినీమణితోఁ గూడి ♦ మాడ నైతి. 99

తే. గీ. మునుపు నిద్దుర లే దయ్యె ♦ ముదిత నెనసి
వెనక నిద్దుర లే దయ్యె ♦ వెలఁది నెడసి
యేమిచెప్పుదు మనసిజ ♦ స్వామి మాయ
యెంచకనె యెంచి ముంచక ♦ ముంచె నౌర 100

తే. గీ. రామ గా దది సౌందర్య ♦ సీమ గాని
నారి గా దది మరువింటి ♦ నారి గాని
కొమ్మ గా దది సంపంగి ♦ కొమ్మ గాని
కలికి గా దది మరునిపూ ♦ ములికి గాని. 101

సీ. మగతేఁటిగములకు ♦ మగువముంగురులకు
నేనాఁటి నేస్తమో ♦ యెఱుఁగరాదు
మరుకమాను కొమలకుఁ ♦ దెరవకన్బొమలకు
నేమిచుట్టరికమో ♦ యెఱుఁగరాదు
పూర్ణసోమునకును ♦ బాలఁతిమోమునకును
నెచ్చటిమచ్చికో ♦ యెఱుఁగరాదు
కపురంపుఁదావికిఁ ♦ గలికి కెమ్మోవికి
నేయనుబంధమో ♦ యెఱుఁగరాదు

తే. గీ. చెలియ నునుజూపుజిగి నల్ల ♦ కలువదూపు
కొమ్మపాలిండ్లు బంగారు ♦ నిమ్మపండ్లు
చెలువనూగారు నల్లని ♦ చీమబారు
లొక్కచోటను బుట్టని ♦ దొకటి కాదువ. 102

తే. గీ. ఇందుబింబాస్య నవ్వుల ♦ కెంచిచూడఁ
జంద్రికిరణవిలాసంబు ♦ సహజమయ్యె
ఇంతి నునుగప్పు కొప్పున ♦ కెంచిచూడఁ
జంద్రికిరణవిలాసంబు ♦ సహజమయ్యె. 103

సీ. శృంగారజవ్వన♦క్షీరాబ్ధి నడుమను
దనరారు బంగారు ♦ తమ్మియనఁగఁ
దళుకుమించున మించు♦తనుచంద్రరేఖలో
బరిఢవిల్లు కురంగ♦పదమనంగ
గలదు లేదనునట్టి ♦ కౌనుదీవియయందుఁ
బూచిన గంటెన♦పూవనంగ
నలువొందు నాభిపు♦న్నాగంబునను బుట్టి
ప్రవహించు జిగితేనె♦వాఁకయనఁగఁ

తే. గీ. జొక్కి మరులెక్కి నేతలఁ ♦ జుట్టియాడ
నజుఁడొనర్చిన మోహన♦యంత్రమనఁగ
మరులుగొల్పెడు దొరసాని♦మరునియిల్లు
కళలు గరుఁగంగ ముద్దాడి ♦ కలయుటెపుడో?

సీ. పంచబాణునిచేతఁ ♦ బ్రాణములొ్వసిక
పరగెడునమృతంపు♦బావియనఁగ
మారునిఘోరజ్వ♦రారుచుల్ దీర్పంగఁ
బరిఢవిల్లెడు తేనె♦వాఁకయనఁగ
దర్పకు కోపాగ్ని♦దాహంబు మాన్పంగ
నలరారు మెళనీటి♦కొలననంగఁ
దలిరాకు విలుకాని ♦ తాపంబులణఁగింపఁ
జెలువొందు పన్నీటి♦చెఱువనంగ

తే. గీ. నాదు మనమను రాయంచ ♦ నటమటింపఁ
జెఱకువిల్ బోయ త్రవ్విన♦చెలమయనఁగ
మరులుగొల్పెడు దొరసాని♦మరునియిలు
కళలుగరుగంగ ముద్దాడి ♦కలయుటెపుడో?

వ. అంతట ననంతశయనుండగు మురాంతకుండు మంతనిడి సత్రాజిత్తువీడ్కొని, సత్యభామం దోడితేరఁ దగువారల నియమించి, మంచి లగ్నంబున రథం బారోహణముసేసి, వెంబడించివచ్చు బంధుజాలముల నిలువ కరమమర్చి, కదలి మనోవేగంబునఁ గోకులంబున కరుదెంచి రథంబుడిగ్గి, భృత్యామాత్యాది బంధువర్గంబుల వారివారివిడుదులకుఁ బోవంబనిచి, నిజగృహంబునం బ్రవేశించి, నందయశోదాదులకు నమస్కరించి దీవెనల్గాంచి యచ్చటి వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగించి కొంతడొకతడ వందు వసియించి, యచ్చటి యాప్తసఖులచే రాధికావృత్తాంతంబంతయు నాకర్ణించి 'యిందుల కేమిసేయువాఁడ' నని చింతించి తానెపోక తీరదని నిశ్చయించి బెట్టునిట్టూర్పులు నిగుడించి మించినదిగులునం బెగులుచు పగలు వగలాయెనంచు వేగించి యారాత్రి జననయనచకోరంబులకు బందువై యుండు పండువెన్నెలలోన బయలుదేరి మందగమనంబున రాధామందిరంబుఁ జేరంబోవు సమయంబున. 106

తే. గీ. అపుడు నచ్చట రాధ కం♦సారిరాక
చిలుకచే విని తనవద్ది ♦ చెలులఁ బిలచి
వెన్నుఁడిట కేగుదెంచిన ♦ విడువవలదు
వాకిటనె నిల్పుఁడని చెప్పి ♦ పనిచెనంత 107

వ. వారలా దేవదేవుండైన గోపాలదేవునిం గనుంగొని. 108

చ. 'పొలతిరో?' 'యేమి?' 'తోవవిడు♦పోవలె' 'నెచ్చటి?' 'కింతిచెంతకే'
'తొలిరుచివీడవో!' 'విడను'♦'తోతుము' 'ద్రొబ్బుదుపొమ్ము' 'పోను' 'మా
టలకెడమౌను' 'కాని' 'విక♦టానికిఁజొచ్చితి' 'వౌను' 'యెవ్వరో
బలిమి మిటారి' 'రమ్మిదిగొ' ♦ 'వచ్చితి' 'రాకల మానవోహరీ'. 109

తే. గీ. ఇటుల నాడిన మాటల ♦ కీముడఁ బల్కు
రాజసము మీఱఁగా యదు♦రాజమౌళి
బలిమిజులుములు నందదుల్ ♦ దొలఁగఁద్రోసి
చొరవఁజేసుక లోపల ♦ చొచ్చువేళ. 110

సీ. విడువిడు మని డాసి ♦ కడకన్ను లెఱ్ఱఁజేసి
కమ్మనెత్తమ్ములఁ ♦ గమ్మెనొకతె
లేచి ముందర జొగఁ♦జూచి కోపమెసంగ
సన్నజాజులచేతఁ♦జవిరెనొకతె
యడ్డంబుగా నిల్చి ♦ యటకేగ నదలించి
విప్పచెంగలువల ♦ విసరెనొకతె
నిలునిలుమని పల్కి ♦ నీలుమీఁజఁగఁగుల్కి
విరజాజివిరులచే ♦ విసరెనొకతె

తే. గీ. గుప్పమని తావిపుప్పొడిఁ ♦ గుప్పెనొకతె
చలువపన్నీరు మైనిండఁ ♦ జల్లెనొకతె
దానవారిని జేరనీక ♦ తలుపుమూసి
యానుఁడనె రాధ పైబలం♦బనుపఁ జెలఁగి. 111

తే. గీ. కాంత లిట్టుల రానీక ♦ రంతుసేయ
నీటిచిమ్ముల కళుకక ♦ నిల్చి గంధ
సింధురం బన నిలిచెడు ♦ శ్రీధరుండు
పలికె వారలఁ గని నయ♦భయము లమర. 112

తే. గీ. 'సుదతి యిసుమంత కడగంటఁ ♦ జూచినంత
రంతు ఘటియింతురో యిట్టు♦లింతులార
మీరు నామారు పదముల ♦ మీఁదవ్రాలి
గలయగలపించి సుకృతంబుఁ ♦ గట్టుకొనరె'. 113

వ. అను శౌరితోడ నా చెలు లిట్లనిరి. 114

సీ. 'ఈవైన మానాఁటి ♦ కెటువోయెనో' యని
చెప్పి కరమ్ములు ♦ విప్పువారు
'కలయికే కఱవాయె ♦ గానొర నీ గుణాఁ
ధ్యుని' కంచు నౌడల♦లూచువారు

'నీ యతివినయంబు ♦ నీసత్యకే కొంచు
బొమ్మ'ని బహుధిక్క♦రించువారు
'పాలుమాలిటువలె ♦ బ్రతుకవచ్చునె' యంచు
మెఱుగుఁగెమ్మోవులు ♦ విఱుచువారు

తే. గీ. 'మామగారింటిలో నున్న ♦ మందెమేల
మెందుడాగెనొ యిపు'డంచు ♦ నెదుటనిలిచి
బెళుకుఁగౌనులు బెళుకంగఁ ♦ గులుకువారు
నగుచు నగుచున్న చెలులకి♦ట్లనియె శౌరి. 115

తే. గీ. ఇంత కోపంబు మదినున్న ♦ జెంతఁ బిల్వ
బంచి రాధిక నన్ను దం♦డించరాదె
వాకిట నలాకుసేయఁగ ♦ వశమె వలదు
దాన గురులాఘవము లెందుఁ ♦ గాచు' ననిన. 116

కం. అనవిని రాధిక భావం
బున నించుక కోపమూని ♦ ముసుఁగిడి తిరుగన్
గని కీరము చని వేగం
బున రమ్మనిపిలువ శౌరి ♦ ముదమొదవంగన్ 117

ఉ. లోపలికేగి గారుడవి♦లోల శిలాగ్రహసీమ శయ్యపైఁ
గోప మెసంగఁగా జిలువ♦కోమలి చాన్పున నున్న యింతిసం
తాపముఁ జూచి పుష్ప శర♦తాపము మీఱ మురారి చేరి బె
ట్టూపిరితోడఁ బాదమ్ముల ♦యోరకు రా గని లేచి దిగ్గనన్. 118

ఉ. 'ఎవ్వరు పిల్చి రిచ్చటకు ♦ నెందుకు వచ్చితి చేమికార్య మే
నెవ్వతె నీవుదానెవడ ♦ వెవ్వరి కెవ్వరు కంటి కంటి మీ
జవ్వని విన్న రవ్వ లిడు ♦జాల్ తడవాయెను వచ్చి లేచి పో
నవ్వొద ల్లెవారుగని ♦ నన్నును నిన్నును గోపశేఖరా!' 119

కం. అనఁ జెలిపాదంబులపై
ఘన చిత్రసురత్న ఘటిత ♦ కనకకిరీటం

బును మోపి లేవకుండిన
వనజానన సిగ్గువలపు ♦ వడ్డికిఁబొలిన్. 120

కం. 'దేవుఁడ వేలినస్వామివి
పోవయ్యా నీవు నాకు ♦ మ్రొక్కఁగఁదగునా
లేవ' మని గుబ్బచనుమొన
లా విభు నెదసోఁక నెత్తె ♦ నారనిప్రేమన్. 121

ఉ. ఎత్తిన పట్టుపీడక యు♦పేందుఁడు తత్కుచకుంభపాళిపై
నత్తమిలెన్ దురంతవిర♦హార్ణవపూరము నీఁదుకై వడిన్
హత్తి రసాలసాలమున♦నల్లెడు మల్లియతీవెకై వడిన్
గుత్తఁపు గుబ్బలాడి చను♦గుత్తులఁ దత్తనువొత్తి నొక్కుచున్. 122

వ. ఇట్లు మదనకదనారంభ సముజ్జృంభణమనోభిలాష నారాధామాధవులు మందకర చందనాది కస్తూరికాపరిమళద్రవ్యంబులకు సొమ్మసిల్లి యుండిరి. అప్పు డమ్మందయాన పురందరాది బృందారకబృంద వందిత పాదారవిందుఁడగు నాగోవిందునిం గలయు మోహావేశంబునఁ బట్టరాని గుట్టెనసి చిట్టాడుచు మట్టుమీఱి యతండు కౌఁగిటఁ జేర్చినంజేర్చనీయక యబ్బురంపు సిబ్బెంపుగుబ్బల నిబ్బరంబున సోఁకినసోఁకనీయక కటికచీఁకటి కప్పులఁ గుప్పునన్గప్పు గొప్పకప్పుకొప్పు నిమిరిన్నిమురనీయక, మిక్కిలి మెక్కువైన చక్కనిచెక్కుఁ గీఁటినన్గీఁటనీయక, మధుర సుధారస ధారాధళమందరంబైన బింబాధరంబుఁగ్రోలినన్ గ్రోలనీయక కుందనంపుటందంపు గందెనపువ్వును గంటుపఱుచు తుంటవింటిపాదుసాహిదివాణంబు నంటిన నంటనీయక, మెండొడ్డుకొన నేమఱించి యొయ్యన విరులశయ్యకుంజేర్చి లాలించి కౌఁగలించి బాహాబాహి గచాకచిం బెనఁగి యల్లందునకుంగమకించి చివురుపారుజారు తావిమోవితేనెలం గ్రోలి పైకొని కోవెలచందంబునం గుబగుబంబలుకుచు 'మేలు భళీ హాసు శహబాసు నాసామి యద్దిరా' యనిమెచ్చి యొక్కరొక్కరు మేనులప్పళించి వింతవింతపిలుపులం బిలుచుచుఁ గెందామరలంబోలు గందామరల నరమోడ్పులు గావించుచు మన్మథబ్రహ్మానందంబునం దోలలాడుచుండిరని చెప్పి శుకుండిట్లనియె. 123

శా. కస్తూరీతిలకోజ్జ్వలస్థితిముఖా ♦ కైవల్యలక్ష్మీసఖా
హస్తోదంచితశంఖచక్రరుచిరా ♦ హస్తీంద్రరక్షాపరా
అస్తోకామృతవర్షివేణునినదా ♦ యానందలీలామృతా
త్రిస్తానేకజనాభయప్రదకరా ♦ ధారాధరశ్రీధరా! 124

కం. సారఘనసారతుహినో
సీరాలేపాంగరాగ♦శీతలతట రా
ధారమణీ కుచదుర్గయు
గారోహ విహారలీల ♦ యదుకులబాలా! 125

మాలిని

దళిత విపులమాయా ♦ ద్రావిడామ్నాయగేయా
జలరుహదళనేత్రా ♦ సవ్యసాచ్యాప్తమిత్రా
బలవిభవ విరామా ♦ భానువంశాబ్ధిసోమా
కలశ జలధి శాయీ ♦ కామితార్థప్రదాయీ! 126

గద్యము

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగ
చొక్కనాథ కటాక్షలబ్ధాఖిల సంపత్పారంపరీ
సమేధమాన సముఖమీనాక్షీనాయక
తనూభవ.మీనాక్షీ దేవీకటాక్షలబ్ధ
కవితా సాంప్రదాయక వేంకట
కృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన
రాధికాసాంత్వనం బను
చాటుప్రబంధంబు
సర్వంబు నేకాశ్వాసము.

కం. ఈకథఁ జదివిన వినినను
బ్రాకటముగ వ్రాసినాను ♦ బహు సంపదలుఁ
గైకొనుమనుచును వారికి
శ్రీకరముగ గోపశౌరి ♦ చెలువున నొసఁగున్,

సారంగధర చరిత్రము.

[వచనము]

[శైలికి ఉదాహరణముగా గ్రంథమునందుఁ గొంతభాగము]

సముఖము
వేంకట కృష్ణప్ప నాయకుఁడు

— అంత సారంగధరుండు బినతల్లిం గనినయంత, భయభక్తివినయ సంభ్రమంబులు మనంబునఁ బెనఁగొన సాష్టాంగముగా మ్రొక్కిన నా జక్కువ గుబ్బలాడి గ్రక్కునఁ జేతులుజాచి లేవనెత్తి తనచనుగుబ్బ మొన లొత్తించుక నతని యురంబు సోఁకఁ గౌఁగలించుకొని, మొగంబు మొగంబునం జేర్చి చెక్కిలి నొక్కి ముద్దుఁబెట్టుకొని, నొక్కుచునుండ నచ్చేడియం గాంచి యా కుమారుండు బినతల్లికిం దనమీఁది నెనరు మిక్కిలి గావున నక్కరణి నాదరించె, నిదితక్కువగాదని తలంచి, కరకమలంబులు ముకుళించి, 'రాజు లేని వేళ నే నిందు రాఁజెల్లదు; తల్లీ!యుల్లంబు సైచుకొ'మ్మనుటయు, నమ్మాటు మాయలాడియు, 'నిట్లు పలుకంగాఁదగునే? నీవు నావసుధావల్లభుండు నొక్కరూపంబు గావున తడఁబడి మ్రొక్కఁజెల్లునే,' యని సుశీలయుం బలె నా దుశ్శీలచేయిఁజాపి, ముందుగ విచ్చేయుమని యమ్మహాత్మునిఁ దోడ్కొని, 'అతివినయం ధూర్తలక్షణ' మ్మనువిధంబున నరిగి కప్పురంబులు చిలికిన చల్లని పన్నీటనాతని పాదంబులు గడిగియొత్తించి, బేర్చిన ముత్తియంబులు జేర్చిన పసిండి గద్దియఁ గూర్చుండనునిచిన, యానరేంద్రనందనుండు, 'జననీ! తక్కినవారికిం బలె యింత యుపచారం బేమిటికి? యేనుసీ కుమారుండనుఁగానే!' యనుటయు నాపువ్వుఁబోఁడి, బొమ్మంచుకెమ్మోవి చిగురునం జిరునగవుమొలకలు గులుక, కప్పురంపు వీడియంపుతావి ఘుమ్మమన, తేనియ చినుకులొలుక నిట్లుపలికె; 'ఓ జగన్మోహనాంగ! నాకు మారుండ వగుదువు, నిక్కంబుపలికితివి. నీదుసుగుణత్వంబును, నీచక్కఁదనంబు నీ యొయ్యారంబు నిచ్చలులు నిచ్చలు పలుక విని వీనులకువిందులయ్యె; ఇప్పుడు కనుంగొనుటచే కన్నులకుం బండువయ్యె, నాకోరికలు లభించె, నే నోఁచిన నోములు ఫలించె; చంద్ర జయంత వసంత కంతు నలకూబరాదుల చక్కఁదనంబులు విన్నదియే గాక కన్నది లేదు. డెందంబున కానందంబు కదలింపఁ గన్నులార నినుఁ జూడఁగంటి, నామనంబునం గల్గు దుందుడుకులు నేఁటి తోడం దీఱె; కామినీకుసుమసాయకా! నీవంటి నిధానంబు గల్గుటంజేసి యెంతటి పలుకులకుఁ జింతవలదు, పచ్చవింటి వజీరునింబోలు నీవు వచ్చుటం జేసి రాజేంద్రుండు రాలేదను పరితాపంబేటికి?

వెన్నయుండఁగా నేయిలేదని చింతింపనేల? నీవెన్నండును నన్నుఁ జూడతా వని దూరుచునుంటి; ఇప్పుడు నాపై నెనరు గలందులకు గురుతుగంటి, నిన్నుఁగూడి మనంగంటి; నాదు యపరంజిమేడ నీ వెన్నండునుఁ జూడ రావుగదా! యీ యింద్రనీలంపుసోరణగండ్ల యందంబు, యీసొగసు గొప్పటోవరుల చందంబు, నా కలువలరాయలరాతి యరుంగుల రంగులు, నాహారువంజి(హంరుమంజి)ముత్యముల మేలుకట్లును, నీ మగరాల నిగరాల గోడల వేడుకలు నిచ్చు కీరపారావతాదుల వినోదంబులు, తక్కనుం గల విశేషంబుల సంతోషంబునఁ జూచి, యీ మానికెపుటోవరు లందు పువ్వులపాన్పున కమ్మతెమ్మెరలు వీవఁ గొంతసేపు పవ్వళించి, గంధము చెక్కలాకులు గైకొని పోదువుగాని రమ్మన—

అప్పుడమియొడయని కొడుకు వెడనగవంకురింప నప్పడంతుకం జూచి, 'సత్వరంబుగాఁ జననలయు, ప్రాణపదంబగు నా పావురంబు యిచ్చోట వ్రాలె, నీవు మా పినతల్లివిగావున రవికిరణంబుల కేనియుఁ జొరఁగూడని యంతఃపురంబునకు వచ్చి నీ పదంబులకు మ్రొక్కితి. నీ కటాక్షంబున నన్ని భాగ్యంబులు గల్గియున్నయవి; కాలయాపనంబు సేయక పావురం బొసంగినం బోయెద' ననిన, నక్కురంగలోచన లోచనాంచలంబుల నించుకించుక చక్క చిక్కని చంద్రిక లీనం జూచి, నవ్వుచు, 'నింత తీవరంబేమి? యించుక సేపు విశ్రమించి పోవుదువు గాక' యని, యీరాచపట్టిఁజేపట్టి నట్టియాసల నా దిట్టతోడనే లేచి మట్టుమీఱిన మోహంబునఁ బయిడిమేడకుం దోడుకొని పోయెను.

గద్యము.

సముఖ మీనాక్షి తనూభవ వేంకట కృష్ణప్ప నాయక
ప్రణీతంబైన సారంగధర చరిత్ర
వచన కావ్యంబు నందు
యేడవ యధ్యాయము.

సారంగధర చరిత్రము.

ఎనిమిద అధ్యాయము.

అప్పుడు ప్రోడలగు చేడియ లాచేడియం జూచి, యక్కుమారుని చక్కదనంబును, యా చక్కెరబొమ్మ యక్కఱయుం జూచి, 'నేఁటి కిబ్బోటి కేమో పాటువచ్చెనని తోఁచుచున్నయది. ఇత్తఱి, యా బిత్తరి కింత తత్తఱం బేమిటికి? సూటిగాని చోట మోహంబు బాటించుట ఖ్యాతి గాదు. ఇవ్విధంబు మాను మని బలికినఁ బగతుల మగుదుము. ఈవనితను మనము మానుపలేము. దైవగతి విపరీతం బయ్యెనని దోఁచుచున్నయది. మన మేమిసేయంగలవారము? ఆయమ్మ నియమించు చందంబున నుండుద, మీఁకమీఁద నెటులయ్యె నట్టులగుఁ గాక!' యని గుసగుసలం బోవుచు నటు నిటు నడయాడుచుండ, చిత్రాంగి విచిత్రంబైన మేడ మీఁద కతనిఁ దోడుకొని, తన పదపద్మరాగంబులు సోపాన పద్మరాగంబులు, పరస్పరంబు సంధింప, బంగరు శలాకయుం బోని యంగవల్లికాంతియు నచ్చటి కవాటంపు కుందనంపు తళుకులు నెయ్యంబున వియ్యంబులంద, పలకవజ్రంబుల గవాక్షులు తన కటాక్షకాంతు లక్షుల నేకీభవింప, తృణగ్రాహి నీలమణి మయంబులైన కంబంబుల డంబులు తన నీలాలక కదంబంబుల నొండొంటి నొరసికొని విలాసినీ మణిప్రభావిభానమానంబులైన చవికె, లుప్పరంబులు, తిన్నియలు, జవాదిగిన్నియ లిడినతావులు, నాదియైన వినోదంబు, లాతనికిం జూపుచు, మేడమీఁదికిం బోవునప్పుడు, చంద్రకాంతమణిమయంబు లైన యరుఁగుల రంగులు, యింద్రనీల మాణిక్యమయ స్తంభకాంతులు రెండునుఁ బెనంగొని గంగా యమునా సంగమంబులభంగి నెఱింగించె. నాయకంబులైన పద్మరాగకాంతినికాయంబులు సాంధ్యరాగంబు చందంబుఁ గందళింప,

చెక్కడంపు టోవరులకొప్పులు చవుకట్లుచప్పన నొప్పమీఱు, మగరాల నిగరాల నెలకట్టుచాయలు వెన్నెలల వెదఁజల్లు ముత్యాలుంగులకు తావైన యారెలు, పరిమెళ దట్టంబులైన గందపట్టెయులు, త్రాణమీఱ మేళవించిన వీణియలును, గాలి సోఁకినఁబలుకు కిన్నెరియలును, తేనియలం జిలుకుఁ బలుకు చిలుకలును,నలువంకల నలంకరించిన గోరువంకలును, చక్కెరవిలు మాష్టీని థక్కుల వలెఁ జెలంగు నంగులుఁ గల్గి, సకల శృంగారసంపదల సదనంబైన యా సదనంబున నొక్క మణిమయవేది నక్కుమారుం గూర్చుండ నునిచి, యెక్కుడుఁ జూచినం గొక్కోక కళారహస్యంబులైన చౌశీతి బంధంబులం బెనంగు గంధర్వ కామినులను గంధర్వులను వ్రాసిన చిత్రపటంబులం జూపుచు, 'నోయీ, నెఱజాణ! యీ చక్కి నొక్కం చుక చూడుము: గొల్లయిల్లాండ్ర చనుగుబ్బలఁ బట్టి, వారి కెమ్మోవులఁ బలుమొనలఁబెట్టి యనురాగంబున భోగించు గోపాలుని చందంబు యెట్టులున్న' దనవుఁడు, నవ్వీరక్తుండు నవ్వి!

'ద్రోణపుత్రుని బాణాగ్నిచేత దగ్ధంబై పడిన పరీక్షితుని, తన యఖండిత బ్రహ్మచర్యవ్రత మహత్వంబునఁ బ్రతికించిన మహానుభావు నకు నా విహారంబులు లోకవిడంబనంబు లింతియకాని సహజంబులు గాదు.'

'రాకుమారచంద్రా! చంద్రశేఖరుండు దారుకావనంబునఁ దపసి చపలాక్షి నొక్కతెం గదిసి మారుని నక్కనకాంగి జంకెన చూపుల జంకించె...'

'తల్లీ! తుంటవిల్తునిం గంటిమంటలచే మంటఁ గలిపిన ముక్కంటి ......కామారికిం, గామాతురత్వంబు గలదే?'

'విశ్వామిత్రుండు, మేనకను ముద్దుబెట్టుకొని, కచంబు నిమిరి, కుచంబు లంటఁ గమకించుటఁ గంటివా!'

'అమ్మా! యమ్మానివరుండు మహారాజ రాజేశ్వరుండై, యప రిమిత భోగంబు లనుభవించి, రోసి యాశాపాశంబులు తెగఁగోసి, విరక్తిం బొంది, బ్రహ్మత్వంబుఁగోరి మహాతపంబు సేయుచుఁ గురుకులంబునకు

జననియైన శకుంతల నుత్పాదింపఁగోరి, యవ్విధంబున కొడఁబడియె నింతయ కాని, యంతవానికిఁ గంతుసంతాపంబు గలదె? కలిఁగెనేని, త్రిజగన్మోహిని యైన రంభ తనకుం దానె వలచి వచ్చిన యెడ చట్రాయిఁగా శపించునే!'

'పంటిమొనల వాతెఱ గట్టిగా నొక్కుచు, నెమ్మేనులఁ జెమ్మట లుప్పతిల్ల నొండొరులఁదొడరి పెనంగి, కళావిలాసంబులు వెలయ, నలసతఁ బొందియు సందీక సరిబిత్తరు లొనుకొని కల్లంబునకుం బెనంగి వే మారుఁ సాదనలం జేయు వీరలం జూచితే?

'జననీ! జెట్లకు వేమారు సాదనలు జేయుట యుక్తంబె కదా!'

'కమ్మవిలుకాని సంగరంబుల ధేనుక బంధంబునం బెనంగు రంభా నలకూబరుల వీక్షింపుము.

కరేణుకా బంధంబున భోగించు గురుసతీ నిశాపతుల నాలోకించుము.

ఉపరతి క్రీడావిశేషంబుల నోలలాడు నహల్యా పురందరులఁ గనుఁగొనుము.

సింహవిక్రమంబునం గలయు తారా జయంతులఁ జూడుము.

ఊరుపీడన క్రీడలం జోడుగూడు దాశకన్యా పరాశరులం దిలకింపుము.

పద్మాసనంబను బంధభేదంబునఁ బద్మబాణుని సమరంబు సలుపు యూర్వశీ వరుణుల విలోకింపుము!'

'జనయిత్రీ! ఇవి చిత్రంబులు; యిందు విశేషంబేమి!' యనియె. ఆ చిత్రాంగి, తానాడు యారజంపుమాటల కెల్ల నొగ్గక నేర్పునం ద్రోసి పలుకు నక్కుమారుని భావం బెఱుఁగక, నా సైకతనితంబ కదంబించిన చందంబున, పొంకంబగు కుంకుమంబును, బ్రోదిమీరు జవాదియు, విరి వితానంబు, రత్నభూషణ వినరంబులు, గాజు గిన్నియల, పటికంపు దొన్నియల బంగరు తట్టల నమర్చి, తనర్చిన మోహాంబునం దెచ్చి యునిచి, 'యోయీ, వన్నెకాడా! యీ విరిసరంబులు జుట్టుకొనుము, జవాదిచే

తిలకంబుఁ బెట్టుకొనుము, యీమల్లికా గంధం బలందుకొనుము, యీ భోగతరంబులైన రతనంబుల భూషణంబుల నలంకరించుకొనుము, యీ యమూల్య దుకూలంబులు ధరింపు' మని, యాతాఁగ యొసంగరాగా, సారోదాత్తుండును, ధౌతభావంబున నవియొల్లక తల్పంబునం బెట్టి, 'తల్లియుఁ దండ్రియుఁ గూడబెట్టిన ధనంబులన్నియుఁ గుమారు లవి గా కెవ్వరివి గా నోపు వచ్చికొనిపోయెద, నిది నాసొమ్మగా నీయింట నుండనిమ్మ;' అని ప్రియంబు గడలుకొనం బలికిన నాచిలుకల కొలికి తన హావభావ విలాసంబుల జాణతనంపు మాటల, నమ్మేటి మానసంబు గోరంత యేనిఁ జలింపంజేయఁ జాలక, యూరట లేని యారాటము పాల్పడిఁగొను నుల్లంబున, 'నక్కటా! యేమిసేయుదు: చట్టు పిల్లారికిఁ జక్కిలిగింత లిడిన చందంబున నీతని చిత్తంబు మెత్తనఁ బడదు. దాదాపులకు వచ్చిన తాలిమి చెల్లునే? తాళీన మీనకేతనుండుఘాతకుండు; యింక నేమిటం గుట్టు; సముఖంబున రాయభార మేమిటికి?' యని యూహించి, నెగ్గుసిగ్గులనుఁ బరిత్యజించి, యేకాంతంబుగా నలు దిక్కులుఁగాంచి, పయ్యెద తొలంగ మీటినఁ బక్కన విచ్చు చన్నుంగవ బైటపడ, నీవిబంధం బూడ, పొక్కిలి చక్కఁదనంబు మిక్కిలి గనంబడ, కామాంధ కారంబు గప్పటం జేసి కన్నుఁ గానక, యగ్గంధగజగామిని, బాహుమూలంబులు తళుకు తళుక్కనఁ, సందిట దండలు కంకణంబులు రవలగాజులు ఘల్లు ఘల్లు మన, కరంబుల సాచి కౌఁగలింపఁ జూచుటయు, నయ్యుత్తమపురుషుండు, పాపభయంబున గడగడ వడఁకుచు 'హరహర! యిది యేమిగొడవ వచ్చె!' ననుచు దిగ్గునలేచి, 'తల్లీ! నేవచ్చి తడవాయె, పోయివచ్చెద' ననుటయు, నా గరిత, 'యోయీ, రూపరేఖావసంత! కాసంతయు దయలేదే ఆత్మజాకారంబున నా వేడుకం జెల్లింతునంటివి. 'సత్యవాణీ సరస్వతీ' యటన్నవాక్య మేమిటికిందప్పె? ఆత్మజుండను పేరు మన్మథునకుం గలదు. నీవును దదాకారంబున రతులందేల్పుము. ఏమిటిమాట, మదనకు మోమాటమి లేదు? అని పలుకుచు. నడుము జవ్వాడ, కుచకుంభంబుల తారహారము లసియాడ, పులకాంకురంబులు మేనంగూడ, తాల్మియూడ, వాలుగడాలుమన్నీఁడు పైయాడ, నింపుఁగొనియు నోడక, వాఁకిటి కడ్డంబు

నిల్చి, యా గట్టువాయింతి, బలిమిం బట్టఁ బోవుటయు, నతఁ డవ్వాలుఁగంటిం గనుంగొని, 'నీకు నాయాన...అంటకు' మనిన, 'నో యి, మనోహరాంగ! నే నంటుఁబడినదానను గాను; నిన్నంటిననేమి?' యనుటయు 'నో యమ్మా! యటంటఁ గాదు. మదీయ జనకుం డంటినపిమ్మట నిన్నంటఁ దగ'దనుటయు, 'అంటుమీఱి నిన్నంటకుండిన, మేనంబ్రాణంబులు గెంటక నెటులుండు? మేలుమేలు! నా మేలు దీటు సేయక నేలు, మేలా జాల, మేలా జాలిం బెట్టుట?' యని, దీనత్వంబు దోపఁ బలుకుచు, వింతవింత చెయ్వులం గులుకుచుఁ, గీలెడలించిన జంత్రింపు బొమ్మ కైవడి, నాతని యురంబున వ్రాలి మోహాంబుధిం దేలి, కెమ్మోవిం గ్రోలం గమకించుటయు, 'హా మహాదేవ!' యనుచు, నా గజగామిని రెండు భుజంబులు రెండు చేతులం బట్టి త్రోయం బోవు నప్పు డవ్వనిత, మణికంకణంబు మెఱయ, నా రాచపట్టి హారంబట్టు దువ్వుటిఁ జుట్టిపట్టుకొని, కూర్చుండఁబెట్టి, 'నను కన్నులవిలుమన్నీని బన్నంబుల పాలుచేసి కదలఁజూచిన న్విదలనిత్తునే? నా కన్నుల కఱవుం దీర్చిన నీమేను కౌఁగిటఁ జేర్చుకొనకయే, వీనుల తేనియలుఁ జిలుకఁ బలుకు నీ నోటికి బహుమానంబుగా నా తియ్యావాతెఱ విందుసెయ్యకయే, కప్పురంపువాసనలం గుప్పు నీ కమ్మకెమ్మోవికి సమ్మానంబుగా నే ముద్దాడకయే, నామనోభావంబుఁ గఱంచు నీదు హావభావంబులకు మెచ్చుఁగా నీవి నియ్యకయే, నిన్నుం బోవనిత్తునే? రమ్మి రమ్ము: వేగిరమ్మి మానుము. కులుకుకోకిల నణంచు గళరవంబుపలుకులుసారు మొలనూలి గంటలనాదులు వినక నీకుఁ బోవందగ' దను మాటల వాడిశూలంబులు, చెవులలోనాటం దిమ్ముపట్టి సొమ్మసిలి, క్రిమ్మఱం దెలిసి, యమ్మంత్రి నందను వాక్యంబులు నిక్కంబు అయ్యోనని విన్నంబోయి, కన్నీరుగారఁ బెదవులు దడుపుచు, పులుకు పులుకునం జూచి, పలుకుపలునకుం దైన్యంబు దోలుక, 'నేఁజెల్ల, సతీమతల్లీ! నీవు పినతల్లివని వచ్చినందుల కెట్టి ఫలంబుగలిగె, నెదుటివారి యుల్లంబెఱుంగక నీమాటలాడ నెట్టు నోరాడె? మేల తల్లడిల్లెదవు; నీవు తల్లివి నేను తనూజుండ, తల్లియుం దైవసమానంబు. అదియునుం గాక, యొరులచేడియలు నాకుం దోఁట్టువులు! యీ

వెఱ్ఱిబుద్ధులు నీ కేలవచ్చె? యిట్టి పాపంబు నాకేల గట్టెదవు? యిందున, శాశ్వతంబైన యపకీర్తి వచ్చుఁ, బరలోకంబున దండధరునిదండన లోర్వం దరంబుగాదు; సీతాలతాంగివంటి రత్నాంగికిఁ జనియించిన తన కిట్టి గుణంబులు రానేర్చునే? భూమీశ్వరునాన, యీతలంపులు మానుము. పదివేలు బలుకనేల, నా హృదయశుద్ధి పరమేశ్వరుం డొక్కరుండె యెఱుంగు' ననుటయు, నయ్యాలివేణియు నెలనవ్వు మొగంబునం బొలయ, 'నిజంబు పలికితివి. నీవు పతివ్రతకొడుకవు. నీ గుణంబులు నీవె పొగడుకొనవలదు, హృదయంబుం గంటి: నే తల్లిం గాను, దైవంబునుం గాను, మీరాజునకు భోగస్త్రీని; మదన వేదనా దోదూయమాన హృదయలైన సుదతులకు, వావు లేటికి? ధర్మంబు లేటికి? తగవు లేటికి? నా కన్నులాన, నిన్నుం గూడకమాన. తక్కుపలుకులు విడువుము, పెక్కులేమిటికి నిమిషంబు నిన్నుం గలసినం జాలు' నని యంతకంతకు నగ్గలంబైన తమకంబునం బెగ్గిలి, తలుపు మూయం బోవు నప్పువ్వుబోణిం జూచి, 'నేను భోగస్త్రీని, వావులు నాకుఁ బనిలేదంటివి. వంశంబున కెల్ల యొక్కఁడే యని యొట్టిడిన పిన్నవాఁడే వేఱుపోయితి నన్నుం దీరునే? యీ యవివేకంబున కేమందు? ఎందేని యీవావి జగమందుఁ గలదె? రత్నాంగి యొకటియు, నీవొకటియుఁ గాదు: తలంచిచూడుము. పదరకుము, కాయంబు బుద్బుదప్రాయంబు ... ...యకృత్యంబులు చేయఁబూనకుము. నిన్ను విభుం డఱచేతినిమ్మపండుగతి నత్యాసక్తితో లాలింప, నిలింపసంపదలనుభవింపుచు, సొంపువ నుండునట్టి నీవు కావరంబునం గన్నుంగానక నేలత్రుళ్లెదవు? ఇందున నాపత్పరంపరలు సిద్ధం' బనుటయు, నత్తరళాక్షి కటాక్షాంచలంబుల నొక్కించుక యంకురించిన యలుక సానఁదీఱిన చెఱుకువిలుతుని వాఁడితూపులం బోని మిటారిచూపులం జూచి, 'యోరీ! యెన్ని నేర్చినావురా! యిందున్న కొంతమోసంబునుఁ గలుగఁజేసి, జముండనువాఁ డొక్కరుండు గలండని భయంబున దుద్దుపెట్టి పోవందలంచెదు. రాజయ్యాని, రెడ్డయ్యాని! ఆనాఁటికిం జూచుకొందము భూవల్లభుం డీకల్లఁ దెలిసి దండించిన దండించనిమ్ము. ఎక్కడి వావి, యెక్కడి పాపము? వెలకొమ్మ లెవ్వరిసొమ్ము? వలచివచ్చిన జవరాలిని విరాళింబెట్ట వలవదు

రతీదేవి పూవిలుతునకు వలచిరాదో, రంభ నలకూబరునకు మేలుఁ జెందదో, యీ వలపుతలంపు నాయెడనే బుట్టెనే? దారుకావని మౌని మానినులకుం దగిలెఁగాని నీవలె నీలకంఠుండు నేరఁడయ్యెనో, గురునియిల్లాలిని రమించెంగాని కలువలచెలికాఁడు నీవలె నేరఁడయ్యెనో, యహల్యాకాంత నంటుకొనియెంగాని నీవలె నింద్రుండు నేరండయ్యెనో? వారికన్న నీకువివేకం బధికంబుగాఁబోలు! నీకుఁగలిఁగిన బుద్ధి వారికి లేదయ్యెనో? ఆనాఁటికి నీవుంటివేని వారల యోజనలు జెలుపవే' యనిన విని యా సుజనుండు, 'యీ వెడమాట లేమిటికి? సృష్టిస్థితి సంహారకర్తలైన దేవత లెట్లువర్తిల్లినం జెల్లుగాని, తక్కినవారలకుం జెల్లునే? రంభ మొదలైన వెలయాండ్రు సైతము నిట్లు పుత్రులంబట్టిరే? మననేరవు: ఒక్కకార్యంబునుఁ గననేరవు, యెంతచెప్పిన విననేరవు: చాలుఁజాలు, విడువిడు, పోవలయు' నని బలికిన, నక్కలికి కలిబోసినవెనుక నుట్టిఁ గనుంగొనిన చందంబున నాశకుం బారంబులేదు గావున నక్కుమారతిలకునిం దిలకించి 'యోరీ! త్రాయైనఁ గఱంగుఁగాని నీమనంబు గఱుఁగదయ్యె. ఇది నీకు మంచి దటరా? ఆఁడది యుసురుమంటే మోసంబు గాఁదటరా? నే బలికినపలుకుల కలుకచేఁ గనుఁగొనలఁ గెంపునించెదవు, యా కెంపు నా కెమ్మోవిపై నుంచితే దోసమా? నామనంబునం గోర్కులునిలిపెద, వది నా గబ్బిగుబ్బల నిలుపమంటే దోసమా, కుమారకా! వెన్నెలకాఁకకు, మందమలయానిలమ్ముల రాకకు, చిలుకల మూఁకకు, కోయిలల వీఁకకు, వసంతుని జోకకు, మదనుని ఢాకకు, నేకరణిఁ దాళుకొనుదానరా, కెమ్మోవి యానరా, నీకు మరునానరా, కౌఁగిలిఁ గరుణింపరా, యించుక చల్లనిచూపు నింపరా, నామనవి యాలింపరా!'

—అంచు నత్యంతం బుప్పతిల్లి కనుఁగొలఁకులఁ గాఱుకకన్నీరు మున్నీరువలె వెడలి చనుగొండ మునుంగసేయఁ బెక్కువిధంబుల వేఁడుకొను నప్పల్లవాధరిమాటలు విననొల్లక యాచకులంజూచిన లోభివాని చందంబున వేఱుపరాకుం జూచుచు, నేమనిన నేమివచ్చునో యని నోరెత్త వెఱచి యూడఁబోవు నుపాయంబు జింతింపుచు, కొంతతడవుండి యటు నిటుఁ జూచి 'యాచెలిం బట్టిన వలరాభూతంబు కొంచాన విడువదు;

యెప్పుడిదినేనిం దప్పించుకొనిపోవుట యొప్పునని యప్పడంశుక పట్టినసుప్పటి విడచి సాముసేసిన యరమట్టి దట్టిచల్లడంబులతో వెలువడి, పులిచే విడువంబడిన లేడివడువున రాహుదంష్ట్రా విముక్తుండునైన చందురుని చాడ్పునం బోవునెడ, 'నోరీ! రసికుండవని యుంటి; పైదుప్పటి విడచి పోయెదవు, నీ యంగులెల్లం గంటి మారుబారికి వెఱచి నేను కోరిన యెడ చీరికింగొనక, నోరికిందగని క్రూరంబులు పలికి జారిపోయెదు, వలదురా దురాత్మకా! యేల చెడిపోయెదురా? వలదురా, లోపంబులునారోపించి భూపాలునకుం గోపంబు దీపింపంజేసి నీ కీలుంగీలుం గోయింతు, యింతులతో నా యింత లేసి రంతులు? నీ గుఱుతు నాచెంతం జిక్కె, మంచిది పొమ్ము పొమ్మని యొమ్ముం దాటింపుచుం బగంజాటు నవ్వధూటిం దిరిగిచూచి సుగుణాకరుండైన రాకుమారుం 'డంబా! నీవు కుసుమాంబకుని యంబకంబులకునోడి పాడివీడి యాడిగెలకు నన్నుం బోలుసేయుట తగవుగాదు నీవు బలుకు భయంకర భాషణంబులకు వెఱచి, నీ మనోరథంబు నెరవేర్పం బూనితేని, లోకంబున నపకీర్తియుం, బరలోకంబున యమునిచే నార్తియుం బొంది పెక్కుజన్మంబుల హీనజాతులం బుట్టవలయు. అంతబాధ పడుటకంటె రాజుచేత నాజ్ఞపడుటేనియు మేలు; వసుమతీపతి చిత్తంబు వకావకలై నన్నుందెగంజూచునట్లుగా విపరీతంపుమాటలు పలికెదనంటివి. 'వినాశకాలె విపరీతబుద్ధి' యనువితంబున నీకు బుద్ధిపొడమె. నీ వచించిన సుద్దులే నిజంబని తండ్రి నాపయిం గోపించి యాజ్ఞసేయించెనేనియు నాకాశవాణియు, భూకాంతయు నెఱుంగరే? ఆకోల నిన్నుం దోడనె చుట్టికొను, నీకు సరిపోయినట్టు లుండుము; పోయివచ్చెదనని పలికి యా గురుకుచనగరు వెడలి, సారథి తెచ్చినిలిపిన కనకమణిమయ రథంబును, మావంతుండుదెచ్చిన భద్రదంతావళంబును, పడివాగెంజేసిన కాంభోజకాశ్వరాజంబును, శిబికావహులు దెచ్చిన బంగరుపల్లకియుం జూడక, యాడిగంబులు దెచ్చి పాదంబులంబూన్చిన రవలపావలు మెట్టకయే, చింతాక్రాంత హృదంతరుండై, దిక్కులు చూడకయె తన నగరికిం జనియె... [సశేషము.]

అనుబంధము— 3

జైమిని భారతము.

[వచనము]

[ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ ప్రచురణమునందు తృతీయాశ్వాసమున లోపించిన భాగము.]

సముఖము

వేంకట కృష్ణప్ప నాయకుఁడు

......అంత భేరీపటహాదివాద్యంబులు మ్రోయ రయంబున ననేక దేశంబులు క్రమించుచుం జని యాఁడుమండలంబునకుం జనియె. తద్దేశంబునకు

స్త్రీమండల వృత్తాంతము.

రాణి నీలనిభవేణియు రాకేందుబింబవదనయుఁ గుంద కోరక సమాన రదనయుఁ బల్లవాధరయు గంబుకంధరయుఁ బర్వతోపమానవక్షోరుహాయు మల్లికామృదుళ బాహాయు నణుమధ్యయు నతిపుణ్యాసాధ్వియు జలజనిభపాణియు సైకతశ్రోణియు రంభాసమోరుకాండయు రతిప్రచండయు రాజీవరక్త చరణయు రత్నమయసర్వాభరణయునై, హావభావవిలాసవిభ్రమంబుల నింపుమీఱుచు, నంగజ కహ్లారహాస్యంబులు దెలిసి పురుషునిమనం బెఱింగి శృంగారవిలాసంబులం బ్రొద్దులుపుచ్చుచు, చౌసీతిబంధంబులఁ దనుపుచు సరసవాగ్విలాసంబులు నెరపుచుఁ బ్రమీలయను నామధేయంబు గాంచి, నరులకు సురల కసురులకు సిద్ధులకు సాధ్యులకు నసాధ్యమైన ధనుర్విద్యాకౌశలంబునం బొలుపొందుచు ధైర్యవీర్యసాహసంబు లుగ్రశాసనంబు లుక్కు మెఱయ, లక్షయేనుంగులు నన్నియ గుఱ్ఱంబులు నన్నియ రథంబులును విషకన్యక లశంబరఁగిన పదిలక్షల కన్నెలు గదాముసలముద్గర భిండివాల తోమరశక్తి ముసుండిశరశరాసనఖడ్గఖేటకా ద్యాయుధములతో గరిడిసాదనల నెప్పుడుఁ జరించుచుండ నఖండిత వైభవంబున రాజ్యం బేలుచు నుండు. తద్దేశంబునకు మార్గవశంబునం జోయిన పురుషులను జేరం బిలిచి యందలి యిందుముఖు లమృతమధురాలాపంబుల, నాలింగనంబుల నధరామృతప్రదానంబుల, నంగజకేళీవిలాసంబుల నాహ్లాదంబు పుట్టించి వశీకరించి యొక్కొక్కపురుషునితోఁ బెక్కండ్రు వనితలు భోగించుచు, సురతకేళీసుఖంబుల జొక్కుచుచు గ్రీడించుచుండ, నొక్కమాసంబులో నాపురుషుండు పరలోకంబున కరుగు. వానితోఁ గూడ రమించిన యక్కాంత లందఱు నగ్నిప్రవేశంబు సేయుదురు. అందొక్కయువతికి గర్భంబునిలుచు; అది కనియెనేని యాఁడుఁబడుచుం గాంచుఁ గాని పుత్త్రినిం గాంచదు. ఇది యాదేశంబునందలి నడవడి. జనమేజయ నరేంద్రా! విజయ భుజవిక్రమరక్షితం బైన యశ్వరత్నం బప్వీటిసమీపంబునకుంజని పచ్చికమేయుచు నుండునెడఁ గతివంకకనుబొమ్మల వంక

లఘుఁ గొంకినచందంబున గుదుసువడం దిగిచిన సింగాణివిండ్లును, గలికి చూపులకలికి వెనుక దాఁగినవితంబున నంపపొదులలోనం బొదలు లకోరి కోలలును, వట్రువ గబ్బిగుబ్బలు గనుంగొని భ్రమపడినచందంబున బిఱబిఱఁ దిరుగుచక్రంబులును, బెడంగుజడలయందంబునకు వణంకెడు చందంబునఁ దళతళ మనికత్తులు మెఱయ వీరశృంగారరసంబు లంగనా రూపంబుగైకొన్నకైవడి వీఁక మీఱురాకేందుముఖులు తేజీలుదువాళిం పుచుఁ గోకిల లొక్కుమ్మడిఁ గాకలీస్వనంబు లొనరించుకరణి వీరాలాపం బులు నార్పులు నట్టహాసంబులు పంతంబులు మెఱయం బొరు దీరుటయు, నందొక్కసుందరదన, గుజ్జంబుమీఁటి యధ్వరహరిం బట్టికొని వచ్చి తమ యేలికసానిసమ్ముఖంబున నిలిపి ‘రాజరాజేశ్వరీ! యీహయంబుధర్మజునిచే విడువఁబడినది. హయరక్షణార్థంబుగాఁ బరాక్రమోపార్జనుం డగు నర్జునుండు చనుదెంచి యున్నవాఁ’ డని పలుకరించిన, నయ్యంగనామణి బంగరురంగులం దురంగలించు తురంగశాలలోనఁ గట్టుటకునియమించి, యంతరంగంబున నెంతయు సంతసం బెసంగ ‘నేఁటితో నాకోరికలు నెఱవేఱె. సుఖంబులు సమకూరె, వెడవిలుకాని వేదనలుఁదీఱె, సంది యంబులేదు. ఇందుకొఱ కాపురందరనందనుం డిచ్చటికి వచ్చు. వచ్చి నప్పుడె గ్రుచ్చి కౌఁగిలించి, మధురాధరంబు మేన కాకదీరం గ్రోలి, చౌసీతిబంధభేదంబుల బెనంగి యనంగసామ్రాజ్యంబు కొల్లలాడెద: ఇది మొదలనుదినంబును ననంగసంగరంబున వానితోడం గూడెద. నాపాలి దైవంబులన్ వేఁడెద’నని యెడపీడని కోరికలు పొడమ, నప్పడఁతుక పదివన్నియ బంగారునకు మెఱుంగు పెట్టినహొరంగునఁ బైఁగోజవ్వాదికిఁ బుప్పొఁదావి గట్టినరీతిఁ జిన్నారిజాబిల్లిమీఁద సుధారసంబు చిలికించిన విధంబున రంగైనయంగంబుల శృంగారింపఁ దొడంగి, యంగజునిచక్రం బులంబోలెఁ దళుకుతళుక్కునఁ జెక్కులఁ గుల్కు కళ్కురతనంబులకమ్మలు పెట్టి చివురాకుఁ గెమ్మోవి కెంపుల సొంపు మీఱుసుపాణిముత్యపుముంగర ధరియించి, వింత వింతమణులకంటసరములుకంఠెయు నేవళంబునుముత్యాల దండలు సందిటికడెంబులు ప్రత్తికాయతాయెతులు కంకణంబులు రవల గాజులు కడెంబులు మొలనూలు నొడ్డాణంబు నందెలు పాదగంబులు

పాదసరములు మెట్టెలుఁ బిల్లాణులు వీరముద్రికలు మొదలగు నానావిధ భూషణంబులఁ గైసేసి, తనయనురాగరసంబు వెల్లువగట్టెనో యన నందం బగుచందురకావిపావడపైఁ దన మనోమాలిన్యంబు వెలికుఱికిన తెఱంగున మవ్వంపుఁ జువ్వనివ్వటిల్లు రాయంచయంచుల మించుపైఠాణిదువ్వటంబు గట్టి, మట్టుమీఱిన మదనానలంబు తన్నుఁజుట్టుకొనిన తెఱంగున నిండు తగటిజిలిబిలి కుంకుమపూఁత పొంకంపుసిబ్బెంపు గుబ్బలగబ్బుమీఱ నిండు ముసుఁగు చేసి, చిలుకతేజివజీరుని తేజి తెఱంగునఁ గనుపట్టు మరకతంపుఁ బిడెంపు బాఁకు చేపట్టి, విరవాజిసరుల తావియుఁ గోవజవ్వాజిపట్టెల వాసనయు దిక్కుల గుమ్ము గుమ్మని క్రమ్మ గిలుకుపావలు మెట్టి, నెమ్మిమై మేఘమండలంబు వెలువడు క్రొక్కారుమెఱుంగుతీవియ వోలె నంతిపురంబు వెలువడి యాప్తలైన చెలికత్తెలు వెంటరా బంగరుగుమ్మలం బోలు నండజ యానలు దండలం జేరి కైదండ లొసంగ, నవరత్నఖచితంబులగు బంగరు బెత్తంబుల మొత్తంబులు చెలంగఁ గటికవారలు 'రాజరాజేశ్వరీ! రాజ పరమేశ్వరీ! అష్టదిగ్రాజమనోభయంకరీ! కేరళదేశాధీశ్వరీ! స్వామినీ! పరాకు, హెచ్చరిక, జతను, సావధానత,' యని హెచ్చరికలు దెలుప నల్ల నల్లనవచ్చి డాలుమీఱు పగడాలకంబంబులు దారవజ్రంబులబోదెలు జీవ దంతంపుదంతెలు, యీశంపునీలంపు దూలంబులు కెంపుటోడుబిళ్లలపై కప్ప డంబులు నానారత్న విచిత్రంబులు బాలభాను ప్రభాభాసమానంబులు గగన లక్ష్మీనివాసంబులునైన తమ్మికేకులఁ బోలుపొందుకనక కలశంబులవిలసిల్లు ద్వారంబులును జందక్రాంతమయంబులైన వజ్రమణిమయ గజరాజ శోభితంబులైన పార్శ్వంబులంగనుపట్టు సోపానంబులు హెచ్చురతులపచ్చ రాతిన్నెలు గలశంబులు తుండంబులఁ గైకొని యభిషేకంబు లొనర్చు దారవజ్రంపు టేనుంగు లిరుగడలం గడలుకొన మూర్తీభవించిన సామ్రాజ్యలక్ష్మివలె నొప్పుచు లక్ష్మీవిగ్రహంబులం బోలుపొందు ద్వారదేశంబులుం గలిగి జాళువాసరిగకుట్టుపని హరువుల ప్రతిమలం బ్రతి లేని తెరలును, క్రొత్తముత్తెంబుల జల్లులమేలుకట్లును, నెమిలిఱెక్కల ఛాయలం బ్రతిక్షణంబును వింతలైనకాంతులు మంతుమీఱ రత్నగర్భ మైన పుడమి కన్నకరణినున్న తివాసులనొప్పుచు సుధర్మాస్థానంబు కరణిఁ

ప్రభాశోభితంబైనవాటంబును ప్రభావిజిత మేరుకూటంబును నగు కొలువు కూటంబున, బాలభానుకిరణంబులతో వాదంబులు సేయు పాదంబులును, బసిఁడిగట్టు పై తట్టువలెఁ గనుపట్టు విస్తారంబును గలిగి, గోమేధిక పుష్యరాగ మరకతముక్తాప్రముఖనిఖిలరత్న విరాజితంబై గ్రహనక్షత్రనికర తారకానికరకోరకితంబై నయాకసంబు తెఱంగునను నఖిలసురాసురపూజితంబు నైనసింహాసనంబునంగూర్చుండి, సామదానభేదదండచతురోపాయులగు మందయానలు నందడించి కొలువ నొక్కచక్కఁజక్కెరబొమ్మలు చక్కెర యుక్కెరలకన్న మిక్కుటంబై చొక్కాటంబులు నైన దండకతారావళీ ప్రముఖ ప్రబంధంబులు విన్నపంబుసేయ, మఱియొక్క దిక్కున రాకేందు వదనలు మీమాంసావ్యాకరణాదిశాస్త్రంబు లనర్గళప్రవాహంబులుగా నుపన్యసింప, వేఱొక్కచాయఁ బల్లవాధరలు బ్రహ్మాండపురాణంబు .విష్ణుపురాణంబు పద్మపురాణంబు మొదలగు నష్టాదశపురాణంబుల కథలు వినిపింప, మఱొక్కదిక్కున నీలవేణులు చిత్తరుబొమ్మలవలె శిరఃకంపంబు సేయుచు జంత్రగాత్రంబులతాయి గీతప్రబంధంబులు ఘననయ దేశీయంబులు వినికిసేయ, నొకవంక మకరాంకవిజయపతాకలం బోలె రంభోర్వశీమేనకా దుల నెంత లేదనుబిరుదుపాత్రలు చర్చ్చరి చారి మొదలగు పదియాఱు నాట్యంబులు నభినయంబులు గనుఁగొనిపింప, నొక్క ప్రదేశంబునఁ గలకంఠకంఠులు పరిహాసంబులు వినోదంబులుగాఁ బ్రసంగంబులు సేయ, నిరువంకల రవలకంకణంబులు ఘల్లుఘల్లనఁ, బంకజాక్షులు కనకదండ మండితంబులైన ధవళచామరంబులు వీవఁ, గత్తి కేడెంబు సురె చికటారి సిడెము వంకి పట్టిసబాణముసలముద్గరభిందివాలములు బరిచి నేజా మొదలగు ముప్పదిరెండాయుధంబులును, గుంచె కాళంజియుఁ జేయిపావడ యడపంబును గింటి సురటియు నిలువుటద్దంబులు మొదలగు మహారాజచిహ్నంబులఁ బూని యూడిగంపుఁజెలువ లూడిగంబులుసేయ సాక్షాత్కరించిన వీరమోహినిచందంబున నిండోలగంబున నుండె.

అంతఁ గుంతీసుతమధ్యముండు కాంతాజనులు మఘువాజిం గొని పోయిరని చారులు పలుకరించిన నవ్వి తగిన రాయబారులం బనిచి గుఱ్ఱంబు విడువుమని మందలించిన యెడ, నమ్మండలేశ్వరి ముఖచంద్రమండలంబున

వెన్నెలయునుంబోలె మందహాసంబు గందళింపఁ 'గిరీటి మేటివీరుండని వింటిమి. ఆతని రణకలాకౌశలంబు పరీక్షింపకయె కవ్వడింగడవ నీయము. నేనిదె సమరసన్నాహంబుగా నరుగుదెంచెద. పార్థునిరమ్మనుండు. పొం' డని బహుమానంబులు చేసి పంపిన, నియోగులు వేగంబె యరుగుదెంచి యవ్విజయునకు వివరించిరి. అంతఁ దురంగమాతంగశతాంగ వీరభట మహో ర్భటీసమేతంబుగాఁ బ్రమీల మోహరించి రథచక్రఘోషంబును కేతనపటా త్కారంబును గార్ముకజ్యానాదంబును లలితమధురసింహా నాదంబును భూనభోంతరంబు దీఁటుకొన శతమఖతనయునిం గాంచి తనకులుకుఁజూపులం బోనివాలుతూపులు వింట సంధించి రథరథ్యకేతనసమేతంబుగా నించుటయుఁ, బార్థుండును నంగనతోడి కయ్యంబునకు రోయుచుఁ దీఱనికతంబున మూఁడువాడితూపులు సంధించి యేయుటయు, నది తోడనేఖండించి తీవ్రముఖంబులైన శిలీముఖంబులచే దశదిశాముఖంబులు గప్పి, తక్కిన బోటులు ఘోటకంబులమీఁటి సామ జంబులఁ బురికొల్పి రథంబులం దోలి చిలుకుటమ్ములచే గ్రుచ్చియు నీఁటెలం బొడిచియు బట్టసంబుల నఱికియు శూలమ్ములం గ్రుమ్మియు వంకిలం జిమ్మియు జముదాళ్ళం బొడిచియు గదల నడిచియు ముసలంబుల మోఁదియు ముద్గరంబులం జిదిమియుఁ గిరుసుకత్తుల విదళించియుఁ జిఱుత కడ్డియలఁ గొట్టియుఁ దారసిల్లిన నయ్యిరువాగును బూర్వపశ్చిమసముద్రం బులవలెం దాఁకి తుములంబుగా సమరంబు గావించు నెడఁ, బ్రమీల యిందసనందనుం జూచి 'కిరీటి! మమ్ము నీబోఁటికిం గెలువఁగూడదు. నీకె కాదు. అనిమిషసిద్ధసాధ్యగరుడోరగాదులేనియు నన్ను గెలువలేరు. నీకు గుఱ్ఱంబు గావలయునేని దురభిమానంబు మాని ప్రియంబున నన్ను వరియించిన హాయంబు నిత్తుం గాక లేక యున్న నిన్నుం బోనిత్తునే? నీయగ్రజుండైన యుధిష్ఠిరుండు సోమపానంబు సేయ నిమ్ము, నీవు నాయధరామృతపానంబు సేయుము. ఆతండు కురుదేశం బేల నిమ్ము. నీవు నా కురుదేశంబేలుము. ఈ దేశం బునకు నీవె యొడయఁడ వయ్యెదవు.' అనిన ధనంజయుండు దరహాసంబు నెమ్మొగమ్మునం గనుపట్ట 'జవ్వనీ! పువ్విలుతుని కేళికి నిన్నుం గూడిన

ప్రమీలావిజయులయుద్ధము.

ప్రమీల యర్జును మోహించుట.

నరుండు మాసమాత్రంబునఁ బంచత్వంబు నొంది యధోగతికిం జను. అంతట యువతిమండలంబేలు వాఁడెవ్వండు? ధర్మజునకు మరల హయంబు చేర్చువారెవ్వరు?' అనినం బ్రమీల వాలారుమెఱుంగుఁ జూపులం జూచుచు 'నీవు దైవయోగంబున మాదేశంబునకువచ్చినవాఁడవు. ఇంక నెచ్చటికిఁ బోవంగలవు? ఎట్లయిన నీప్రాణంబు లపహరింపక మాన. నాము హూగ్రబాణంబులచే నీ మేను జల్లెడకంతలుగా గాయంబులం బడి వేదనం బొరలుచు వృథా ప్రాణంబు లప్పగింప నేల?'. అనినఁ గన్నులఁ గెంపు నింపుచు నిలింపపతినందనుండు నారి నాఱమ్ములు సంధించి యేసిన, నప్విలాసిని యన్నియు నారసమ్ముల వానిని రూపఱజేసి వెండియు నేఁడు వాఁడిబాణంబులు మేనం గీలించి, మఱియు వేలకొలంది తూపులవాన గురిసిన, సురపతితనూభవుండు సమ్మోహనాంగిపై సమ్మోహనాస్త్రంబు వింట సంధించిన, నవ్వాలుఁగంటి యయ్యస్త్రంబుతోడం గూడ గాండీవ గుణంబుఖండించిన, నరుండు కోదండంబున వేఱొండునారిం గూర్చి యున్నారిం బరిమార్పక మాన నని కట్టలుకం గనుబొమ ముడిపాటు గదియించుటయు, నాకాశవాణి 'యర్జునా! నిర్జరుల కైన దీనిం గెలువ శక్యంబు గాదు. నీవు పదివేలయేఁడులు పోరినం జయంబు చేకూరదు. రిత్తయాయాసం బేమిటికి? ఒక్కనాఁటిరాత్రి దీనిఁదనియించి హయంబు గొని యథేచ్ఛంబుగాఁ జను' మనిన నర్జునుండు నమ్ములు విల్లు నరదంబున నునుచుటయు, నయ్యంగన యతిత్వరితంబుగా వచ్చి యాలింగనంబు చేసి పురంబునకుం దోడుకపోయి, యరదంబు డిగ్గి, నిగ్గుమగఱాల నిగరాలకమ్మలు కపోల ఫలకంబుల గులుక కమ్మకడానిబొమ్మయుం బోని నెమ్మొగిక్కాంతులు కుసుమచాపుని ప్రతాపముంబోలె దిక్కులు బిక్కటిల్ల, చెఱకువిలుతుం డొఱవెఱికి ఝళిపించిన కత్తుల ధళధళలంబోలె నారజపు టోరజూపులు కలువవిరిసోనలం జల్ల చిలుకముక్కులం బోని చక్కని నఖంబుల నలకంబులదిద్దుచు నొయ్యారంబు లునికిం జెందిన చందంబున, విలాసవిభవంబులు మూర్తీభవించిన యందంబున సింగారంబు రూపుఁ దాల్చిన వడువున, యెదురువచ్చి, తన సమీపంబునకు వచ్చుచున్న

ప్రమీల యర్జును నంతిపురంబునకు గొనిపోవుట.

పురందరనందనునిం గనుంగొని యుల్లంబు ఝల్లుఝల్లుమని గబ్బిగుబ్బ లుబ్బ, నాపాదమస్తకంబును పులకల మొలకలు నెలకొన, కమ్మజవ్వాది వాసనలు గ్రిమ్మ్మ నెమ్మేన ఘుమ్మను కమ్మచెమ్మటలూర, నఱపయ్యెద మీఱ, కప్పుగీల్గొప్ప నించుకవీడ, కౌనసియాడ, బొమ్మంచు కెమ్మోవి కంపింప, మొలనూలు ఘంటలు నటింప, నీవీబంధంబు జాఱ, జేరవచ్చి విప్పతెప్ప లఱమోడ్పుగ నివ్వెఱపాటు, నిబ్బరంపుమోహంబు నాగుబ్బ కొన, నా బిబ్బోకవతి తనమనంబున నిట్లని వితర్కించె.

'రూపరేఖావంతుఁడు, కంతుఁడో యామినీకాంతుఁడో యల వసంతుఁడో జయంతుఁడో నలమహీకాంతుఁడో, యెంత చక్కఁదనంబు, యెంత విలాసంబు, యెంత యొయ్యారంబు, యెంతకళ!' యంచు దలంచుచు నుండునప్పుడు, చిత్తజుం డయ్యుత్తమపురుష మత్తకాశినుల మీఁద దండెత్తఁ దలఁచి యెలదేటి యెలగోలుమూకలకు తేనియగానంబులు నొసఁగఁ బనిచి, గోరువంకబలకంబుల బొక్కఁపరచి, గండుమీనుని శానవేయించి, తమ్మిపూముద్దర, మామిడిచిగురుబాకు శాయంబనిచి, పువుమొగ్గగుణి శిరంబున నునిచి, విరువాజి తీఁగపేట గట్టిగాగట్టి, మోదుగమొగ్గ బాగుదారు డాబునవైచి, గేదంగి చిక్కఁటారి కరంబున బూని, పొన్నవిరిబారు వెన్నునవైచి, చెఱకుసింగిణియు, తమ్మిమొగ్గ తరగస లిరుదెసలంగట్టి, పంచదార ఖాణంబులుమేసి పొగరించిన పచ్చవన్నియ చిలుకతేజినెక్కి, దునేదారుగావచ్చి, యిరువురి ధైర్యంబను సీమలెత్తికట్టి, యుక్తాయుక్తవిచారంబు లనియెడు నగడ్తలంబూడ్చి, హృదయంబులనుకోటలు లగ్గలనెక్కి గగ్గోలుగా నార్చి, తుంటవింటన్ జంటజంటగా నరవిందబాణంబు నశోకసాయకంబు, నవరసాలకిసలయాస్త్రంబు మల్లికాముకుళభల్లంబుఁ బ్రయోగించి, యంతట కోపంబున, చాపంబు సారించి, యా యిరువురియేపు రూపుమాపఁ దలంచి, నీలోత్పల బ్రహ్మాస్త్రంబు సంధించి, యాకర్ణాంతంబుగా దిగిచి, ప్రయోగింప బూనుటయు, నంతఁ బ్రమీల నిమీలితనేత్రియై తలయూచి, రేకకున్ జోకకున్ చక్కఁదనంబునకున్ సొక్కి సొక్కి తనమనంబున వితర్కింపఁ దొడఁగె.

'ఔరౌరా! యీ మనోహరాకారుని యాకారంబు, మజ్ఝారే! శచీకుమారు నమ్మారు ముమ్మారు పరాసౌదు. వీని కనుంగవపోడిమికి నోడి కెందమ్ములు నీరమ్ములంగలసె. అప్పప్ప! యీ యెమ్మెకాని కనుబొమలు సూచినయెడ నంగజుని సింగాణివిండ్లు నిష్ఫలంబులని దోఁచుచున్నయది. అక్కక్క! వీని ముక్కు సంపంగిరెక్కల చిక్కులం బెట్టు నునుకోలేరు బెట్టినట్లున్నది. అయ్యారే! మదనుని మదహస్తికి మదరేఖ కనుపట్టినయట్లు శృంగారరసంబు మోసులెత్తిన తెఱంగున బవిరిగడ్డంబు, గప్పుమీసంబును గనుపించుచున్నయవి. అమ్మమ్మా! వీని కమ్మ కెమ్మోవి ఘారు బరికించి దొండపండు బెంగువడియె. అన్నన్న! యీ సరసుని పలువరుస దాడిమివిత్తులఁ జిత్తులఁ బెట్టె, నజ్జారే! త్రైలోక్యమంగళంబైన వీనిగళంబునకు దక్షిణావర్తశంఖంబు బ్రదక్షిణంబు వచ్చు: మేలుమేలు! యీ మన్మథాకారుని పేరురంబు మేఁటికవాటంబుఁగా నున్నయవి. భళిభళీ! మెండైన కండలంబులుదిరిగి యేనుఁగు తుండంబులు వలె వీని బాహుదండంబులు కన్నులు బండువులుగా చాయందొడంగి చెవులతో నేకాంతమాడఁ బోయినగతి, యీ రాజనందను మూపులవైపు లెంతనివర్ణింతు. ఆపాదమస్తకం బతిసౌందర్యంబుగా నిర్మించి విధి నడుము పిడికిఁటఁ బెట్టె, ఊర్ధ్వాధోభాగంబులు సరిగాజూచివిడిచెఁ గాఁబోలు లేకున్న నంతసన్నంబుగా నుండునే? - సరోవరంబునుఁ బోలె గంభీరంబైన నాభియు, వారితరంగంబుల తెఱంగున రంగలరు వళిత్రియంబు, చిత్రంబయ్యెడు. పిఱుందుల యందంబు జూచినంతనే నాధైర్యంబు మందం బౌచున్నయది. శృంగారరసప్రవాహంబుల భంగి, వలరాయలతోఁట యనఁటిమ్రానుల తీరున వీని యూరువులు, వేఁరమీఁజీన చిత్తజుండను మత్తవృషభంబు మూపులె వీని జానువులు, మన్మథకాహళల హాళవాళికలు బిక్కలుబట్టు వీనిపిక్కలు, వీనిపాదంబు లరుణారవిందంబులు; అయ్యారే! వీని యెయ్యారము వేయారులలోనంగాన. వీని యాకారంబు నిలువునీరను బండుచున్నయది. ఈమేటి నీటొక్కటే కోటిసేయు. ఈ వన్నెకానిచెన్ను చిత్తరువందు లిఖింప కూడదు. ఈ మోహనాంగు డించుక నేపు సమీపమున నిలిచినఁజాలు. నామనోరథంబు నెఱవేరె. జంటితేనియ

మోవిఁ బంటిక్రొన్నొక్కి చక్కఁజెక్కు నిలుమార్చిముద్దిడుకొని, కానికతరంబైన వీనికంఠంబున గరంబువైచి యెమ్మైన పేరురమ్మున సిబ్బెంపుగబ్బిగుబ్బలు గసిదీఱంగ ప్రిమ్మి. యందచందంబులకెల్ల నాస్పదంబైన వీని నెమ్మేను బిగువుసందిటఁగ్రుచ్చి మచ్చికమీఱఁ బెనంగి యనంగసామ్రాజ్యంబు కొల్లలాడినఁగాని, సోయగంబు చికిలిప్రాయంబును గల్గినందులకు ఫలంబేమి?'

అని యుల్లంబున కోరినకోరికెలు పల్లవింప పల్లవభల్లునకుఁ దల్లడిల్లుచు, నా కంజలోచన మంజీర ఝుళంఝుళారావంబులు మేఱయ సరయంబుగా జనుదెంచి, తన చనుగుబ్బమొన లోకించుక నతనియురంబు నక్కుసోఁకఁ గౌఁగిలించుకొని, మొగంబు మొగంబునఁజేర్చి, యుస్సురని, చెక్కిలినొక్కి ముద్దుబెట్టుక మేనునివిరి, కైదండయొసఁగి పురందరనందనుఁ దనపురంబునకుఁ దోడ్కొనిపోయి, యంతిపురంబునకరిగి, కొలువుశృంగారంబు సడలించి, కొందఱు కెందలిరాకుపాణులు గొలువ మజ్జనగృహంబున కరిగె.

అంత నచ్చుతునిమేనమఱంది నొక్కమచ్చెకంటి పచ్చలగద్దియ నునిచె, నొక్కకంబుకంఠి జలకంబులార్చె, నొక్కపుత్తడిబొమ్మ తడి యొత్తె, నొక్కచెలువ చలువ లందిచ్చె; అవ్వేళబ్రమీల ననంగసంగర కిరీటియగు కిరీటికి యొరళిగవైచి కమ్మవిరువాజి జాజిపూలసరమ్ములు మీసరమ్ముగాజుట్టి సరిగంచు చెంగావిరుమాలచెంగులు వెన్నునజీరాడ, కళలుదేర తీరైనమొగమ్మున సిస్తుగా గస్తూరితిలకంబుఁ దీర్చి, కట్టాణి ముత్తియంబుల కట్టుపనులగోటునం గనుపట్టు హారంబట్టుచల్లడంబును దొడిగి, జవాదియు గప్పురంబును దట్టుపునుఁగు, వాసనలుగుబాళించు కలపంబు మేననలంది, సర్వాభరణ భూషితునిఁ గావించి, కడాని హొన్నుచిలుకలకొలుకులనీడల గులాబీవన్నె మవ్వటంపువలెవాటుఁ జాఱవైచి, నిలువుటద్దంబుజూపి, మణిగణప్రభా భాసితంబైన పాదుకలు పాదంబుల దొడిగి కైదండయొసఁగి, భోజనాగారంబునకుఁ దోడ్కొని పోయి—

తామిరువురు, సరససల్లాపంబులు మెఱయ, భక్ష్య భోజ్య లేహ్య చోష్య పానీయాదులఁ దృప్తిఁజెంది, యొక్క గంధగజయాన గంధోదకంబు నొసఁగ గండూషించి, ప్రక్షాళితపాణిపాదులై, మట్టుమీఱిన మోహంబున, చెట్టలుబట్టుక నొండొరులుసొక్క, నొక యండజయాన యండఁజేరి వెండిచేకులంబోని తెల్లటాకుల సన్నంబుగా ముత్తియంపుసున్నంబిడి, నడిమియీనెయుఁ దొడిమెయు నివ్వలవ్వలవిడిచివైచి, ద్విగుణిత ఘనసారకస్తూరికాభాగంబులైన బాగంబు లొసంగిన, వీడియంబుఁ జేయుచు మందమందగమనంబున వచ్చి, కిరీటి పచ్చచిలుకులమేడల, మలుకుల దళుకొత్తుచు డంబుమీఱు పగడంబుగోళ్లును, బంగరుతీఁగె నమోనాహాసు పనిహారువుల మురువులమరు జీవదంతంపుపట్టెలును, యింద్రనీలజాలకంబుల మెప్పుమీఱు గొప్పముత్యాలచప్పరంబులును, పున్నమివెన్నెలల తోడ సన్నలుతాఁకు వలువదువ్వలపై కప్పడంబు పైనొప్పు హంసతూలికాతల్పంబును, కన్నులఁ గోరకింపఁజేయు కెంపుచాయల సొంపుమీఱు బురడాలు, సూర్యపుటంబు దిటంబు తలగడదిండ్లును కీచుబుఱ్ఱలు ఏల్కులంగుల్కు లేకంబుగాగుముకు బటువుబిళ్లలు. వేకవాసులు నడపంబులు, సురటీయు, వెలిపావడయు, నడపంబును, కుంచెలుధరించిన జాళువా జంత్రఁపు బొమ్మలును, నెచ్చకిచ్చట ముచ్చటైన పచ్చకాగూళ్లలోనుంచిన జవాదిభరిణెలును, కుంకుమ రసంబు నించిన పింగాణిగిన్నెలునూ, పొంకంబగు బుక్కాపొడిపొట్లంబులు, పచ్చికస్తూరిపీణియలు, పునుఁగుచట్టంబులు, బాగాలజాలవల్లికలు, ముడిపూవుబెత్తులు, పన్నీరుమెరవులును, రాధామాధవుల తారాశశాంకుల రంభా నలకూబరుల మేనకాగాధేయుల విలాసంబుల వ్రాసిన చౌసీతి బంధంబుల బటంబులును, జిటికెవేసిన గుటగుటఁ బలుకు శుకీలును, గొక్కోకంబు జదువు గోరువంకలును, పంచదారలఁ దొలుకఁబలుకు పంచవన్నియచిలుకలు, మట్టుమీఱు వాసనలకుంబట్టులై యమరు యగరుసాంబ్రాణిధూపంబులును, మేలుకట్లు మకరందబిందువులఁ జిందు చందువలును, పొందుమీఱు కుందనంపు నింపుసొంపు రతనంపు మండీరమండితంబైన కేళిమందిరంబుఁ జేరి—

మదనకదనారంభ సముజ్జృంభమాణ మనోభిలాషల నా ప్రమీలా సుందరీ పురందరనందను లమందానందకర కస్తూరికాచందనాది పరిమళ ద్రవ్యంబులకు సొమ్మసిల్లి పరుండునప్పుడు—

అమ్మందయాన బృందారకబృంద వందిత పాదారవిందుండగు నా శక్రనందనుఁ గలయుమోహావేశంబున పట్టరానిగుట్టును బిట్టువీడుచు, మట్టుమీఱి యాతండు కౌఁగిటఁ జేర్చిన జేర్చనీయక నబ్బురంపు గబ్బి ప్రబ్బెంపుగుబ్బల నిబ్బరంబున జెయిసోఁకినన్ సోఁకనీయక, కటికచీఁకటి కప్పులంగప్పనంగప్పు కప్పుఁగొప్పు నిమిరిన నిమురనీయక, మిక్కిలియుక్కువైన చక్కనిచెక్కుఁ గీఁటినం గీఁటనీయక, మధురసుధారసధారా ధురంధరంబైన బింబాధరంబు గ్రోలినంగ్రోలనీయక, కుందనంపుటద్దంబు గంబెనపువ్వులన్ గుంటుపఱచు తుంటవింటిపాదుశాహిదివాణంబు నంటిన నంటనీయక యేమరించి యొయ్యనొయ్యన విరులశయ్యకుఁ జేర్చి, రాగించి, కౌఁగిలించి యదలించి బాహాబాహిఁ గచాకచిఁ బెనంగి—

అల్లందులకుం గమకించి నీవివదలించి మైగదించి నేర్పుమించి చివురుసౌరు జాలువారు తావిమోవి తేనెలం గ్రోలి పైకొని, కోకిలల చందంబున శ్రవణానందంబుగా గుబగుబఁబల్కుచు 'మేలు! భళీ! హఠాసు! శాబాస్!' అని మెచ్చుచు, యొకరొకరిమేను లప్పళించి వింతవింతపిలుపులఁ బిలుచుచు, గెందామరలఁబోలు గందామరలు మోడ్పులుగావించుచు సుపరతిక్రీడావిశేషంబులఁ దనియుచు, మన్మథ బ్రహ్మానందంబునందేలుచు సుఖంబున నుండి మఱునాఁడు మత్తమాతంగతురంగ మణిభూషణావళులతోడంగూడ మఖవాజి నర్పించి మ్రొక్కుటయు నయ్యర్జునుండు సాదరంబుగా వీడ్కొని చనియె. అని చెప్పి మఱియు జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రునిం గనుంగొని యిట్లనియె.

నాలుగవ గ్రంథము.

అయ్యలరాజు నారాయణామాత్య
ప్రణీతంబగు

హంసవింశతి

సమగ్రముగా, పాఠభేదములతో, విపులమగు భూమికతో,
రాయల్ సైజున ముద్రితమగును.

[షుమారు 300 పేజీలు: అట్టబైండింగు]

సెప్టెంబరు మాసాంతమున వెలువడును.